

V menn

UKE 8 21. FEBRUAR 2025 kr 99

40 år siden kaoset i ski-VM

Husker du Gundes monsterstav?

Spetsnaz skulle settes inn mot Norge

FELT AV SNUE

Norskehavet
ble for kaldt
for russernes
elitesoldater

+ Prøvekjørt: Citroën ë-C3 og Nissan Nismo

UKEBLADER bc 005 008
7 023067 500057 53008
nr. 08 2025 www.vimenn.no

TRUE CRIME

Villmarksfantomet spredte skrekk

GJEMTE SEG I 27 ÅR

Tidenes mest ødeleggende orkan

«En fødende kvinne fløt rett gjennom vinduet i en koffert»

REPORTASJER

6 VM-sjokket i Seefeld

Gunde Svan staket seg frem i VM-løypene i overlydsfart for å vise at skøyting var skisportens fremtid. Norge tvilte.

14 Tidenes dødeligste orkan

Da værvarslingen meldte orkan den 8. september 1900, trodde ingen i Galveston i Texas riktig på det. Ingen kunne ane at de sto foran et to døgn helvete som skulle smadre byen.

26 Stanset av forkjølelse

Russiske Spetsnaz-styrker meldte pass i norske farvann: En spesialstyrke for Nordflåten ble nedlagt på 60-tallet fordi soldatene var forkjølet hele tiden.

34 Attentatenes gullalder

JFK. Martin Luther King. Malcolm X. Og så videre. Listen ble lang over høyprofilerte attentatofre på 1960-tallet.

40 True Crime: Spøkelset i villmarken

Eneboer spredde frykt og undring i 27 år.

50 Truende turister

I manges ører var Donald Trump jr sitt besøk på Grønland et ekko fra en mørk periode. For også tidligere har Skandinavia hatt besøk av stormakters mektigste menn på fredelig visitt. I 1934 kikket Hitler på norske fjorder.

60 Fly på rekordjakt

Først skal hastighetsrekorden i lufta slås. Så skal det amerikanske selskapet levere passasjerfly til hypersoniske flyvninger.

66 Biltest I

Vi har prøvekjørt Citroen ë-C3 Aircross...

70 Biltest II

...og Nissan Ariya Nismo.

76 Reise: Formentera

Det er deilig å sløve i skyggen av storebror Ibiza.

I DENNE UKENS VI MENN ...

...kan du lese flere saker rundt samme tema: «Sjefer har ikke alltid rett».

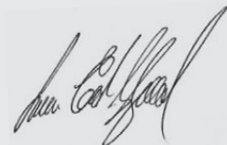
Norske ski-pamper reiste til VM i Seefeld for 40 år siden i den tro at de kunne bestemme at klassisk langrennsteknikk skulle være ene-rådende i skisporet.

De fikk sjokk, men reiste hjem i den tro at klassisk teknikk i det minste skulle være ene-rådende i hoppbakken. Heldigvis fantes utøvere som var mer opptatt av å utvikle skisporten.

I Sovjet mente militære sjefer at elitesoldater kunne slippes ut i iskaldt vann fra ubåter utenfor norskekysten for å drive med ugang.

Sjefene så bort fra at man lett kan bli bli forkjølet når man bader i kaldt vann.

Takk for at du leser Vi Menn!

Lars-Erik Nygaard

« En fødende kvinne fløt rett inn gjennom vinduet i en koffert. Tre andre mødre fødte også denne redselsnatten .

3 NYE MODELLER FRA VERDENS STØRSTE ELBIL PRODUSENT

BYD
byd.no

SEALION 7 4X4

Den perfekte norske
familiebilen fra verdens
største elbilprodusent

Firehjulstrekk
502 km WLTP rekkevidde
578 l baggasjerom
1500kg hengervekt
75 kg takvekt
Høyt utstyrsnivå

**Excellence-utstyrspakke
inkludert – spar 129.000,-**

Lanseringskampanje fra

469.900,-

DOLPHIN

**Vinner Årets bilkjøp Europa
2024 av Autobest**

V2L-funksjon
Varmepumpe
427km WLTP rekkevidde
Høyt utstyrsnivå
345l bagasjerom
5 stjerner NCAP

**2,99%
RENTEKAMPANJE**

3.040,-

pr. mnd. 0,- kroner i forskudd

Lanseringskampanje fra

299.900,-

**TANG 4x4 - Stor SUV
med 7 seter**

**STORT UTSTYRSNIVÅ OG
MANGE NYHETER**

Firehjulstrekk
530 km WLTP rekkevidde
108 kWh batterikapasitet
1500kg hengervekt
75 kg takvekt

3,99% RENTEKAMPANJE

5.990,-

pr. mnd. 132.500 i forskudd - Lån 10 år

Lanseringskampanje fra

699.900,-

*Målt beløp periode 1 i 3 år 5990 kr. Målt beløp periode 2 i 7 år 6604 kr. Bilpris 709 800 kr. Egenkapital 132 500 kr. Etah.-/tinglysingsgeb. 5 225 kr. Målt termingsgeb. 95 kr. Lånebeløp inkl. etah.-/tinglysingsgeb. 582 525 kr. o/10 år. Flytende nom. kampanjerente i 3 år f.t. 3,99 %, deretter flytende nom. produktrente i 7 år f.t. 6,99 %. Eff. rente f.t. 6,02 %. Kostnad 193 187 kr. Totalt 770 487 kr. Både kampanje- og produktrente er flytende og følger normal renteutvikling i hele låneperioden, og vil aldri bli lavere enn 0,05 %. Renten kan endres ved utbet. tidsp. , hvis det har vært rentendringer mellom søknadstidsp. og utbet. tidsp. Lån fra bank som tar pant i bilen som sikkerhet.

INNHOOLD

FASTE SIDER

12 Sløseriombudsmannen

Norske jagerfly inn i klimakampen.

22 Blinksudd

Chili i Kina.

24 Yans 10 på topp

Menneske mot dyr – i maratonløp.

32 Grafikk

Verdens største teknologimesse.

38 Ny viten

Spis sopp, lev lengre.

46 Quiz

Vi Menns spesialquiz med tolv nye spørsmål og svar.

47 Kryssord

Vinn én million!

48 Sudoku

Ukens hjernetrim.

56 Kule sider

Pondus, Rutetid, Lunch, Radio Gaga m.fl.

64 TimeOut

Skråblikk på verden.

74 Reisemix

Fra gamle, gode Edinburgh til badstu i Hardanger.

82 Neste uke

12

Jagerflyene våre skal altså gå på oljen som er blitt brukt til å fritere donuts i New York og blekksprut i Beijing.

74

LEDER

Spenn setebeltene

I E-tjenestens nyeste trusselvurdering er det spesielt to ting som peker seg ut. For det første Kinas voldsomme opprustning og iver etter å skaffe seg kontroll i Arktis. For det andre Russlands iver etter å drive sabotasje. Begge deler kan treffe Norge hardt.

PST støtter E-tjenesten i at Russland nå er den største trusselen mot europeisk sikkerhet. Men la oss først se på Kina.

Ifølge sjef for E-tjenesten, Nils Andreas Stensønes, står Kina for den raskeste og mest omfattende militære opprustningen verden har sett siden 2. verdenskrig. Kina vil ha tilgang til en nordlig isfri passasje, og samarbeider tett med Russland. Et strategisk ønske er å gjøre seg uavhengig av vestlige markeder. Kina har et polarforskningsinstitutt på Svalbard, og jeg blir ikke overrasket hvis de driver med mer enn forskning der.

Russland er sterkt svekket av krigen i Ukraina, og mister opp mot tusen soldater pr. dag. Men de fokuserer likevel på sabotasjeaksjoner, blant annet mot Norge. Når vi vet hvor sårbar norsk infrastruktur er, skal det ikke mye fantasi til å forestille seg hvor mye samfunnsødeleggelse noen få, velrettede aksjoner kan skade oss. Det trengs en mye mer målrettet og raske omstilling til, skal vi klare å forsvare oss.

Redaktør:
Alexander Øystå
alexander.oysta@egmont.com

Story House Egmont er en del av Egmont. Egmont er et av Nordens største mediekonserner med 6300 ansatte og aktivitet i 80 land. Vi er en stiftelse, og Egmont Fondet deler årlig ut over 90 millioner kroner til et bedre liv for barn og unge. Vårt motto er: We bring stories to life. Vi har sterke publisistiske verdier. Vi står bak mer enn 700 magasiner, tegneserier, Klikk.no, TV 2, Nordisk Film, kinodrift, samt flere dederte selskaper.

Vi Menn arbeider etter Vær Varsom-plakatens regler for god presseskikk. Den som mener seg rammet av urettmessig omtale i bladet oppfordres til å ta kontakt med redaksjonen. Pressens Faglige Utvalg er et klageorgan som behandler klager mot pressen i presse-etiske spørsmål.

Adresse: PFU, Postboks 46 Sentrum, 0101 Oslo. E post: pfu@presse.no

W REDAKSJONEN

Mats Ulshagen
mats.ulshagen@egmont.com

Lars-Erik Nygaard
lars.erik.nygaard@egmont.com

Martin Jansen
martin.jansen@egmont.com

Jørgen Johannessen Kind
jorgen.kind@egmont.com

Tore Strøm
tore.strom@egmont.com

VIKTIG INFORMASJON OM ABONNEMENT!

Blå abonnent på bladkiosken.no
På minside.egmont.no kan du enkelt se på og administrere ditt abonnement.

KUNDESERVICE:

Tlf. hverdager 08-16: 22 58 52 30
E-postadresse: abo-vm@egmont.com
Fint om du har ditt kundennummer klart ved henvendelse til oss.
Abonnementet løper til du sier det opp.
Abonnementspriser: 1 år kr 2198,- (pristillegg utenfor Norden)

Produksjonsansvarlig:
Ingunn Elise Kristiansen,
ingunn.elise.kristiansen@egmont.com

Markedsansvarlig:
Maria Raza, maria.raza@egmont.com

Ansvarlig redaktør/direktør:
Axel Walø, axel.walo@egmont.com

ANNONSESALG:
Ad.venture AS
christian@ad-venture.no

UTGIVER:
Story House Egmont
ISSN 0042-4951
Besøksadresse redaksjon, markedsavdeling, annonseavdeling: Nydalsveien 12, Oslo

Postadresse: Vi Menn,
Postboks 4980 Nydalen, 0441 Oslo
Tlf: 22 77 20 00

Redaksjonen overtar intet ansvar for manuskripter og bilder som ikke er bestilt. Vi Menn publiserer også digitalt og betaler i utgangspunktet ikke flere honorarer for samme artikkel. Dette blad må ikke utleies i ervervsmessig øyemed.

TRYKK: Egmont Printing Service

story house
EGMONT

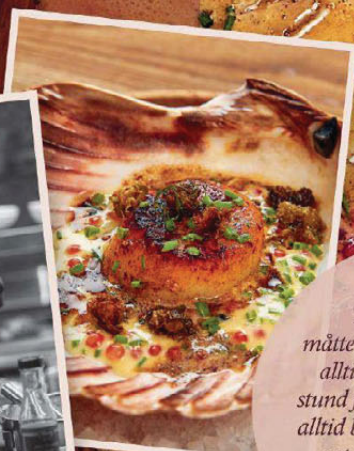
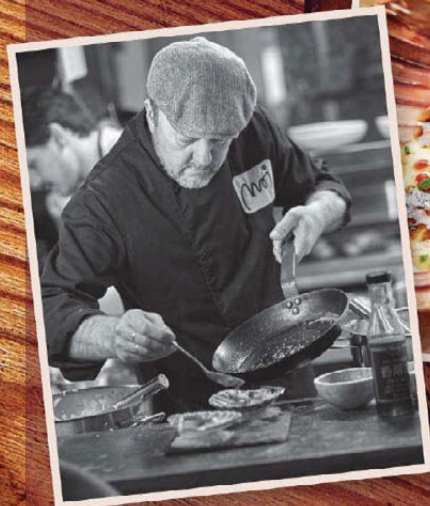
Favoritt- måltidene fra Farmen!

I TV 2-serien «Farmen kjendis» var det naturlig for Trond Moi å ta rollen som kokk på gården.

Han briljerer med lekre og smakfulle retter med et begrenset utvalg råvarer, til stor glede for deltakerne.

Nå kan du selv skape hverdagsgourmet på kjøkkenet – akkurat som Trond! Han viser deg hvordan du med få ingredienser kan trylle fram bærekraftige, sunne og ikke minst smakfulle retter!

I boka får du oppskrifter på favorittmåltidene til deltakerne, festmenyene og middagene som alle jublet over, og kokkens egne signaturretter. Trond byr også på noen hemmelige smøtips som gir kokken zen, alt du kan gjøre med poteten, eggeretter, grønnsaksretter, bakverk, tilbehør og desserter.

Trond så hva som måtte gjøres – det gjorde ikke alltid vi andre. Det tok en stund før vi skjønnte at pausene alltid burde brukes til å skrelle poteter, slik at alle kunne holde seg mette.

Elin Tvedt

I ettertid har jeg tenkt på hvor snill Trond er, og hvor mye han jobbet. Han var oppe før alle andre, og stod på og passet på at alle fikk mat. Han jobbet beinhardt med ukesoppdragene i tillegg. Han er bare snill rett igjennom, hele fyren, og en skikkelig arbeidskar.

Alexander Stenfeldt Seterstøl

EGMONT

Veil. pris kr 449,- | I salg hos Bladkiosken.no eller en bokhandel nær deg!

SKI-VM BLE ELLEVILL OPPVISNING I KAOS

VM BLE SKI-ANARKI

Før mesterskapet rådet hysj-hysj i alle leire. Hemmelige våpen og stridsteknikker ble finpusset – og så kom sjokkene. Under Ski-VM i Østerrike for 40 år siden ble skisporten snudd på hodet etter det mange har betegnet som «fullt frislipp», andre som «anarki på ski».

Tekst: **Knut Espen Svegaarden
og Lars-Erik Nygaard**

Foto: **NTB**

Den svenske langrennstjernen suste i en vanvittig fart over skistadion i Seefeld i Østerrike. Nysgjerrige tilskuere trodde knapt hva de så. Konkurrentene som tilfeldigvis var til stede, ble forskrekket og rystet. For ikke bare skøytet Gunde Svan med sin høyre ski. Han hadde bare én stav, 2,10 leter lang – en ombygd brøytestikke ga en fremdrift langrennssporten aldri hadde sett maken til. Og bare én dag gjensto før ski-VM skulle starte.

Panikken bredte foran verdensmesterskapet der nordiske disipliner skulle forandres for alltid, mesterskapet der skyhøye favoritter ble tapere, mesterskapet der Norges beste ble en løper med tilnavnet «Bølla» fordi hun lå i kontinuerlig klinsj med pampene i Norges Skiforbund.

VM i Seefeld, Østerrike i 1985, ble «anarkimesterskapet» i internasjonal langrennssport.

Spennende og frustrerende

– Den tiden ... spennende, men også veldig frustrerende, sier NRK-kommentator og tidligere landslagsløper Torgeir Bjørn. Han var 20 år, på full fart fremover, og på juniorlandslaget da den største revolusjonen innen langrennssporten fant sted.

Revolusjonen hadde startet i det små flere år tidligere. Finnen Pauli Siitonen, én av de beste turrennløperne på 1970-tallet hadde eksperimentert med å ta skøytetak med én ski. I 1980 prøvde svenske Björn Risby seg på skøyting på en innsjø. I samme renn deltok amerikaneren Bill Koch, som ble svært nysgjerrig på den «andre» måten å gå på ski på.

– Forsøk på såkalt «ettbeinskøyting» ble gjort blant annet i stafettene i OL 1980, mener Torgeir Bjørn.

SJOKK OG VANTRO: Gunde Svan varmet opp i VM-løypene i Seefeld dagen før mesterskapet startet. Han skøytet med én ski og én stav. Langrenn skulle aldri bli det samme etter mesterskapet der de fleste regler ble opphevet.

Da Bill Koch prøvde seg med skøytetak under ski-VM i Oslo i 1982, ble han ansett som en kuriositet, og ble møtt med nedlatende smil, latter eller hoderysting. OL i Sarajevo i 1984 var preget av vanskelige smøreforhold. Sveriges Gunde Svan gikk fort utenfor sporene.

– Så lenge føret var godt, skøytet Svan med én ski, forteller Torgeir Bjørn.

Helt på tampen av OL-sesongen ble PolarCup arrangert i temmelig flatt terreng i Finnmark. Flere løpere testet å konkurrere på blanke ski uten festesmurning med påfallende stor suksess.

I Davos 15. desember 1984, én måned før VM, gikk Pål Gunnar Mikkelsplass sitt livs løp i klassisk, men ble likevel knust av Ove Aunli. Grunn: Aunli gikk på blanke ski, skøytet stort sett i tremil, og vant en suveren seier.

Noe var på gang.

Eller ville motstanden bli for stor?

Forut for sin tid

Men da ski-VM i Østerrikske Seefeld nærmet seg i midten av januar 1985, var det ingen som for alvor så for seg hvilket jordskjelv de sto foran – med noen få unntak. Ett av dem var Anette Bøe, med tilnavnet «Bølla»:

Anette Bøe hadde en tysk skivenninne, som ga henne noen opphold i høyden. Der studerte hun hva mellomeuropeerne drev med.

– Jeg så jo hva andre løpere hadde begynt å gjøre. De skøytet. Og det gikk jo fort fremover, sier Bøe. Hun hadde et godt utgangspunkt for å ta i bruk teknikken hun hadde sett både Gunde Svan og Bill Koch prøve under OL i 1984: For hjemme i Larvik hadde hun trent mye sammen med skøyteløpere som Bjørg Eva Jensen, under ledelse av den legendariske skøytetreneren Hans Trygve Kristiansen. Og hun hadde allerede konkurrert på blanke ski, akkurat som de mest ivrige herreløperne.

Kvelden før den innledende 10-kilometeren i Seefeld spurte Bøe om råd fra herreløperne Martin Hole og Vegard Ulvang. De var ikke i tvil:

– Du skal skøyte.

– Jeg visste at jeg var i god form og at løypene passet meg, ►

Også den norske kombinert-løperen Geir Andersen fikk et brutalt møte med den nye virkeligheten. Han var storfavoritt til å ta gullet etter hopprennet. Men i langrennet stilte han med festesmurning, mens tyskeren Herman Weinbuch gikk på blanke ski. Lyn-løperen hadde ingen sjanse. I utemmet raseri gikk han gjennom løypa én gang til etter rennet, men nå på blanke ski. Tiden hadde vært mer enn god nok til VM-gull foran Weinbuch.

Fritt frem

På herresiden var Ove Aunli nordmannen som var mest oppdatert på teknikken.

Aunli hadde startet tidlig med skøyting. Han sier selv at han ble god «en jævel med venstrefoten», noe han skulle få igjen for under VM i Seefeld bare noen uker etter seieren i Davos.

– Jeg hadde skøytet litt tidligere også, småskøyta litt under VM i Oslo i 1982. Og lenge prøvde FIS (det internasjonale skiforbundet) seg med soner for skøyting. Men under VM i Seefeld var det fritt frem, forteller Ove Aunli.

Han tok sølv på tremila og bronse på femmila og gull med

FAVORITT-KOLLAPS: Juha Mieto fra Finland var blant de største favorittene til å ta VM-gull, men falt fullstendig igjennom da konkurrentene begynte å skøyte på ski.

og at jeg kunne skøyte, sier Anette Bøe.

Avgjørelsen endte med den første av to gullmedaljer for Anette Bøe. For andre endte valgene i nederlag og fortvilelse.

Favoritt-fiaskoer

For i ledelsen for de store, tradisjonsrike langrennsnasjonene var motstanden stor. Noen fryktet for status som folkesport. Andre fryktet idrettens tradisjoner. Noen leger mente skøyting var farlig og i verste fall kunne føre til invaliditet. Noen mente at dette med skøyting bare ville bli for «bodybuildere», fordi det var så tungt å skøyte oppover.

I dagene før VM-åpningen i Seefeld gikk diskusjonene høyt i det internasjonale skiforbundet FIS. Var det lov å skøyte? Skulle de ha skøytefrie soner? Eller forby skøyting i det hele tatt? Ingen fikk bestemt seg. Kaoset endte på et vis med at alt var lov – så lenge løperne gikk på to ski og med to staver som ikke var høyere enn løperen selv.

Bøe mente teknikk-krigen spesielt gikk ut over lagvenninnen Brit Pettersen.

– Brit var i sitt livs form, var bedre enn i VM 1982, men ble nektet å skøyte. Jeg husker det godt, negativiteten til skøytingen gikk først og fremst ut over Brit Pettersen, mener Anette Bøe.

En annen som fikk lide var én av mesterskapets forhåndsfavoritter: Den finske kjempen Juha Mieto.

Mieto var i kjempeslag. I 10–15 år hadde han vært en av langrennssportens store profiler, men uten å vinne et eneste mesterskap. Hele skiverdenen unte den svære finnen å vinne gull i det som skulle bli hans siste mesterskap.

Men allerede på den innledende 30-kilometeren raknet alt. Krefter og råskap var ikke nok for å svare på utviklingen i skiteknikk. TV-seerne ventet og ventet på Mieto på passeringpunktene, men fikk bare se en kjempe som fortvilet forsøkte å skøyte, men knapt kom fremover.

JAN GREVE/VG/NTB

SNØSTORM: Noen norske utøvere våget å utfordre konservative skiledere og endte med å ta 15 medaljer under ski-VM i Seefeld for 40 år siden. Herrelaget i stafett (f.v.) med dagens sprintlandslags-trener Arild Monsen, Tor Håkon Holte, Pål Gunnar Mikkelsplass og Ove Aunli tok gull. Aunli tok også sølv og bronse individuelt (innfelt), og var den nordmannen som var kommet lengst innenfor skøyting. På kvinnesiden var Grete Ingeborg Nykkelmo (i midten) og Anette Bø kommet lengst. Per Bergerud (t.v.) var den eneste som tok gull på «gamlemåten» i hopp.

det norske stafettlaget i det som ble Aunlis store mesterskap. TV-bildene ligger fortsatt på You Tube, der Aunli tar sats med en kilometer igjen på stafettens siste etappe, og skøyter fra italienske Giuseppe Ploner ved hjelp av sin venstre ski.

– Ser du klippet i dag, spør folk: «Kunne de ikke gå på ski på den tida?» ler Ove Aunli.

Han sier at han aldri fikk helt dreis på skøytingen med to ski, men at han er stolt av det han oppnådde i Seefeld i 1985 – og at

han var med på skøyterevolusjonen på ski.

Ove Aunli ble Norges store løper på herresiden under VM i Seefeld. Gull på stafetten, sølv og bronse individuelt. På 10 dager i januar 1985 tok Norge 11 medaljer i langrenn, mange av dem vun-

net ved hjelp av skøyting, enten med ett ben – eller to.

Men kampen mot skøyte-teknikken var ikke over.

Løperne positive

Diskusjonen om måten å ta seg raskest frem i langrenn hadde

pågått lenge, det samme hadde endringene. Norge var bakpå også i 1974, da glassfiberskiene inntok sporten for fullt. Norske skiledere var ikke pådriverne i det som ble et skille i internasjonal skisport, for å si det mildt ...

Foran NM på ski på Lygna i 1984/85, kjørte Forsvarets folk snø og lagde snøhauger så store og brede at traseen skulle bli for trang til å skøyte i. De som mente skøytingen var en fin tilvekst til sporten, ble motarbeidet. ▶

« Mennesket er motstander av forandring.

INGE GJELLESVIK/NTB

Lederne var mer opptatt av å bevare den klassiske stilen, og følte at nasjonalsporten deres var utrydningstruet.

Under NM i Tromsø var det lange forbudssoner mot skøyting. I Holmenkollen prøvde arrangøren å forby skøyting fra start og til løypas høyeste punkt. Thomas Wassberg var langt bak landsmannen Gunde Svan frem til toppen – før han stoppet foran TV-kameraet på løypas høyeste punkt og rev av klisterdekket tape han hadde under skiene, og skøytet videre – forbi Svan og til topps på seierspallen.

Torgeir Bjørn forteller om mye frustrasjon blant langrennsløpere på den tiden.

– Det var 20 crazy år i norsk langrenn, der norske ledere stort sett var uenig i alt nytt som kom. Men VM i Seefeld ble et skihistorisk mesterskap, der alle teknikker var samlet i samme renn – for første og eneste gang. Det ga mange spennende situasjoner, mer variert gåing, større fart.

BØLLA BØE: Dronningen av VM på ski i 1985 våget å utfordre både landslagsledelsen og skipampene da skøyteteknikken vant grunn ute i verden. Bøe turte å skøyte på ski uten festesmurning og tok fire medaljer.

Torgeir Bjørn irriterer seg litt over det som ble en sannhet: At Norge var mot skøyting.

– Hvem er «Norge»? spør Torgeir Bjørn, og blir ivrig. Han mener at det er riktig at Norge hadde mange negative ledere. Men blant utøverne var det stort sett positivt, mener langrennseksperthen.

– Jeg var positiv, og mange med meg. Jeg husker at jeg tenkte: «Dette er fremtiden», sier Bjørn.

Men etter hvert ble motstanden mot motstanden så stor at klassisk-folket måtte gi tapt.

Teknikk-krangelen kunne faktisk endt med at det bare ble «skøyting». For begravelse av den klassiske teknikken nordmenn

TERJE PEDERSEN/NTB

LOVENDE: NRK-kommentator Torgeir Bjørn var fremadstormende langrennsløper og blant Norges fremste innenfor skøyting da teknikkrevolusjonen snudde opp ned på skisporten. Han avviser at utøverne var de mest negative.

INGE GJELLESVIK/NTB

RASENDE: Geir Andersen var storfavoritt til å ta gull i kombinert, men ble slått av tyskeren Herman Weinbuch. Årsak: Tyskeren gikk på blanke ski, nordmannen med festesmurning. Andersen ble så sinna at han gikk løypa én gang til etter rennet – raskere enn vinnertiden.

var vokst opp med, var alternativet. Til slutt kom den svenske skikongen Thomas Wassberg med forslaget: Vi må ha noen øvelser i skøyting og noen i klassisk. Og sånn ble det.

Kostbar lekse

Seefeld-VM ble første og siste gang alle stilarter var tillatt i kampen for å komme først i mål. Og det førte til voldsomme regelendringer for langrenn i de fremtidige mesterskapene, i både VM og OL. I det påfølgende VM i Oberstdorf to år senere konkurrerte deltagerne i to øvelser «klassisk» og «skøyting».

Det eneste norske langrenns-gullet i Oberstdorf i 1987 kom i klassisk stil, ved Anne Jahren.

– Mennesket er motstander av forandring. Jeg fant ikke opp skøytingen, men jeg var med på å

gjøre det populært, sier amerikaneren Bill Koch om revolusjonen han var en viktig del av på 1980-tallet.

Gunde Svans lange stav kom aldri frem igjen. Han klarte å frustrere norske løpere og ledere på tradisjonelt vis.

Motstand koster. Norge ble hengende etter i årevis mens skøytingen etablerte seg som den mest fartsfylte teknikken. Mens kombinert og skiskyting droppet klassisk teknikk i konkurransen, tviholdt langrennsmiljøet på begge stilarter, hvorav klassisk gikk for å være mest nobel. Et resultat var at langrennsmiljøet flere ganger stilte med skiskyttlere på skøyteetapper i stafetter.

Først i Val di Fiemme i 1991, seks år etter «frislippen», vant en norsk langrennsløper gull i fristil, Bjørn Dæhlie på 15 kilometer. □

SJOKKET I BAKKEN

Mens kaos og anarki preget i langrenns-verden, rådet tilsynelatende ro og harmoni blant VM-hopperne i Seefeld. De skulle bare visst hva som ventet.

Mens langrennsløpere og kombinertløpere prøvde å finne ut av hvilken teknikk de skulle velge, gikk hopprennene pent for seg, på samme måte som tidligere.

Per Bergerud ble Norges beste i hoppkonkurransene med bronse i normalbakken i Seefeld og gull i storbakken i nabobyen Innsbruck. På pallen sto rutinerte hoppere med tilnærmet klippekort til medaljeseremoniene: Jens Weissflog og Andras Felder i normalbakken, Jari Puikkonen og Matti Nykänen i storbakken. Alle etter stilfull flukt gjennom luften med parallelle ski, kanskje med en liten saks eller vipp. Per Bergerud ledet etter første omgang, TV-seerne hjemme i Norge kunne se Per Bergeruds fly ned bakken fra høyre mot venstre mot VM-gullet i sin favorittbakke.

På 39. plass i samme rennet kom en 19 år gammel VM-debutant.

Til forskjell fra Per Bergerud, Nykänen, Weissflog og de andre, ble han ikke filmet fra siden. TV-kameraene filmet ham forfra. Når han ble intervjuet, åpenbarte han at han slet med til dels tung stamming. Og som ikke det var nok; VM-debutanten hadde epilepsi og kunne få anfall i luften.

VM-debutanten fikk likevel langt mer oppmerksomhet enn 39.-plassen i Bergisel-bakken i Innsbruck skulle tilsi. Han hoppet nemlig stygt, ifølge norske hopp-ledere og autoriteter innen det internasjonale skiforbundet som var mye mer glad i «stilhoppere» og «krafthoppere». Mange kalte ham en skam for hoppporten, men annet var kanskje ikke vente fra en hopper fra et land med så svake hopptradisjoner.

Til deres store irritasjon hoppet 19-åringen ikke bare stygt.

Han hoppet forbløffende langt.

VM-debutanten skulle fortsette å hoppe langt. Og lenge skulle han trekkes brutalt for elendig stil. Skituppene hans pekte i vidt forskjellige retninger, nærmest som i en V.

VM-debutanten på 39. plass i ski-VM 1985 skulle alene revolusjonere skisporten like mye Bill Koch og de andre skøyte-pionerene til sammen. Hans måte å flyte på luften gjorde at hoppbakkene måtte bygges om og de fleste regler endres.

Han het Jan Boklöv.

DAG BÆVERFJORD/VG/NTB

STILHOPPER: Per Bergerud vant VM-gull i stor bakke, men mest oppsiktsvekkende var mesterskapsdebutanten som endte på 39. plass. Han skulle forandre hoppporten totalt.

INGVAR KARMHED/SCANPIX SVERIGE/NTB

REVOLUSJONEN: Jan Boklöv hoppet stygt, mente ski-pampene. Noen år senere hoppet alle som svensken.

Har du ris, ros eller henvendelser til Sløseriombudsmannen? Skriv til redaktør Alexander Øystå: alexander.oysta@egmont.com

Klimakrig med klimafly

Forsvaret setter norske jagerfly inn i klimakampen for en ny og bedre verden. Russerne sitter antagelig og ler seg i hjel.

HVA ER VÅR tids største trussel for Forsvaret, er det Russland? Kina? Nei, det er miljøsakene, ifølge leder for 132 luftving Ørland, oberst Ole Marius Tørrisplass, ved Ørland flystasjon.

Derfor skal F-35 nå begynne å fly med biodrivstoff, for å redusere klimautslippene. Biodrivstoff, som er tre til fem ganger så dyrt som vanlig flybrensel, noe som faktisk har litt å si når flyet svir av 5600 liter drivstoff per time.

Jeg var klar over at det nå, blant annet etter press fra Trump og NATO, skulle brukes mer penger på Forsvaret. Men var ikke noe av poenget at vi skulle kunne forsvare oss bedre?

AKKURAT DET bidrar ikke biodrivstoffet nevneverdig til. Heller motsatt – biodrivstoffet har lavere energitetthet, og flyene flyr kortere på samme tank. En kjemiker fra NTNU forteller at dette ikke har så mye å si, fordi biodrivstoffet skal blandes ut i vanlig drivstoff. Det høres jo beroligende ut, for da blir det vel nesten som vanlig drivstoff? Men nei da, oberst Ole Marius Tørrisplass forteller at de på sikt gjerne kan fylle rent biodrivstoff på tanken. Altså vesentlig kortere rekkevidde likevel.

Bensinstasjonene har i en del

år vært pålagt å selge bensin og diesel med et visst innhold av biodrivstoff. Så hva er dette biodrivstoffet, egentlig?

I FLERE ÅR kom en stor andel av biodrivstoffet fra palmeolje, noe som motiverte brasilianere og indonesere til å hugge regnskog. Det var jo en strek i regningen. Derfor forsøkte vårt alltid energiske byråkrati å finne løsninger så man unngikk problemet. Dermed økte bruken av olje fra raps og soya. Men – sånt blir også dyrket i regnskog-områder. Og om man i stedet velger andre områder, vil konsekvensen bli at man legger press på matjord. Skulle vi nordmenn rive matolje ut av hendene på fattige folk fordi vi trenger den til drivstoff?

Men man fant nye løsninger. De siste par årene har biodrivstoffet vårt i stor grad kommet fra brukt frityrolje. Ifølge tall fra Miljødirektoratet ble cirka 400 millioner liter brukt frityrolje blandet inn i drivstoffet vårt i 2023. Det virker for godt til å være sant. Putrer det virkelig så mye frityrolje i lille Norge at vi kan avse 400 millioner liter til vårt drivstoff-forbruk?

Selvfølgelig ikke. Det dreier seg hovedsakelig om frityrolje importert fra USA og Kina. Jagerflyene

MILJØTRUSSELEN, EN SAK FOR FORSVARET

– Vi ser ingen endringer i ytelsen eller stridsevnen til flyene i praksis, og for piloten vil endringen være nærmest usynlig. Vi kan ikke operere med drivstoff som går på bekostning av det vi skal gjøre, sier han til TV 2.

Tvert imot brenner drivstoffet i teorien mer effektivt, fordi det er renere enn vanlig flydrivstoff, ifølge obersten.

– Hvorfor prioriterer man å gjøre kampflyene mer bærekraftige i en tid der sikkerhetssituasjonen i Europa er mer anstrengt enn på lenge?

– Det er ingen motsetning mellom klimaarbeid og beredskapsarbeid. Miljøtrusselen er vår generasjons største utfordring, og vi har et samfunnsansvar. Dessuten ser vi at vi blir bedre på å forsvare landet ved å drifte bærekraftig. Det ene forsterker det andre, svarer obersten.

(Oberst Ole Marius Tørrisplass, til tv2.no, 17. januar 2025)

NTB

NTB

EN TRYGG LATTER: Klima- og miljøminister Andreas Bjelland Eriksen (til venstre) og tidligere forsvarsminister Bjørn Arild Gram tok tet i kampen for klimafred. Men bryr for eksempel russerne seg om det?

NTB

DRIVSTOFF: Bærekraftig drivstoff er tingen, importert fra all verdens frityrkjøkkener. Her fylles tanken på Ørland Flystasjon. Klar for klimakrig.

IKKE KORTREIST: Norske F-35 Lightning jagerfly under Arctic Challenge Exercise. Klimatrygge tanker, men svekket rekkevidde, og ikke akkurat kortreist drivstoff.

våre skal altså gå på oljen som er blitt brukt til å fritere donuts i New York og blekksprut i Beijing. Da skjønner vi hvorfor dette blir dyrt. Gjenbruk er alltid kjekt, men dette må jo samles inn, renses (vi vil helst ikke ha matrester fra Kentucky Fried Chicken i flymotorene), og fraktes over enorme avstander til Norge.

EN LITEN ALARMKLOKKE

begynner å kime her, men la oss først høre om hva som skjer når den enorme oljemengden kommer fram til Norge. Jo, da er det

duket for byråkratene i Miljødirektoratet, som skal sjekke sertifiseringen på opprinnelsen til oljen vi importerer. Ingen skal nemlig lure oss med helt vanlig rapsolje som ikke har vært gjennom frityrgryta til McDonalds eller Burger King. Her er alt timet og tilrettelagt.

Forsvaret hevder at biodrivstoffet er godt for forsyningssikkerheten, siden dagens flybensin importeres. Nå kimer alarmklokkene enda høyere. Er vi sikre på at logistikken rundt innsamling og rensing av frityrolje hos

Dunkin Donuts i Alabama – og transporten over til Norge – er godt for forsyningssikkerheten? Og, ikke minst, effektivt i en krigssituasjon?

DA ER DET et paradoks at oljen ligger der i havet, rett utenfor kysten, ikke så veldig langt fra Ørland flystasjon. I en krigssituasjon ville jeg vel følt meg langt tryggere hvis drivstoffet var kortreist og effektivt. Heller det fremfor å vente på frityrolje fra Beijing og Kentucky.

Forsvaret har i mange år slitt

med å få ordnet et godt lager med elementært utstyr – hjelmer, skuddsikre vester, til og med ullsokker. Vi får håpe alt dette er på plass nå, siden det brukes så mye tid på å løse andre problemer som virker ganske oppkonstruerte, og ekstremt mye dyrere.

I en krigssituasjon tar neppe Norges eventuelle motstander(e) hensyn til global oppvarming. Der er det all-in. Da føles det ikke trygt når våre militære ledere prioriterer miljøtrusselen foran krigstrusselen. Hørte jeg Putin fnise?

TIDENES DØDELIGS

Nesten hvert år besøkes USAs østkyst og golfkyst av orkaner. Ødeleggelsene er ofte enorme. Den mest ødeleggende av dem alle rammet byen Galveston i Texas i september 1900.

NTB

TE ORKAN

Tekst: **Sonja Mjøen**

Bearbeidet og tilrettelagt av:
Van Calmeyer Fris

Da værvarslingen meldte orkan den 8. september 1900, trodde ingen i byen Galveston i Texas riktig på meldingen. Ingen kunne ane at de sto foran et to døgnns helvete som skulle smadre byen. Man regnet med at meldingen var beregnet på marinestasjoner, sjøfolk og fiskere. På land virket dette bare å være en ganske alminnelig høstdag. Livet gikk sin vanter gang.

Allerede tidlig på dagen begynte havet å trekke seg tilbake, som for å samle krefter. Snart steg bølgene. Først umerkelig, men deretter med urovekkende hastighet. Folk på stranden observerte hvordan vannet begynte å strømme inn over den flate barriereøya som Galveston ligger på (gjennomsnittshøyden over havet er snau to meter), og vinden tiltok, ledsaget av en uhyggelig lyd – et jevnt stigende brøl.

Ved ettermiddagstid slo stormen til. Dagslyset ble slukt av rullende mørke skyer. Vindkastene føltes som knyttnever, og regnet pisket som nåler. Folk begynte å søke dekning, men mange undervurderte faren. Husene i Galveston, hovedsakelig bygget av tre, begynte å svaie under trykket fra stormen.

Etter hvert som vannet steg, skjønte folk alvorret. Familier flyktet opp i andre etasje, andre for-

SLÅTT TIL PINNEVED: Dette var en by. Orkanen som rammet Galveston i september 1900 står fortsatt som den mest dødelige naturkatastrofe i USAs historie.

LIBRARY OF CONGRESS

BARNEHJEMMET: Gutteseksjonen raste sammen, mens barna klatret for livet opp i pikeseksjonen. Så gjøv orkanen løs på den også. Bare tre barn overlevde.

LIBRARY OF CONGRESS

51 DØDE: Mannen og gutten aner nok ikke hva som skjuler seg under ruinene av Lucas Terrace. Man fant 51 døde.

søkte å klamre seg til improviserte flåter av møbler eller dører. I gatene sto vannet til livet og steg raskt. Strømmen var så stri at den rev folk over ende. Panikken spredte seg. Alle fluktruter til høyere land var sperret. Og de frådende vannmassene fortsatte å stige.

De som våget seg utendørs for å finne trygghet, beskrev en verden som syntes å være i oppløsning. Trær, gjenstander og hele hus ble revet opp og kastet som leketøy av vinden. Skrikene fra dem som forsøkte å holde seg flytende, blandet seg med stormens tordnende raseri. For hver time ble håpet om å unnsnippe svakere.

I de første timene av katastrofen var det én ting som gikk igjen i overlevendes beretninger: En plutselig og skremmende forståelse av at de ville bli levende

begravet, opplukt av havet; de befant seg i en veritabel rottfelle som ingen kunne slippe ut av, vannet ville stige og stige til det ikke var et levende vesen tilbake.

De tre eneste overlevende fra barnehjemmet St. Mary's Orphanage, tre gutter, fortalte:

– Hjemmet vårt lå i 21. gate, nær havet. Da vannet begynte å stige, ble vi alle samlet i kapellet av en søster. Men snart forsto vi at vi måtte høyere opp, til annen etasje, til pikenes soverom. Fra vinduet så vi hele guttebygningen styrte sammen som et korthus. Plutselig falt taket vårt også, og vi var ikke i bygningen lenger. Vi aner ikke hvordan vi unnsnapp, men tre av oss kløv opp på noen gamle trær som drev forbi. Der oppholdt vi oss i to døgn – fløt omkring for til slutt å bli skyllet i land.

Nonner reddet halvannet tusen

– Hele byen var forvandlet til en rasende flod. Etter redningen fikk vi vite at vi var de eneste overlevende fra barnehjemmet.

Over hundre barn og alle søstrene var omkommet. En av søstrene ble funnet med ni barn bundet til kroppen sin, en annen hadde tre barn på armen. Søstrene kunne muligens ha klart seg hvis de bare hadde tenkt på seg selv. Men omsorgen for barna kom i første rekke, og så ofret de livet.

Orkanen viste nå sitt sanne ansikt. Uten de sofistikerte varslingsystemene man har i 2025, var det få som forsto omfanget av faren før det var for sent. En kombinasjon av stigende tidevann, kraftig vind og regn omgjorde byen til et inferno.

Havet steg i et rasende tempo, og enorme bølger knuste alt på sin vei. Vindene, som nådde hastigheter på over 230 km/t, forvandlet bygninger til ruiner og etterlot en scene av total ødeleggelse.

På sitt mest brutale oversvømmet orkanen nesten hele øya Galveston. Hus ble revet opp fra fundamentene sine mens innbyggerne desperat forsøkte å finne tilflukt. Mange klatret opp på tak og trær, bare for å bli feid bort av de uovervinnelige kreftene. Tusener ble slukt av de mørke vannmassene.

I klosteret Ursuline Convent, et vakkert gammelt sted bygget i 1847, samlet nonnene flyktninger som kom styrrende fra sine ødelagte hjem. Da abbedissen Mary Joseph skjønnte det var fare på ferde, ba hun en av nonnene om å ringe med kapellets klokker for å

fortelle de hjemløse at her kunne de søke ly. Stormen økte og vannet steg, men likevel sto samtlige nonner på terrassen, i åpne vinduer og dører, og halte inn folk som fløt forbi.

1500 mennesker, sorte og hvite, ble reddet av nonnene på denne måten. En fødende kvinne fløt rett inn gjennom vinduet i en koffert. Tre andre mødre fødte også denne redselsnatten.

Klosterets skolebygning raste sammen med et brak. Da de far-

gede hørte dette, begynte de å synge en underlig gravsalm som skremte de andre og fikk mange kvinner til å besvime. Salmen var deres dødssang som spår død og fordervelse, og den lød så uhyggelig at abbedissen ringte på en alarmklokke: – Stopp den jamringen, tryglet hun.

I tre døgn hadde de ulykkelige menneskene ingenting å spise og intet å drikke. Da vannet sank, begynte flyktningene å stjele; de snek seg rundt i klosterets mange

SMADRET: Dette var en idyllisk gate. Orkanen feide gjennom bebyggelsen og smadret alt på sin vei, som et løpsk gigantlokomotiv.

avlukker og tok med seg alt hva de fant av kostbarheter. Det var takken nonnene fikk for sin heltemodige innsats.

Sov i likkister

– Jeg tror ingen forstår hva vi opplevde da vannet steg og steg oppetter husveggene, flommet inn i stuen og hele huset begynte å vugge som under et jordskjelv, fortalte fru Bessie Devoti til artikkelforfatteren i 1960. Hun bodde da fortsatt i sin fødeby Galveston.

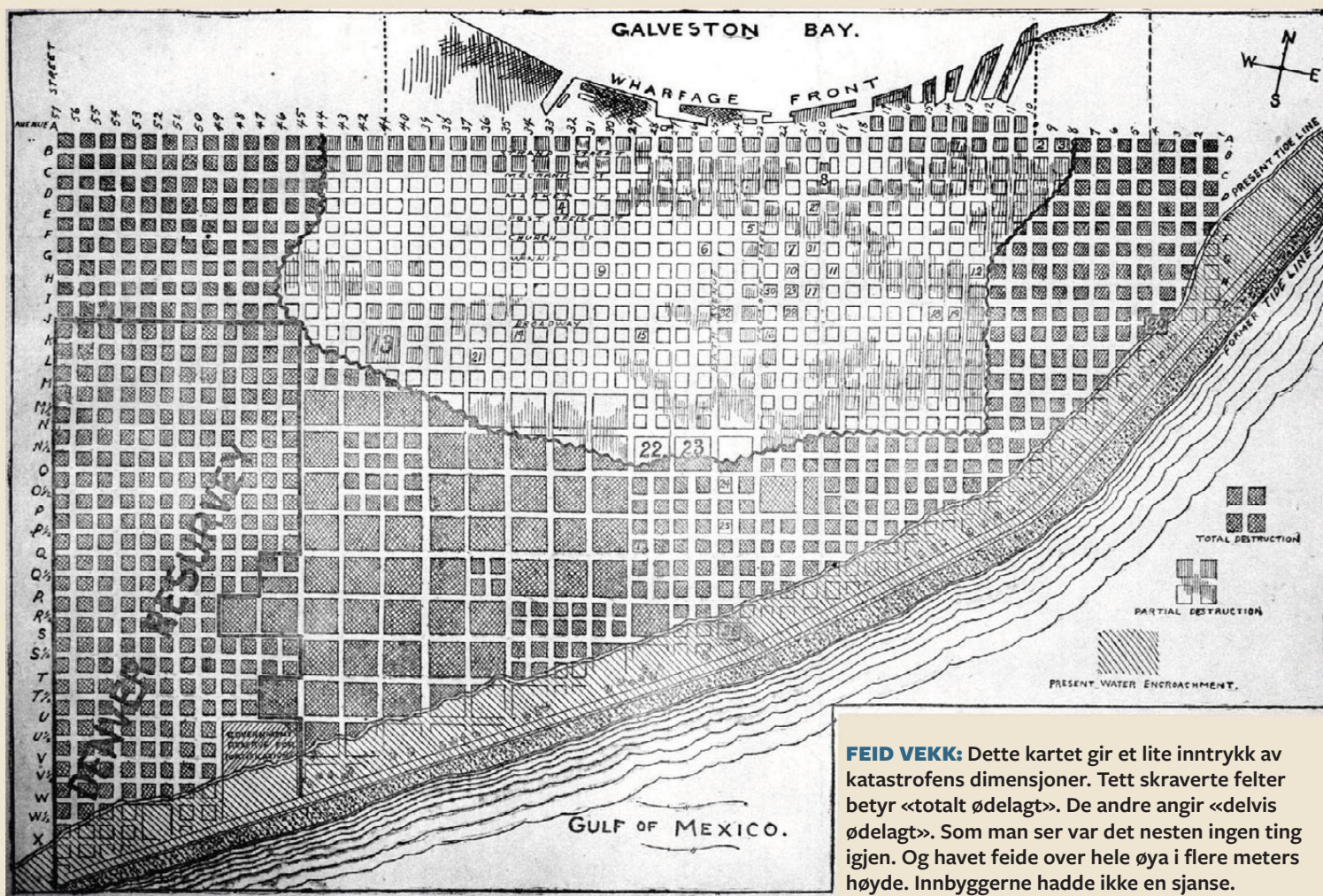
– Vi måtte evakuere og fløt på planker fra sted til sted, og til slutt fant vi et rom i en treetasjes bygning, det eneste tørre i kilometers omkrets. Rommet var fylt

av likkister, og dem brukte vi som senger.

For å få vite mer om bakgrunnen for katastrofen, og hvilken betydning stormvarslene har for befolkningen rundt, oppsøkte artikkelforfatteren værvarslingsstasjonen i Galveston. Regjeringen i Washington hadde sendt en ekspert, Glen Taylor, hit ned for å studere forholdene i det sørlige Texas. Galveston ligger på en pannekakeflat øy som stikker ut i Golfen. Den regnes for å være et av de farligste steder langs hele kysten, og i mange år hadde diskusjonen gått høyt om hva som burde gjøres. Mot syd var det bygget et dike på åtte engelske mil (ca. 13 km). Spørsmålet til Taylor var naturlig nok:

– Er dette diket høyt og sterk nok til å hindre at en lignende katastrofe gjentar seg? ▶

« En fødende kvinne fløt rett igjennom vinduet i en koffert.

FEID VEKK: Dette kartet gir et lite inntrykk av katastrofens dimensjoner. Tett skraverte felter betyr «totalt ødelagt». De andre angir «delvis ødelagt». Som man ser var det nesten ingen ting igjen. Og havet feide over hele øya i flere meters høyde. Innbyggerne hadde ikke en sjanse.

– Se, det kan jeg ikke svare på, sa den ærlige forsker.

– Men det er nettopp dette jeg er kommet hit ned for å undersøke. Jeg antar at om det kommer en lignende virvelstorm som den i 1900, så vil sjøen ikke velte så hemningsløst inn som den gjorde den gang.

– Men byen er bare beskyttet mot syd, vannet kan flomme inn fra alle de andre sidene. Byen ligger de fleste steder bare tre-fire fot over havflaten – enkelte steder ligger den til og med på samme nivå. Det er derfor umulig å forutsi hvordan det vil gå. Min jobb er å passe på tidevannet og regne ut hvor høyt vannet kan komme til å stige i byens gater. Vi har hatt flere svære oversvømmelser i Galveston siden den i 1900, og det vil sikkert komme mange til.

Orkan tørnet sammen med storm nordfra

En kilometerlang papirrull veltet utover gulvet. På den var det en

rød stripe som fortalte et eller annet.

– Det er en «tidsmåler», forklarte Taylor,

– Vi har et apparat ute i sjøen som til alle døgnets tider måler tidevannet, og så kan vi sitte her inne og avlese det.

Normalt forandrer tidevannet seg ikke mer enn fra én til halvanen fot. Men under en orkan skyves vannmassene med i enorme mengder, og det var det som hendte i 1900. Stormen kom fra De vestindiske øyer og var til å begynne med ikke så kraftig. Men da den rundet kysten ved Key West og kom inn i Golfen, steg den i kraft og utviklet seg fra time til time. Innen den nådde sydspissen av Texas, var den blitt til en av de voldsomste virvelstormene som er blitt målt i Golfen.

– Sentret i en orkan er langt mindre enn i en syklon, og den beveger seg med større hastighet, fortalte Taylor.

– Virvelstormen har to bevegelser, og det er det som gjør den

så farlig. Den ene bevegelsen går rundt, omvendt av solen, den andre går som en vanlig vind. Vi regner disse stormene fra De vestindiske øyer for å være blant de mest lunefulle. De kan plutselig finne på å forandre retning, slik at værmeldingene vi har gitt, blir gale før vi vår sukk for oss.

– Båter som legger om kursen på grunn av meldingene våre, kan risikere å seile rett inn i elendigheten. Det som forverret situasjonen 8. september 1900, var at en annen storm som blåste fra nord, populært kalt «The Northern», tørnet sammen med vinden fra sørvest og holdt den stangen for en stund – men plutselig snudde fra nord til sørvest, «samarbeidet» med orkanen og ga den dobbelt slagkraft.

I 1960 var man noe bedre rustet enn i 1900, men lå fortsatt på steinaldernivå sammenlignet med i 2025.

– Vi har radar, og vi bruker ofte fly for å undersøke værforholdene ute på havet. I 1943 sendte

vi for første gang et fly inn i sentret av en orkan. For et par år siden kom den gledelige melding at president Eisenhower hadde lovet Galveston en million dollar til forlengelse av diket. Men da hver engelsk mile (ca. 1600 meter), koster fire millioner å bygge, vil ikke presidentens tilskudd forlenge vår snaut 13 km lange dike mot sjøen med mer enn 400 meter, forklarte Glen Taylor.

Heroisk værvarslingsdirektør

Værvarslingsstasjonens direktør, Mr. Cline, viste under oversvømmelsen i 1900 en heroisk opptreden, både ved gjennomføringen av sitt arbeid og ellers. Han kontrollerte alle instrumentene så lenge det var mulig å nå dem. Like før samtlige instrumenter blåste sin vei, målte han en vindhastighet på over 160 km i timen.

Hva den senere steg til ante man ikke den gang – direktøren hadde ikke annet å gjøre enn å

UTSIKT: For lokalkjente, dette er utsikten østover fra 13th Street and Broadway. Eller det som er igjen av adressen.

LIBRARY OF CONGRESS

ENESTE GJENVÆRENDE HUS: Byens strandbebyggelse ble blåst og skylt vekk fra jordens overflate. Dette trehuset var den eneste bygningen som sto igjen, og det med nød og neppe, i et område på flere kilometer.

AKG-IMAGES / PICTURES FROM HISTORY / NTB

prøve å komme seg hjem. Med moderne teknologi har man regnet seg frem til at vindhastighetene nådde opp i 230 km/t på det sterkeste, ja, kanskje til og med 250 km/t.

– Da jeg kom inn i huset mitt ved å klatre gjennom et vindu, sto vannet meg til livet, kunne direktøren senere fortelle.

– Omkring et halvt hundre mennesker hadde søkt tilflukt der fordi de trodde at huset mitt var sikkert. Jeg var jo værværslingsdirektør.

– Barometeret var nå falt til 29 tommer. All kommunikasjon med utenverdenen var brutt, og alle fikk ordre om å søke til byens sentrum der de sterkeste byg-

FULLSTENDIG RASERT

I Houston var man oppmerksom på at Galveston var blitt rammet, men ikke i hvilken grad.

Hjelpearbeiderne fant til sin overraskelse øya fullstendig rasert, og rundt 20 % av øyas befolkning omkommet. De fleste hadde druknet eller blitt knust av vrakgods fra det som bare timer tidligere hadde vært deres hjem. Mange av de som overlevde selve stormen, døde i dagene som kom mens de satt innesperret i ruinene. Redningsmannskapene kunne høre skrikene fra innesperrede mens de prøvde å få ut de som var mulig å redde før de døde. Ytterligere 30 000 ble hjemløse som følge av orkanen.

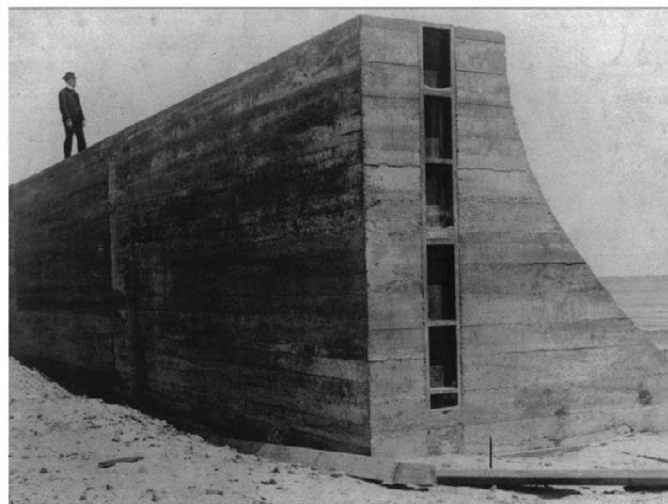
De døde kroppene var så tallrike at det var umulig å begrave dem alle. Til å begynne med ble likene samlet av såkalte «dødsgjenger» som deretter overleverte ansvaret for dem til 50 afroamerikanske menn – tvangsrekruttert med våpenmakt – og som måtte laste de døde om bord på en leker. Rundt 700 kroppar ble dumpet i havet. Men strømmene i Mexicogolfen skylte mange av kroppene tilbake på stranden, så det var åpenbart at man måtte finne en annen løsning.

Likbål ble reist på strendene, eller der hvor kroppene ble funnet. De brant dag og natt i flere uker etter stormen. Myndighetene delte ut gratis whisky for å støtte de fortvilede mennene som var tvangsutskrevet til det grufulle arbeidet.

Etter stormen ble konstruksjonen av et 16 km langt dike påbegynt (men ikke fullført før i 1963). I perioden 1904–1910 ble Galveston hevet 5–6 meter. (Fra Wiki)

USAs dødeligste orkaner:

1. Galveston (1900) – 8000–12000 døde.
 2. San Ciriaco (1899) – 3400 døde
 3. Maria (2017) – 2982 døde
 4. Okeechobee (1928) – 2823 døde
 5. Cheniere Caminada (1893) – 2000 døde.
 6. Katrina (2005) – 1392 døde
 7. Sea Islands (1893) 1000–2000 døde
 8. Indianola (1875) – 771 døde
 9. Florida Keys (1919) – 745 døde
 10. Georgia (1881) – 700 døde
- (I henhold til NOAA)

DIKET: Beskyttelsen mot Mexico-gulfen ble en 16 kilometer langt dike, påbegynt i 1902, men ikke ferdigstilt før i 1963. Tykkelsen nederst er drøyt fem meter.

LIBRARY OF CONGRESS

250 KM/T: Ikke mye igjen av Galvestons vakre Sacred Heart Church. Orkanens vindstyrke anslås til å ha vært helt oppe i 250 km/t, men man fikk ikke målt styrken eksakt, for vinden tok måleinstrumentene.

NÅDELØS: Bare 18 av de over 50 som hadde søkt tilflukt i boligen til værvarslings-direktøren, berget livet. Orkanen var nådeløs, og i områdene hvor den traff land gjorde den umiddelbart rent bord. Som her. Gulfen skimtes i det fjerne.

ningene lå. Men vi bestemte oss for å være hvor vi var; vi mente det var tryggere enn å begi seg ut i de oversvømte gatene hvor tømmer og vrakgods strømmet fritt.

For mange mennesker var dette en vanskelig bestemmelse å ta: Å forlate hjemmet kunne bety drukningsdøden. Å bli i kunne bety døden under et sammenrast tak.

– Ved tretiden steg vannet plutselig fire fot på noen få sekunder. Jeg sto i vinduet og så på. Inne i huset nådde vannet fra før to og en halv meter. Og da det nå med ett steg til over tre og en halv, begynte det virkelig å se kritisk ut, fortalte Cline.

– I løpet av de neste timene steg vannet mange steder i byen til hele seks meter, og ved åttetiden om kvelden lå vi helt omringet av vrakrester fra nabohusene. Presset fra dem gjorde det av med

huset mitt, og klokken halv syv brøt det sammen. Bare 18 av de over 50 som hadde søkt tilflukt hos meg, ble reddet. Blant de omkomne var min kone, hun klarte ikke å komme seg klar da huset styrtet sammen. Selv ble jeg slått bevisstløs.

– Da jeg kom til meg selv igjen, holdt jeg ett av mine barn i armene. Like etter fant jeg en venn av meg, han fløt omkring og kjempet for å holde to av mine andre barn over vannet. Sammen fikk vi tak i en planke, og på den drev vi omkring i time etter time. Først ved halv tolvtiden om natten havnet vi oppå en bygning i 28. gate. Vinden hadde da snudd, vannet var sunket fire fot, det fortsatte å synke, og neste morgen lå gatene tørre igjen. Vannet var forsvunnet ned i sanden som byen er reist på.

LIBRARY OF CONGRESS

NTB

TRUET: Byens afroamerikanske innbyggere ble truet med våpenmakt til å samle og brenne de døde. En grotesk oppgave. Myndighetene ga dem whisky for å dempe ubehaget.

LIBRARY OF CONGRESS

LIKROVERE: I etterkant av katastrofen, ble Galveston plaget av likrøvere. De sikret segringer, smykker, gullplomber og alt annet av verdi fra de døde, de hjelpeløse og de døende. Mange ble skutt. Dette bildet, tatt like etter katastrofen, er antagelig arrangert.

LIKBÅL: Først dumpet man de døde i havet, men havstrømmen førte dem tilbake på land. Da måtte taktikken forandres. Likbålene brant i flere uker.

Plyndring etter katastrofen

Tusenvis av mennesker hadde lignende opplevelser, og søndag den 9. september ble de møtt av et forferdelig syn: Minst 6000 mennesker hadde mistet livet og lå omkring i gatene, 4000 hus var bokstavelig talt vasket vekk.

Byen hadde hatt besøk av hundrevis av sommergjester da stormen kom, derfor har man aldri fått vite det nøyaktige antall mennesker som omkom under katastrofen. Overalt lå det døde

mennesker, hester, hunder og katter. De overlevende var i tvil om hva de skulle gjøre med dem.

Først fylte de vogn på vogn med døde og senket dem i sjøen. Men da likene ble skyllet på land igjen, og det var fare for at pest skulle bryte ut, bestemte man seg for å brenne de døde.

Hittil hadde det vært helt umulig å få hjelp utenfra. Omverdenen visste nok om stormen, men hadde ingen anelse om dens omfang og ødeleggelsene den

hadde forårsaket. Byen lå i totalt mørke, den manglet både mat og vann, telegraflinjer, broer og alle kommunikasjoner var brutt. Det var bare én utvei: Borgermesteren henvendte seg til redaktøren av Galveston Tribune, Richard Spillane, og ba ham finne en brukbar skute som kunne føre ham til Houston etter hjelp.

Dette var ikke lett, da de fleste båtene var havarert. Men til slutt lyktes det endelig å finne en skute som kunne seile borgermesteren til Texas City. Derfra ga han seg i vei over de oversvømte præriene til Lamarque, videre med jernbanetralle til Houston – og først da fikk verden vite om katastrofen som hadde hjemsøkt byen Galveston.

Regjeringen i Washington og Røde Kors satte øyeblikkelig i gang et gigantisk redningsarbeid.

Båter med forsyninger, leger og sykepleiersker ble sendt av sted. Politisjefen i Galveston måtte erklære unntakstilstand i byen, fordi herjinger og røverier tok overhånd. Horder av innbyggere kastet seg over døde og døende og robbet dem for verdigjenstander, kuttet fingrer av dem for å få fatt på ringene, drepte døende som gjorde motstand. Fulle folk sjanglet omkring i gatene, i mangel av vann hadde mange gitt seg til å drikke whisky. Derfor ble alt salg av brennevin forbudt.

Politisjefen og hans stab slet slik under oppryddingsarbeidet at de fleste overanstrengte seg og måtte legges inn på sykehus, som var opprettet i en kirkeruin. Parolen gikk: *Galveston shall rise again*. Optimistiske ord. Men det sies fortsatt den dag i dag at byen aldri er blitt hva den en gang var. □

« Da jeg kom til meg selv, holdt jeg et av mine barn i armene.

An aerial photograph showing a vast field of chili peppers laid out in long, parallel rows on white plastic drying beds. The beds are separated by narrow paths. Several people are visible working in the field, some standing and others bending over. The overall color is a vibrant red-orange.

BLINKSKUDD

MAOS LILLE RØDE

En norsk kornåker kan være et vakkert skue, men fargemessig kommer den nok til kort mot chili-innhøstingen på jordene i Kina. Disse røde rekkene dukker opp på landsbygda, som her i Anhui-provinsen, når bøndene legger ut fruktene til tørking etter maskinplukkingen.

Chili plantes i mai, etter at hvitløken er høstet inn, og den plukkes og tørkes i perioden august-oktober, før den til sist rakes inn i store sekker for salg. Kina er i dag verdens desidert største produsent av chili og paprika, men egentlig er planten fra Mellom- og Sør-Amerika. Til Kina kom den først med europeiske handelsskip på 1570-tallet.

Siden tok det greit av, spesielt etter at selveste Mao omtalte chili som mat for den revolusjonære. – Hvis du ikke tåler chili, tåler du ikke kamp, sa Mao.

YANG ZHIONGGIN/VCG/GETTY IMAGES

Ved Yan Calmeyer Friis

10 PÅ TOPP

Menneske mot dyr

Mange lurer sikkert på hvordan mennesket hadde gjort det i maraton, hvis konkurransen åpnet for at dyr kunne delta.

1. Hesten 1.19.00

Det anslås at strutsen får nøyaktig samme sluttid, men hesten har en liten fordel, da den når 70 km/t som toppfart, strutsen bare 55 km/t. Så vi gir hesten en ørliten ledelse.

2. Strutsen 1.19.00

Ikke alle vet at denne fuglen er utholdende som bare det, og kan springe mil etter mil med de lange bena sine. Det måtte målfoto til for å skille hest og struts.

3. Prærieantilopen 1.24.00

Åpnet knallhardt (88 km/t), men det straffet seg, og sakte, men sikkert ble den passert av det underlige tospannet som sikret seg gull og sølv. Men bronse kimser ikke antilopene av.

4. Villsvin 1.41.00

Overraskende sterkt resultat fra denne kraftgrisen som altså utklasser det meste av det som løper på to eller fire ben. Utholdende og seig, med en gjennomsnittshastighet på 25 km/t.

5. Sledehund (husky) 1.50.00

Mange forventer nok at menneskets beste venn kan hanskes med en gris. Men ikke engang langdistanseløpere som huskyen holder unna for Grynte.

6. Kelvin Kiptum (Kenya) 2.00.35

En kjempebragd i dette forrykende selskapet, mennesket på en ultraimponerende 6. plass. Verdensrekorderen Kiptum omkom tragisk nok i en bilulykke i fjor.

7. Lama 2.07.00

Lama-forbundet har sikkert protestert, da svært få maraton-løp arrangeres i fjellterreng 5000 meter over havet. Til det kan man bare svare: Hva skal vi da der?

8. Grizzlybjørn 2.20.00

Livsfarlig og diger. Og hvis du trodde isbjørnen er raskere, tar du feil, den orker ikke lange løp og ville neppe greid å fullføre. Grizzlyen er starttrask (56 km/t), så man bør ha et forsprang.

9. Hare 2.38.00

Veldig kjapp sprinter, men håpløs på lange distanser. Da blir det vel mye hei og hopp, og lite fremdrift. Dette er en av grunnene til at den iblant taper for skilpadder.

10. Gepard 3.15.00

Verdens raskeste dyr (toppfart 112 km/t) tåler ikke langdistanser, og vil omkomme av hjertestans lenge før målgang. Så tiden er fiktiv, og kan like gjerne angi dødsøyeblikket (senest).

Medisinsk ansvarlig: Tor Austad

Få undersøkt blodårer og indre organer

En helsesjekk med ultralyd er en omfattende undersøkelse. Røntgenlegen undersøker om organene dine er normale og vurderer en rekke risikofaktorer.

Inkluderer kartlegging av plakk i blodårene og beregning av dine blodårs biologiske alder, en av de beste indikatorer for risiko for hjerte og karsykdom.

Bestill nå

70 01 16 72

austaddiagnostikk.no

**Austad
Diagnostikk**

PRØV
30 DAGER
GRATIS

Alle dine favorittblader – i en app

Med Flipp får du tilgang til mer enn
90 underholdende ukeblader og magasiner.
Test gratis i 30 dager! Les mer på flipp.no

Hold kamera over
denne QR-koden for
å komme i gang!

Flipp.no

Ordinærpris etter gratisperiode er 129 kr for nye kunder, 29 kr for abonnenter. Ingen bindingstid, abonnementet løper til du stopper det. Gratisperioden gjelder hvis du ikke har brukt gratisperioden tidligere.

flipp

SNUE STANSET

Spetsnaz! Et skremmende ord, navnet på noe nordmenn visste lite om. Brutale sovjetiske elitetropper klare til halsbrekkende oppdrag bak fiendens linjer – også i Norge. Men i virkeligheten var de ikke helt slik, skal vi tro forskeren og Russland-eksperten Tor Bukkvoll. For elitesoldatene slet med forkjølelse.

SKUMMEL STYRKE

KANONFØDE: Spetsnaz-styrkene skulle være elitestyrker, men fikk trøbbel – både med militærkolleger og helsa. Avdelingene som paraderte på den Røde Plass i Moskva i 2021 var blant de som led størst tap under mislykkede operasjoner i Ukraina i 2022.

UKRAINA/WIKIMEDIA COMMONS

Flygelederen i tårnet på Praha lufthavn nølte ikke med å klarere nødlandingen for det sivile russiske flyet som meldte om problemer. Trafikken i luftrommet var uansett minimal, natten mellom 20. og 21 august 1968. Stille før stormen skulle det vise seg. For da passasjerflyet landet, viste det seg at det ikke var besetningen og passasjerene som var i trøbbel, men flygeledere, flyplassen, Praha – faktisk hele Tsjekkoslovakia.

– Vel nede på bakken stormet soldater ut og tok over flyplassen, slik at Sovjetunionen kunne sende inn flere fly med styrker som tok kontroll over hele Praha. For første gang hadde verden fått demonstrert hva Sovjets spesialstyrker var i stand til.

Det forteller Tor Bukkvoll, til daglig sjefforsker ved Forsvarets forskningsinstitutt (FFI). Nylig ga han ut en bok om «spetsnialnoje naznachenie,» de sovjetiske og russiske spesialstyrkene vi kjenner under navnet Spetsnaz.

Operasjonen i 1968 er en av Spetsnaz' største suksesser: Reformpolitikken i Tsjekkoslovakia hadde lenge vært en torn i øyet på den kommunistiske ledelsen i Kreml. Nå ville de ikke la det gå lenger uten å gripe inn. Natten mellom 20. og 21. august strømmet store styrker fra Warszawapakten inn i landet. I, i fremste rekke var Spetsnaz.

Operasjonen spredde skrekk og bekymring i hele den vestlige verden – også i Norge. Kraftforsy-

FRANTSEK DOSTAL/WIKIMEDIA COMMONS

SATTE SEG I RESPEKT: Spetsnaz-soldater var de første som rykket inn i Praha da Tsjekkoslovakia ble invadert av en Sovjet-ledet styrke i april 1968. Operasjonen går for å være spesialstyrkens største suksess.

MIKHAIL EVSTAFIEV/WIKIMEDIA COMMONS

LYKTES OG TAPTE: Sovjetunionen tapte krigen i Afghanistan, men spesialavdelinger som Spetsnaz hadde flere suksesser under den ellers mislykkede invasjonen.

SJEFFORSKER: Tor Bukkvoll ved Forsvarets forskningsinstitutt har gitt ut bok om Spetsnaz' historie.

ning, oljeinstallasjoner, militære anlegg – ingen ting syntes å være utenfor elitesoldatenes rekkevidde.

Men da russerne forsøkte å gjenta triumfen fra Praha drøyt 50 år senere, endte det med total fiasko.

Stjal super-soldater

Russland og Sovjetunionen har hatt elitestyrker i uminnelige tider. I 1951 fikk løytnant Evgeniy Borisov et strengt hemmelig oppdrag: Å etablere et nytt kompani av særlig kvalifiserte soldater. Styrken skulle være én av 46 tilsvarende avdelinger spredt utover det enorme sovjetiske

rike. De nye styrkene ble kalt «Spetsnaz.»

Bakgrunnen var at USA gikk i gang med å plassere ut taktiske atomvåpen flere steder rundt om i Europa. Kreml visste at de ikke hadde noen mulighet til å slå ut alle disse våpnene i tilfelle en krig eller konflikt. De landet da på at de måtte ha en moderne styrke som kunne ta seg inn bak fiendens linjer og sette utskytningsanleggene ut av spill.

Løytnant Borisov reiste til den lille byen Spassk-Dalnii langt øst i landet, til den sovjetiske 5. armés hovedkvarter. Borisov møtte lite velvilje. Og selv om Det øverste sovjet sto bak vedtaket om å opp-

ELITESTYRKER: Spetsnaz-soldater ble satt inn i konflikter mellom makthavere i Kreml og opprørere i tidligere Sovjet-republikker, som her i Tsjetsjenia. Ofte måtte elitesoldatene fullføre oppgaver andre militære avdelinger ikke klarte å løse, fremfor å gjøre det de var trent for.

rette Spetsnaz-avdelingene, hadde de ikke gitt føringer på hvordan det skulle skje.

– De som skulle lede avdelingene hadde ikke annet å gjøre enn å «stjele» soldater fra andre deler av det sovjetiske forsvaret, sier Bukkvoll i forbindelse med lanseringen av boken «Spetsnaz – A History of the Soviet and Russian Special Forces.»

«Tyveriene» foregikk etter et besøk i det såkalte «Lenin-rommet,» som fantes i alle russiske militærleirer på 1950-tallet. Der hang alltid en tavle med oversikt

over avdelingens beste soldater til enhver tid.

– Så ga de bare beskjed om at «de soldatene vil vi ha.» Ble det protester fra leirledelsen, fikk de bare et telefonnummer og beskjed om å ringe Moskva. Da fikk gjerne Borisov og hans likesinnede de mannskapene de ønsket, forteller Bukkvoll.

Rivalisering

Et gjennomgangstema i Spetsnaz-historien skulle bli rivaliseringen med andre deler av det sovjetiske og russiske militære.

Ulike makthavere i Kreml har også næret frykt for at styrken kunne bli farlig for dem selv, og har voktet sterkt på hvor styrkenes lojalitet lå til enhver tid.

Spetsnaz var trent for helt spesielle oppgaver i kriger og konflikter, men har i stedet ofte blitt «ryddegutter». FFI-forskeren dokumenterer hvordan Spetsnaz har måtte utføre oppdrag som hæren og andre militære avdelinger egentlig skulle utføre, men som de mislyktes med.

I Ukraina, for eksempel.

Under forsøket på en invasjon av Ukraina i 2022, prøvde russerne å gjenta suksessen fra Praha i 1968 – nå på Hostomel-flyplassen i Kyiv.

Blodig fiasko

Kampen om Hostomel var det første store slaget i russernes angrep på nabolandet Ukraina. Om morgenen 24. februar 2022 forsøkte russiske spesialstyrker å ta over flyplassen, mindre enn 20 km fra sentrum av Kyiv. Planen var at flere luftbårne bataljoner ville følge etter med transportfly. De skulle ta seg raskt frem til sentrum, ta kontroll over byen og styrte regjeringen eller få den til å flykte. Det ble ikke helt slik. Russland fikk til slutt kontroll

BEGRENSET KILDETILFANG

FFI-forsker Tor Bukkvoll har basert viktige deler av historien om Spetsnaz' utvikling gjennom vel 70 år, på memoarer fra soldater som har gjort tjeneste i styrkene.

– Dessverre er ikke mulig å få tilgang til russiske arkiver. Jeg har hatt tilgang til memoarene fra 46 soldater som har tjenestegjort i spesialstyrkene fra 1950 og frem til i dag, og memoarene til fem KGB-offiserer som har jobbet innenfor deres egen spesialstyrke. Det innebærer naturlig nok at kildene er farget av deres bakgrunn, det er folk som beskriver hvordan de selv mener å huske hvordan det var. Og folk har jo en tendens til å tilpasse sin virkelighetsoppfatning etter hva som passer dem selv, så det er klart en svakhet ved boka, den blir mindre objektiv på den måten.

Bukkvoll trekker også på observasjoner og dommer fra andre deler av det sovjetiske og russiske militæret, fra en rekke KGB-kilder og fra uavhengige russiske eksperter og journalister.

over flyplassen, men klarte ikke å oppnå målet med angrepet. Vernepliktlige fra den ukrainske nasjonalgarden, støttet av artillerienheter, klarte å forsinke de russiske luftbårne elitetroppene, og de holdt stillingen lenge nok til å forhindre det russiske militæret i å bruke flyplassen som en luftbro til en rask erobring av Ukrainas hovedstad.

– Hvis det hadde gått bra, ville det vært den største seieren for russiske spesialstyrker noen gang, forteller Tor Bukkvoll.

Ifølge Pentagon-lekkasjer og BBC-rapporter, har flere Spetsnaz-brigader blitt redusert til brøkdeler av den opprinnelige styrken som følge av krigen i Ukraina. Washington Post har sett dokumenter der det blir hevdet at bare én av fem russiske Spetsnaz-brigader kom tilbake fra kamper i Ukraina uten betydelige tap på sensommeren 2022. I én brigade overlevde 125 av 900 soldater. Nå mener eksperter at Moskva kan komme til å trenge ▶

TAPT IDYLL: Amerikanske soldater samarbeidet med russiske Spetsnaz-styrker under fredsbevarende operasjoner i Bosnia. Nå er samarbeidet historie, og nesten vanskelig å se for seg.

inntil 10 år for å gjenoppbygge Spetsnaz til kapasiteten fra før Ukraina-krigen, ett av de mange tilbakeslagene for Russlands evne til strategiske spesialoperasjoner.

Ikke uten suksesser

Samtidig er Ukraina også arena for den største suksessen til russiske spesialstyrker frem til nå, ifølge Bukkvoll:

Under annekteringen av Krym i 2014 var Spetsnaz en del av en ganske stor operasjon med 20–40 000 mann til sammen. Men starten – da styrkene tok over parlaments- og regjeringsbygninger – var det SSO, en spesialoperasjonskommando med støtte fra GRU-brigadene som sto bak. De gikk inn, tok over bygningene og testet om Ukraina ville stanse dem eller ikke. Ukraina bestemte seg for ikke å reagere militært, og dermed hadde russerne kontrollen.

Før det var det nok den såkalte Storm 333-operasjonen, starten på den sovjetiske invasjonen av Afghanistan, den mest vellykkede i Spetsnaz-historien: 27. desember 1979 stormet spesialstyrker inn i Tajbeg-palasset i Kabul der

de skjøt og drepte landets president Hafizullah Amin.

– Innad i Russland er det ganske stor debatt om det var en suksess, eller om det var flaks. For veldig mye i den operasjonen gikk feil, og det ser ut som om

Sovjetledelsen hadde vært forberedt på det.

Ifølge en operatør, hadde de en plan B: Om spesialoperasjonen mot Amin slo feil, hadde man artilleri stående slik at man kunne bombe hele palasset. Men da ville også mange av deres egne spesialstyrker gått med, forteller Bukkvoll.

VOLODYMYR TARASOV/UKRINFORM/FUTURE PUBLISHING VIA GETTY IMAGES

MISLYKKET: Spetsnaz-soldater skulle etter planen okkupere Hostomel-flyplassen utenfor Kiev, og slik klargjøre for troppeforflytninger og okkupasjon av Kyiv under invasjonen i 2022. Operasjonen ble en dundrende fiasko, selv om russerne lyktes i å ødelegge verdens største transportfly som sto lagret på flyplassen. Ukrainas innenriksminister Denys Monastyrsky inspiserte skadene i mai samme år.

« Hvis det hadde gått bra, ville det vært den største seieren for russiske spesialstyrker.

Felt av snue

Spetsnaz har hatt flere mål på norsk jord som skulle ødelegges før et krigsutbrudd. I operasjoner som involverte ubåter fra Nordflåten, skulle froskemenn skytes ut av torpedorør og ta seg inn mot land.

– En maritim spesialstyrke for Nordflåten ble opprettet, på samme måte som for de andre flåtene Sovjetunionen hadde. Ifølge de kildene jeg har, ble den nedlagt på 60-tallet fordi soldatene var forkjølet hele tiden. Vannet var så kaldt at de ble syke hver gang de var ute.

Man sendte til og med opp en medisinsk delegasjon som konkluderte med at maritime spesialstyrker i arktiske farvann ... det går ikke.

Men behovet var der, og den maritime spesialstyrken for Nordflåten ble gjenopprettet på 80-tallet. Da prøvde man først å rekruttere folk bare fra Murmansk, som var vant til kulde, så prøvde man å herde dem.

De hadde en del oppdrag spesielt mot Norge. De skulle utføre sabotasjeoppdrag i tilfelle krig, de skulle blant annet gå inn i forkant av eventuelle amfibieoperasjoner i Norge for å klargjøre terrenget og for å skaffe etterretning.

PER THRAANA FORSVARET

NORSK MÅL: På Andøya flystasjon hadde Nato og amerikanerne stasjon for lydsporing av sovjetiske ubåter. Det gjorde Andenes og flyplassen et prioritert mål for Spetsnaz-styrker, satt ut fra ubåter.

På 70-tallet fikk Spetsnaz ytterligere oppdrag da oljeutvinningen startet i Norge. Sovjetet skjønte at oljeplattformene i Nordsjøen hadde militær betydning, og de tenkte at hvis de kunne slå ut plattformene i opptrappingen til en storkrig, så kunne de skade motstanderne. En bekymring var også at norsk oljeutvinning i Nordsjøen ville innebære mange byggverk som Nato ville kunne bruke til etterretning mot dem. I 1974 var en arbeidsgruppe på hemmelig tokt i Nordsjøen, for å kartlegge installasjonene, og hvordan mest mulig av infrastrukturen kunne rammes.

– Det ble en veldig viktig oppgave for de maritime spesialstyrkene, sier FFI-eksperten.

Kabel-jakt

Så hadde man det amerikanske SOSUS-systemet, lyttekabler lagt ut på havbunnen for å spore sovjetiske ubåter. Et sterkt behov for styrker som kunne ødelegge det systemet hvis det begynte å nærme seg krig, var egentlig grunnen til at Spetsnaz-avdelingen på Kola ble gjenopprettet. Man fant ut at det var umulig å finne kablene i havet. Men Sovjetstyrkene visste at om datasentre på land der alle opplysningen ble samlet inn og lagret.

En oppgave for spesialstyrkene ble å slå ut disse sentrene, flere

SPETAKKEL

I 2010 utløste daværende forsvarssjef Harald Sunde et voldsomt spektakkel da han ville legge ned HV-016.

Sunde mente da avdelingen ikke lenger hadde noen oppgaver i forbindelse med anti-terroroppdrag.

– Det var, og er, politiet som har ansvaret for å forebygge, og bekjempe, terror på norsk jord. Hverken de tidligere HV-016-tropper eller resten av Heimevernet hadde, eller har, politisk vedtatte oppgaver knyttet til kontra-terror.

Forsvarets spesialstyrker kan bistå politiet i slike operasjoner, mente Sunde. Han fikk kritikk for avgjørelsen, spesielt etter terrorangrepene 22. juli 2011.

av dem i Norge, blant annet på Andøya, i tillegg til mange andre steder.

Både i Norge og andre land tok man trusselen fra øst svært alvorlig.

I 1987 opprettet Forsvaret blant annet de såkalte HV-016-avdelingene for «hindre terror og/eller sabotasjeaksjoner som kunne svekke eller lamme landets mobiliserings- og motstands-evne.»

Hovedmotivasjonen var frykten for Spetsnaz.

Den norske styrken, som besto av rundt 200 soldater, hadde avdelinger i Oslo, Trondheim, Bergen og Stavanger. Andre avdelinger i Forsvaret kunne bruke personell fra HV-016 som instruktører, og flere av medlemmene har deltatt i utenlandsoppdrag.

Styrken, som i mange år var en av de best utstyrte avdelingene i Forsvaret, ble omorganisert flere ganger, og til slutt besluttet nedlagt høsten 2010.

– Kald krig-tankegangen satt fast i mange til langt ut på 2000-tallet, og vi får fortsatt påminnelser om at den fremdeles eksisterer, sa daværende forsvarsminister Grete Faremo (Ap) i januar 2011.

11 år senere var Spetsnaz-styrker i første rekke da Russland angrep nabolandet Ukraina.

HÅKON BONAFIDE

NORSKE MUSKLER: Etter at antiterroravdelingen HV 016 ble nedlagt i 2010, har Forsvaret etablert en ny elitestyrke under Heimevernet i Finnmark, HV 17. Disse skal blant annet kunne yte motstand mot russiske spesialstyrker i tilfelle invasjon.

NORSK FRYKT IKKE OVER

Frykten for hva et fremtidig Russland kan finne på, preger i stor grad den norske totalberedskapsmeldingen som nylig ble lagt frem av regjeringen.

Flere av tiltakene som blir foreslått, begrunnes med behovet for å beskytte seg mot naboen i øst.

Russland er knyttet til flere sabotasjeaksjoner i europeiske land i senere år. Så sent som i desember i fjor ble en av toppene i GRU, som leder Russlands hemmelige operasjoner mot mål i Vesten, satt på EUs sanksjonsliste, sammen med 15 andre russiske militæransatte. Det har vært flere branner og angrep på infrastruktur som sjøkabler, og forsøk på sabotasje og forstyrrende aktiviteter i flere land – også Norge.

– Russlands vilje til bruk av militærmakt for å nå politiske mål viser at Norge trolig må forholde seg til en uforutsigbar og risikovillig nabo i lang tid fremover. Kinas tettere strategiske partnerskap med Russland og støtten til krigføringen i Ukraina er urovekkende, samtidig som vi er avhengig av samarbeid med Kina på enkelte områder for å løse vår tids største utfordringer.

– Den alvorlige sikkerhetspolitiske situasjonen i Europa som følge av Russlands angrepskrig mot Ukraina, krigen i Midtøsten, og en tilspisset global konkurranse og rivalisering mellom stormakter som USA og Kina om militær, politisk, økonomisk og teknologisk makt, preger vår tid, slås det fast i meldingen.

Regjeringen peker videre på at Nordområdene er vårt viktigste strategiske område og av stor betydning i dagens sikkerhetspolitiske situasjon, og at Norges handlingsrom i området utfordres av Russland samtidig som Kina viser økende interesse for regionen.

– Etter krigen i Ukraina har norsk energiforsyning til Europa fått enda større sikkerhetspolitisk betydning. Det gjør oss utsatt for press og sabotasjeaksjoner, i hele verdikjeden. Med en av verdens lengste kystlinjer, er vi særlig utsatte for maritim fordekt etterretningsaktivitet. Dette utfordrer blant annet vår maritime næringsvirksomhet og kritisk infrastruktur, skriver regjeringen.

Teknologinyhetene du ikke visste at du trengte

Verdens største messe for forbruker-elektronikk, Consumer Electronics Show, fant sted i Las Vegas i januar, med mer enn 4000 utstillere fra 150 land, og over 140 000 deltakere.

Tekst: **Mats Schjølberg Ulshagen** Foto: **NTB** Grafikk: **Graphic News**

Consumer Electronics Show (CES) er kjent som et globalt knutepunkt for teknologi og innovasjon. Hvert år tiltrekker messen seg ledere fra teknologibransjen og presse for å utforske og avdekke fremtidens produkter. Fra gigantenes store lanseringer til små startups med banebrytende ideer; CES er stedet der man kan ta pulsen på hva framtiden vil bringe.

Perfekt kaffetemperatur

Årets utgave hadde et sterkt fokus på kunstig intelligens (KI), bærekraft og helseinnovasjoner. Flere selskaper viste frem løsninger som integrerer KI for å forbedre hverdagen, inkludert smarte hjem-løsninger og KI-drevne helseprodukter. Mange av dem tar sikte på å redusere miljøpåvirkningen, ved bruk av resirkulerbare materialer og gjennom energieffektive enheter.

Blant årets høydepunkter var en elektrisk saltskje fra Kirin, designet for å gi saltsmak uten natrium. Det er vel heller tvilsomt om en bærbar TV fra LG kommer til å bre om seg, mens roboten Nékojita FuFu – som blåser på kaffen til den får perfekt drikketemperatur – må sies å være for den som allerede har alt.

Robotvalp mot demens

Spicerr kombinerer KI og matlaging ved å justere kryddermiks etter smakspreferanser, den robotiske valpen Jennig er laget for å gi emosjonell støtte til personer med demens og den bevegelige sidebordlampen Mi-Mo er en robotisert lampe som kan bevege seg rundt i hjemmet ditt der den trengs.

Det som skiller CES fra andre messer, er dens rolle som testarena for kommende trender. Flere av produktene som blir vist frem, er fortsatt prototyper, men gir et fascinerende innblikk i hva framtiden kan bringe. Messen har en tendens til å blande det nyttige med det unike – noe årets showcase av både praktiske løsninger og «gimmicks» reflekterte. □

STOR: CES blir regnet som verdens største messe for forbrukerelektronikk.

ALLE ER MED: De største elektronikkprodusentene er selvsagt tilstede. Her Samsung sin stand.

PLUKKER: Nvidia presenterte denne smart-armen som kan plukke og sortere produkter.

Den merkeligste teknologien fra CES

Kutt ned på usunne vaner med
Kirin Electric Salt Spoon.

Den gir maten elektriske støt,
slik at den smaker mer salt.

2200
kr

Lengter du etter en 27-
tommers TV du kan bære
rundt med en skulderstropp?
Nei, ikke vi heller, men LGs
StanbyME 2 trådløse TV
lar deg gjøre det likevel!

11 000
kr

22 000
kr

Kanskje den ideelle dingsen
for et tenåringsrom:

**Roborock Saros
Z70** robotstøvsuger
renser ikke bare gulvet,
men robot-armen plukker
også opp ting og rydder
dem bort.

Det er muligens ikke siste
skrik, men med en **EcoFlow
Power Hat** på hodet, kan
du lade telefonen din med
solcellepaneler... mens du
ser selvbevisst ut.

1419
kr

770
kr

Trenger du en
meningsløs pelsball
festet til håndvesken?
◀ **Mirumi**, en sjenert,
dovendyr-lignende robot,
vil henge på for harde livet
og se lett forstyrret ut hele veien.

Er du for viktig til å blåse
på din egen kaffe for å kjøle
den ned? La en **Nékojita
FuFu** drikkekjøler
gjøre det for
deg!

275
kr

Kutt ned på scrolling
med **ThinkBook
Plus Gen 6 Rollable**,
som utvider
skjermen vertikalt
med **50%**

38 500
kr

KILDER: YAHOO! TECH, CNET, THE VERGE, BUSINESS TODAY, TECHCRUNCH, MASHABLE
FOTO: COMPANY HANDOUTS, INSTAGRAM, © TURNER ENTERTAINMENT

GRAFIKK: GRAPHIC NEWS ©

1960-TALLET

ATTENTATENES GULLALDER

Drapet på John F. Kennedy i 1963 er trolig det mest høyprofilerte attentatet i moderne tid. Men JFK var langt fra den eneste som måtte bøte med livet på denne måten på 1960-tallet.

Tekst: Johan Jensen, Harald Grevskott

SÆRING MED KOMMUNISTSYMPATIER

OFFER: Lee Harvey Oswald, mannen som drepte president

John F. Kennedy

ATTENTATMANN: Jack Ruby

HVOR: Dallas 24. november 1963

Mer enn 62 år er gått siden president Kennedy ble skutt. fortsatt nekter mange å tro at Lee Harvey Oswald, en 24 år gammel særing med kommunist sympatier, kan ha tatt livet av verdens mektigste mann – helt på egen hånd. At konspirasjonsteoriene har floreret i seks tiår, kan vi i stor grad takke nattklubbeieren Jack Ruby for:

Mens Oswald ble geleidet gjennom kjelleren på politistasjonen, knappe to døgn etter at han var blitt pågrepet, skjøt og drepte Ruby arrestanten. Drapet førte til at Oswald tok alt han visste om attentatet med seg i graven. Med det ble han en av historiens mest mystiske skikkelser.

Ruby drepte Oswald med ett skudd i magen fra en .38 kaliber revolver. En bråte kameraer foreviget øyeblikket, så denne gangen var det ingen tvil om hvem som var skyldig. Men all den tid Ruby døde av lungekreft bare tre år senere, uten noen troverdig redegjørelse for motivasjonen, forblir drapet på Oswald et mysterium – som i seg selv har inspirert en rekke konspirasjonsteorier.

ALL OVER PRESS

ALL OVER PRESS

FIKK DØDSSTRAFF, BLE BENÅDET

OFFER: Robert F. Kennedy, amerikansk senator og presidentkandidat

ATTENTATMANN: Sirhan Sirhan

HVOR: Los Angeles

NÅR: 5. juni 1968

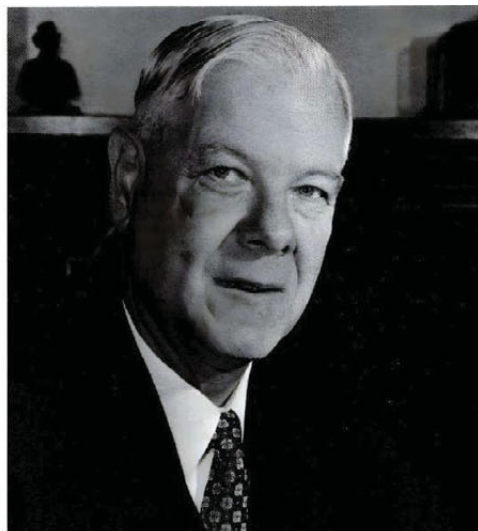
1960-tallet var preget av voldsomme spenninger i amerikansk samfunns- liv: ungdomsopprør, Vietnamkrigen, borgerrettighetskampen. Lillebroren til JFK, Robert F. Kennedy, var motstander av Vietnamkrigen og hel-

hjetertet borgerrettighetsforkjemper. Men da han ble skutt og drept i 1968, var ikke disse sakene utløsende. Attentatmannen var den palestinske 24 ringen Sirhan Sirhan. Han drepte Kennedy fordi senatoren hadde lovet militær støtte til Israel. Drapet er blitt omtalt som den første terrorhandling inspirert av Israel-Palestina-konflikten utført i utlandet.

Sirhan fyrte av en rekke skudd med en .22 kaliber pistol mens offeret ble geleidet gjennom et hotell der han hadde holdt en tale. Tre av skuddene traff Kennedy.

Sirhan ble arrestert øyeblikkelig og dømt til døden. I 1972 ble han benådet da California avskaffet dødsstraff. Han soner fremdeles, 80 år gammel. Nåværende helseminister i Donald Trumps regjering, Robert F. Kennedy jr., er sønn av Robert senior. Etter et besøk hos Sirhan i fengselet i 2018 uttalte han at han var svært usikker på om palestineren var skyldig og krevde ny etterforskning, blant annet fordi tekniske bevis fra  stedet som tyder på skudd fra flere vinkler samtidig. Senest i 2023 lovet Kennedy jr. en granskning av attentatet og et amnestiprogram for   avsløre de skyldige.

NTB SCANPIX

NTB SCANPIX

SINNSSYK I GJERNINGSØYEBLIKKET

OFFER: Hendrik Verwoerd, sørafrikansk statsminister

ATTENTATMANN: Dimitri Tsafendas

HVOR: Cape Town

N R: 6. september 1966

Nazisympatis ren Hendrik Verwoerd gjorde mer enn noen andre for   etablere Sør-Afrikas beryktede apartheidpolitikk. Han mente Bibelen befalte svarte mennesker   tjene den hvite mann, og som statsminister fra 1958 styrte han landet deretter. Raseblanding ble forbudt, og Sør-Afrikas svarte flertall ble offisielt definert som mindreverdige. Verwoerd ble stukket i hjel i parlamentet under en debatt. Gjerningsmannen, Dimitri Tsafendas, et bud ansatt i parlamentet, var farget og hadde dermed lidd etter innføringen av apartheid. Så motivet burde være åpenbart. Men det sørafrikanske rettssystemet så det ikke på samme måte. Dommeren frikjente attentatmannen, all den tid han åpenbart m tte være sinnssyk siden han begikk en så meningsløs ugjerning.

Faktisk hadde Verwoerd også blitt utsatt for et attentatforsøk i 1960. En hvit farmer av engelsk herkomst hadde avfyrt flere skudd mot ham. Også det drapsfors ket ble vurdert som så absurd at gjerningsmannen ble ansett som ikke strafferettslig tilregnelig på grunn av sinnssykdom. Tsafendas ble tvangsinnlagt på sinnssykehus og ble værende der til han døde i 1999.

ALL OVER PRESS

DREPT NObELPRISVINNEREN

OFFER: Martin Luther King, Jr., borgerrettighetsforkjemper

ATTENTATMANN: James Earl Ray

HVOR: Memphis

N R: 4. april 1968

Martin Luther Kings borgerrettighetskamp ga ham mange mektige fiender. Da han ble skutt og drept på balkongen utenfor rommet sitt på Lorraine Motel i Memphis, spurte folk seg verden over hvilken maktorganisasjon som hadde stått bak. FBI? CIA? Mafiaen? Ku Klux Klan? Svaret var langt mer jordnært: En rasistisk fengselsfugl ved navn James Earl Ray. Ray, som ikke hadde fullført ungdomsskolen og hadde vært inn og ut av fengsel siden han var tenåring, hadde lagt King for hat. Han hadde forfulgt ham i lang tid før han fikk ham på skuddhold med sin Remington jaktrifle. Fra drøye 60 meters avstand drepte han nobelprisvinneren med en kule som skar gjennom ansiktet og halsen hans.

At en så ubetydelig kar som Ray skulle ha stått bak drapet på en så viktig og innflytelsesrik skikkelse, var noe mange hadde vondt for   svelge. Mens Ray sonet, påsto han gjentatte ganger at han var uskyldig, og at King hadde vært offer for en konspirasjon. Selv om han aldri fremla beviser som støttet påstanden, ble han trodd av mange – blant dem Kings etterlatte. Ray døde i 1998, 70 år gammel.

DREPT P  MOTORVEIEN

OFFER: Rafael Trujillo, president i Den dominikanske republikk

ATTENTATMENN: Antonio Imbert Barrera og syv medsammensvorne

HVOR: Santo Domingo

N R: 30. mai 1961

Rafael Trujillo er blitt omtalt som den vestlige halvkules mest blodt rstige tyrann. Han sto bak folkemord mot innvandrere fra Haiti – om lag 30 000 ble drept på fem dager – og undertrykket sitt eget folk med tortur, fengsling og drap.

NTB SCANPIX

ALL OVER PRESS

SLAKTET UNDER TV-DEBATT

OFFER: Inejiro Asanuma, japansk statsministerkandidat

ATTENTATMANN: Otoya Yamaguchi

HVOR: Tokyo

NÅR: 12. oktober 1960

Drapet på lederen for det japanske sosialistpartiet, Inejiro Asanuma, skilte seg ikke bare ut fordi det ble begått under en direktesendt TV-debatt. Det var også et av de få attentatene på 1960-tallet som ble begått med sverd.

Valg av våpen var ikke tilfeldig. Asanuma ble ansett som en fiende av tradisjonelle, japanske verdier. I denne delen av verden var sosialisme sterkt assosiert med Kina, og Asanuma hadde besøkt Beijing i 1959. Dette gikk midt imot tradisjonell japansk nasjonalisme, som forherliget landets keiser og samuraihistorie. Da 17 år gamle Otoya Yamaguchi – en ihuga nasjonalist – stormet scenen under valgkampen i 1960 og slaktet sosialistpartiets leder med et samuraisverd, var symbolverdien åpenbar: Det gamle Japan hadde reist seg i protest mot fornying.

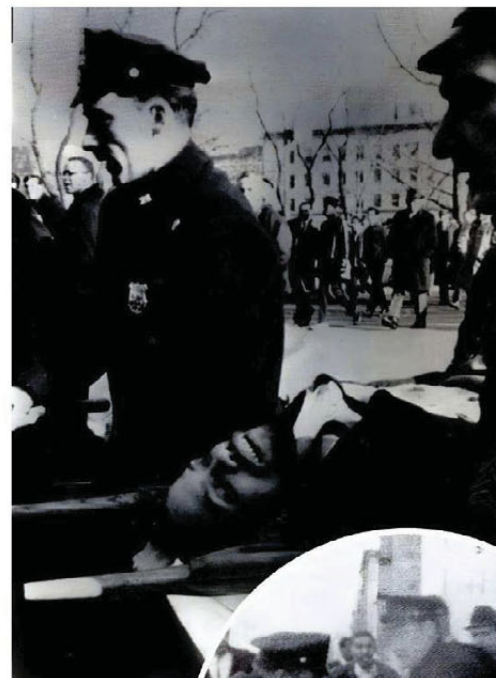
Yamaguchi ble øyeblikkelig pågrepet og begikk selvmord på cella et par uker senere. Han etterlot seg graffiti på celleveggen til hyllest for Japans keiser. Keiseren selv svarte med å oppfordre befolkningen om å støtte demokratiet og snu ryggen til politisk vold.

Omtrent 20 000 innbyggere ble drept i løpet av hans 30 år som leder. Sånn sett var det kanskje ikke så rart at Trujillo til slutt fikk et voldelig endelikt. Det skjedde da en gruppe attentatmenn åpnet ild mot bilen hans idet han suste langs motorveien på vei til et møte med én av sine elskerinne. Selv om han skjøt tilbake og klarte å rømme fra limousinen sin, ble han skutt og drept i veibanen.

Attentatmennene hadde avtalt med øverstkommanderende for hæren, José Roman, at han skulle styrte Trujillos regime og ta makten så snart diktatoren var død. Men selv om de tok med Trujillos lik til Romans hus for å bevise at dåden var gjennomført, trakk han seg i siste liten. Anført av Trujillos familie gikk den dominikanske sikkerhetstjenesten til blodig motangrep. Roman og alle attentatmennene ble slaktet. Unntatt én, Antonio Imbert Barrera (innfelt).

Han ble senere landets president.

NTB SCANPIX

DREPT AV SINE EGNE

OFFER: Malcolm X, borgerrettighetsforkjemper

ATTENTATMENN: Thomas Hagan og fire medsammensvorne

HVOR: New York

NÅR: 21. februar 1965

Den innflytelsesrike borgerrettighetsforkjemperen Malcolm X var muslim og frem til 1964 aktivt medlem av organisasjonen Nation of Islam. Den hadde som grunnprinsipper at svarte mennesker er overlegne hvite, at hvite mennesker er demoner, og at svarte og hvite burde leve adskilt. Men da Malcolm X ble drept under et foredrag på Audobom-auditoriet i New York i 1965, var det ikke hvite som sto bak, men derimot hans egne rasefeller. De fire mennene som hoppet opp på scenen og skjøt Malcolm X én gang med hagle og flere ganger med halvautomatiske pistoler, tilhørte nemlig alle Nation of Islam. Malcolm X ble drept fordi han hadde meldt seg ut av organisasjonen og kritisert dens mektige leder, Elijah Muhammed, offentlig.

Thomas Hagan, som hadde skutt Malcolm X gjentatte ganger med pistol, ble øyeblikkelig pågrepet og banket opp av flere tilskuere. Han ble dømt til fengsel på livstid for drapet. Det ble også to andre menn, til tross for at Hagan sa at de var uskyldige, og at hans virkelige medsammensvorne aldri ble pågrepet. Hagan ble løslatt i 2010, og er i dag 83 år gammel.

WIKIMEDIA COMMONS

Sopp for livet

DET FINNES FLERE millioner ulike typer sopp, og det blir stadig vekk oppdaget nye. Forskere har også avdekket svært lovende egenskaper hos mange av dem, utover at den er næringsrik og får mange av oss ut i skogen om høsten. Det er sopp som kan styrke immunforsvaret, sopp som gir god effekt på kognitive funksjoner, sopp som kan redusere stress og sopp som kan dempe kolesterol.

Nå har forskere ved Kumamoto-universitetet i Japan forsket på gul østerssopp (pleurotus citrinopileatus), og funnet at et daglig inntak av denne soppen i pulverform kan gi et stort løft for hjertet og helsen din. Forskingen, som ble ledet av professor Yuichi Oike, har vist at soppens unike antioksidant, ergotionein, kan beskytte mot aldringens påvirkning på kroppen.

Som vanlig var det mus som måtte til pers, og i studien fikk de en diett som inneholdt opptil ni gram sopp per kilo kroppsvekt hver dag. Etter et år hadde de betydelig bedre hjertehelse, inkludert 20 prosent mer effektiv blodpumping og færre tegn på hjertesvikt.

– Dette føyer seg inn i rekken av bevis for at ergotionein er det vi kan kalle et «vitamin for et langt liv», sier Robert Beelman fra Pennsylvania State University i en kommentar.

For å matche doseringen musene fikk, må et menneske på 80 kilo spise 720 gram tørket sopp om dagen – noe som er lite realistisk, men forskerne mener det er flere måter å ta til seg ergotioein-aminosyren.

Kilde: *New Scientist*

Ikke mystisk

I gamle greske tekster blir det mystiske metallet orichalcum ofte nevnt, spesielt i forbindelse med den legendariske byen Atlantis. Navnet stammer fra gresk og betyr «fjellkobber». Platon beskrev i sin dialog «Critias» at Atlantis var prydet med vegger, søyler og gulv dekket av orichalcum, som ga byen et rødlig skinn.

Nå har moderne arkeologiske funn gitt ny innsikt. I 2014 oppdaget dykkere 40 metallbarrer utenfor kysten av den antikke greske byen Gela på Sicilia. Ytterligere 47 barrer ble funnet i 2016, og analyser viste at disse bestod av en legering av kobber og sink, altså messing. Dette tyder på at orichalcum kan ha vært en type messing med varierende sammensetning.

Videre forskning har også identifisert orichalcum i gamle romerske mynter. En studie fra 2019 brukte et elektronmikroskop, og fant at noen mynter fra Augustus og Ners tid bestod av en kobber-sink-legering med opptil 30 prosent sink.

Kilde: *IFLScience*

VISSTE DU AT...

- ... verdens minste pattedyr, etruskerspissmusen, bare veier 1,8 gram?
- ... verdens raskeste vind ble målt til 484 kilometer i timen under en tornado i Oklahoma i 1999?
- ... bier har fem øyne, tre små på toppen av hodet og to store på sidene?
- ... elektriske åler kan produsere et støt på opptil 600 volt?
- ... saltvann fryser ved lavere temperatur enn ferskvann på grunn av saltkonsentrasjonen?

Atomlagring

Sverige har påbegynt byggingen av et endelig lagringsanlegg for brukt atombrensel, som skal sikre trygg oppbevaring i 100 000 år. Dette gjør Sverige til det andre landet i verden, etter Finland, som etablerer et slikt anlegg. Forsmark-anlegget vil bestå av 60 km med tunneler gravd 500 meter ned i 1,9 milliarder år gammelt grunnfjell. Der skal 12 000 tonn brukt atombrensel forsegles i kobberkapsler, pakkes inn i leire og begraves. Prosjektet vil koste 12 milliarder, og finansieres av kjernekraftindustrien.

Kilde: *Reuters*

Dyrenes internett

Forskere over hele verden samarbeider nå om å spore ville dyr og bygge et omfattende datanettverk.

Ved hjelp av satellitter og små elektroniske sendere på dyr kan forskere samle inn data om migrasjonsruter, habitatpreferanser og sosiale mønstre. For eksempel har satellittsporing avslørt detaljerte migrasjonsruter for arter som reinsdyr,

havskilpadder og hvaler. Denne teknologien gir også mulighet til å overvåke dyrehelse og oppdage sykdomsutbrudd tidlig. Ved å analysere data fra flere individer kan forskere identifisere mønstre og trender som indikerer miljømessige utfordringer eller trusler mot dyrestandster.

Kilde: *Science Focus*

VISSTE DU AT ...

... planeten Uranus roterer sidelengs, med polene nesten på linje med solens bane?
 ... menneskets største organ er huden, som kan dekke omtrent to kvadratmeter?
 ... havet inneholder nok salt til å dekke hele jorden i et lag på 152 meter?
 ... en gjennomsnittlig person produserer 25 000 liter spytt i løpet av livet, nok til å fylle to svømmebasseng?
 .. verdens høyeste foss, Angel Falls i Venezuela, er 979 meter høy?

Jernrevolusjon

Kinesiske forskere har brukt over ti år på å utvikle en metode som kan forandre jernindustrien. Resultatet er en prosess som produserer flytende jern på bare 3–6 sekunder, mot flere timer i tradisjonelle metoder.

Den nye teknologien går ut på å injisere pulverisert jernmalm i en ovn ved ekstremt høye temperaturer, sammen med ren oksygen. Dette utløser en eksplosiv kjemisk reaksjon som smelter jernmalmen til flytende jern, uten behov for karbonbaserte materialer som koks. Fordelene er enorme: Energikostnadene kan reduseres med opptil en tredjedel, og karbonutslippene kuttes betydelig.

Kina er verdens største produsent av jern og stål, og denne metoden kan gi landet et betydelig fortrinn i en industri som er kjent for sitt store klimaavtrykk.

Kilde: Interesting engineering

NTB

Vitenskapelige fakta

Tsunami på minst 3 meter

Tsunami førte dyr over Stillehavet

Tsunami i 2011 tsunامي forårsaket tidenes største biologiske overføring over havet. I løpet av seks år fløt 289 arter av japanske sjødyr over til Nord-Amerika og Hawaii.

13. mars 2011: Tsunami smadret Sendai i Japan

2013: Bøyer fra japanske østersfarmer skylt i land ved Forks i Washington

Transport over havet

Det er slik de fleste sjødyr har spredt seg over jorden på, men dette er første gang noe slikt er blitt observert.

Sjø-snegler

Som regel har dyr blitt fraktet med trerester, frø og organisk materie som fort råtner i havet

Muslinger på metallkule

Tsunamien førte med seg millioner av gjenstander av plast og metall og skapte med det transportmidler med lang holdbarhet

Japanske fiskebåter skylt i land i dekket med sjødyr

© TNS/Bulls KILDER: James T. Carlton of Williams College; Science magazine; Japan Meteorological Agency, TNS Photos

Oversetter alt

Meta KI har utviklet et maskinlæringssystem som kan oversette tale i 101 språk til syntetisk tale på 36 målsspråk, så og si i sanntid. Systemet, kalt SEAMLESSM4T, kan sammenliknes med Babel-fisken fra boken «Haikerens guide til galaksen», av Douglas Adams. Verktøyet kan håndtere oversettelser fra tale-til-tekst, tekst-til-tale og tekst-til-tekst.

Meta har samlet millioner av timer med lydfiler og oversettelser fra Internett og FN-arkiver for å bygge modellen. Ved hjelp av avanserte teknikker klarte forskerne å koble lyd med tekst og skape oversettelser på tvers av språk som ofte mangler store datasett.

Kilde: Nature.com

Endelig avveksling

Etter sju måneder på romstasjonen ISS fikk astronauten Suni Williams endelig et pusterom ... eller strengt tatt var det jo det motsatte av et pusterom. Nylig gjennomførte hun nemlig sin første romvandring siden ankomsten, sammen med kollegaen Nick Hague, for å utføre nødvendige reparasjoner utenfor romstasjonen.

Romvandringen fant sted mens stasjonen svedde 420 kilometer over Turkmenistan. Williams, som også er kommandør for ISS, var tydelig lettet da hun kunngjorde over radioen: – Jeg kommer ut!

Williams og astronautkollega Butch Wilmore ble sendt opp med Boeings nye Starliner-kapsel i juni i fjor. Oppdraget var ment å være en kort testflyvning på én uke, men tekniske problemer med Starliner førte til en langvarig forsinkelse. Til slutt måtte NASA beslutte at kapselen skulle returnere uten mannskap. For å gjøre vondt verre, førte en utsatt oppskyting av erstatningsmannskapet med SpaceX til at Williams og Wilmore nå må bli værende til slutten av mars – nesten 10 måneder etter at de opprinnelig dro.

Kilde: The Guardian

INNHEMTET: Til slutt ble Christopher Knight funnet og tatt på fersk gjerning mens han stjal matvarer fra lageret til en hytte som ble brukt som leirsted for barn.

PINLIG ORDEN: Christopher Knights hemmelige leirplass ble eneboerens hjem i 27 år.

VILLMARKSFANTOMET SPREDDE SKREKK OG UNDRING

«SPØKELSE» avslørt etter 27 år

I nyinnkjøpt bil kjørte 20-åringen i retning ødemarka. Han stoppet først da nålen på bensinmåleren nærmet seg null. Så la Christopher Knight ut i skogen på måfå for å leve ut sin livslange fascinasjon for eneboere og eremitter. Først etter en 27 år lag tilværelse som spøkelse, ble han innhentet av virkelighetens verden. ►

Skjulestedet lå så uveisomt til bak store steiner og tett skog, at det ikke var naturlig for noe menneske å ta seg hit.

– Leiren var dessuten godt kamuflert. Du kunne stå tre meter unna uten å ane at den var der, sa journalist Michael Finkel etter å ha kommet over bostedet til mannen som gjennom 27 år hadde fremstått som en ånd, et spøkelse eller et fantom i det populære skogområdet rundt innsjøen North Pond i delstaten Maine, nordøst i USA.

– Teltet var dekket med brun duk. Søppeldunkene, grytekjelen og vanntrauene var spraymalt i skogens farger. Selv kleshengerne var malt grønne, la Finkel til.

Spredde frykt

Myndighetene hadde i en årrekke jaktet på mannen som hadde hatt tilhold i leiren ved innsjøen North Pond, et populært rekreasjonsområde for båt- og hytteliv. Her hadde mannen herjet med hytteiere som ufrivillig ble depot for forsyninger mannen trengte. Men mannen som var knyttet til et firesifret antall innbrudd i hus og hytter, som dertil hadde skapt stor irritasjon og ubehag blant hytteiere og lokalbefolkning, var aldri blitt påtruffet av noen. Etter hvert fremsto mannen mer som et spøkelse eller et fantom enn en innbruddstyv.

– Barna mine torde nesten ikke være på hytta av frykt for mannen, sa en hytteeier i et intervju med GQ Magazine.

– Han ga seg aldri, sa en hytteeier som hadde hatt besøk av den ubudne gjesten anslagsvis 50 ganger, til TV-dokumentaren «The Hermit».

Mannen pressen kalte «North Pond-eremitten» var og ble et mysterium: Én ting var hvem han var og hvor han kom fra. En annen ting var hva som drev ham til å bo mutters alene ute i skogen – i flere tiår?

Utilpass

Christopher Thomas Knight (f. 1965) vokste opp i en akademiker-familie i Albion i Maine som

del av en større søskenflokk. Knight beskrev senere oppveksten som lykkelig og «normal» med «gode foreldre». Men naboer pekte på en familie som holdt seg påfallende mye for seg selv, og som hadde svært lite kontakt med omverden.

– Jeg tror jeg har hilst på dem én gang på 14 år, sa en nabo av

familien i et intervju med GQ Magazine.

Medelever fra skoletiden opplevde en klassekamerat som var akademisk svært begavet, men også stille og innesluttet uten nære venner. Christopher Knight betrodde seg til en bekjent.

– Jeg har i hele mitt liv følt meg utilpass i samvær med andre

mennesker. Jeg har aldri opplevd en samtale som har følt naturlig.

Faktisk var Christopher Knights trang til å unngå andre mennesker blitt så sterk at han bestemte seg for å si farvel til hele samfunnet.

En livslang fascinasjon for eremitter og eneboere – og Robinson Crusoe i særdeleshett, skulle leves ut.

Tok aldri farvel

En forsommerdag i 1986 pakket 20 år gamle Christopher Knight ryggsekken og satte seg inn i sin nyinnkjøpte bil. Han kjørte ut fra familiens hus uten å si fra eller ta avskjed med søsken eller foreldre.

« Barna mine torde nesten ikke være på hytta av frykt for mannen »

BERNARD GAGNON/WIKIMEDIA COMMONS

BEFERDET OMRÅDE: Både hytter og boliger lå spredd ut over området kalt Belgrade Lakes i delstaten Maine. Her foregikk et yrende båt- og badeliv, folk reiste hit for å spille golf eller bare gå på tur. Men ingen så nær som én, påtraff eneboeren som ble et slags spøkelse eller fantom i området.

TYVEGODS: Christopher Knight ble knyttet til et stort antall innbrudd og tyverier fra hus og hytter, men han stjal bare livsnødvendigheter som lommelykter.

– I min familie plager vi ikke hverandre med våre problemer, og vi snakker ikke om følelser, sa Knight i et senere intervju med GQ Magazine.

Kanskje av samme grunn så familien hans heller ingen grunn til å melde sønnen savnet da han ikke kom hjem til middag den ettermiddagen. Eller neste dag. Eller dagen deretter.

For Christopher Knight hadde kjørt av sted. Vekk fra familien. I grunnen vekk fra alt.

– Jeg hadde ingen plan for hvor jeg skulle, sa han.

Han kjørte inn mot et skogsområde. Da han begynte å gå tom for bensin, svingte han inn på noen småveier og videre på

KAMUFLERT: Alt var tildekket eller malt i jordfarger i leiren til Christopher Knight. Slik klarte han å leve 27 år uten forstyrrelser fra inntrengere eller andre.

skogsbilveier. Så stoppet han bilen, lot bilnøkklene stå og vandret inn i villmarken – bort fra den verden han var vokst opp i.

Skjønt; så vill var marken ikke, når det kom til stykket: The Belgrade Lakes er en serie av fem større og et antall mindre innsjøer sentrert rundt småbyen Belgrade. Innsjøene er populære rekreasjonsområder for fiske, båtliv og bading. Rundt innsjøene, blant dem North Pond, ligger både hytter og hus.

Her ble Christopher Knight i 27 år.

Sinnsro

Christopher Knight brukte den første tiden av sin nye tilværelse til å vandre rundt, men holdt seg i nærheten av bebyggelsen:

– Jeg ante ikke hvor jeg var og spiste det jeg kom over av mat fra hager og lignende, fortalte han senere.

Etter hvert innså han at han måtte ta et valg om han skulle overleve i skogen på sikt: Enten måtte han jakte på maten, eller så måtte han stjele mat, klær og utstyret han trengte for å overleve.

Han valgte å gjøre seg til tyv. Da han kom over det steinete,

bortgjemte og ufremkommelige området ikke langt unna selve North Pond, besluttet han at stedet skulle bli hans permanente base.

Han satte opp telt og slo seg til.

– Jeg hadde aldri følt en sinnsro som her, sa han.

– Jeg besluttet at her skulle jeg leve resten av livet mitt.

Fra leirplassen oppsøkte Christopher Knight hyttene og husene rundt North Pond, der han gjorde «anslagsvis 40» innbrudd i året.

– Han tok utelukkende propanflasker, mat, klær, bøker og eldre radioer og spill. Aldri saker av større verdi, sa politibetjent i Maine State Police, Diane

PÅGREP ENEBOEREN: – Han var velfødd, nybarbert og virket godt orientert om samfunnsutviklingen, sa politibetjent Diane Vance etter pågripelsen.

LA EN FELLE: Viltvokter Terry Hughes hadde en forutanelse om hvor eneboeren Christopher Knight ville bryte seg inn, og la ut en felle. Dermed var eneboertilværelsen over og leiren hans avslørt.

Vance, til dokumentaren «The Hermit».

Drakk seg fet

Ukene ble til måneder. Månedene til år. Christopher Knight ble i skogen. Om sommeren koste han seg med nattlige bad i North Pond. På sensommeren begynte han å planlegge for vinteren. I takt med at hytteeierne stengte ned for sesongen, intensiverte han innbruddstoktene.

– Jeg visste at jeg måtte fete

meg opp før vinteren, sa Christopher Knight senere.

Mannen som tidligere hadde vært svært måteholden med alkohol, tyttet nå hver høst og vinter i seg store mengder alkohol.

– Kombinasjonen søtsaker og alkohol er den beste måten for å legge på seg. Dessuten likte jeg rusen, innrømmet han.

Om vinteren holdt han seg stort sett i leirplassen, for å ikke etterlate fotavtrykk i snøen. Bål tente han aldri av frykt for å bli

DØMT TIL KURS: Christopher Knight ble dømt til å gjennomgå et kurs for å kunne vende tilbake til et normalt liv. Her er han oppe til «eksamen i normalt liv» to år etter at han ble pågrepet.

avslørt av røyken. Men Knight innrømmet senere å ha tilberedt «et og annet måltid» i hyttene han tok seg inni i. Soving foregikk i teltet, hevdet han hardnakket: Om vinteren når temperaturene var som lavest, la han seg til å sove klokken syv på kvelden og

sto opp to på natten og gikk noen runder rundt leirplassen for å få opp varmen.

– Vinteren var en ren kamp for å overleve, med mange mørke tanker. Jeg levde for de første vårtegnene, og priset meg lykkelig over å ha greid meg gjennom nok en vinter.

I løpet av årene i skogen skal hans eneste samtale med et annet menneske vært et raskt «hei» til en tilfeldig turgåer på 1990-tallet. Dagen bedrev han med å lese bøker, spille TV-spill, høre på radio eller bare sitte rett opp og ned i flere timer – i fullstendig harmoni med skogen. Kjede seg gjorde han etter eget utsagn aldri.

Gikk i fellen

Etter 27 år var eremitt-tilværelsen over, like plutselig som den hadde påbegynt. Viltvokter Terry Hug-

«Vinteren var en ren kamp for å overleve, med mange mørke tanker»

hes, som over lengre tid hadde vært «besatt» av å få stoppet den mystiske «North Pond Hermit», lokket eneboeren i en felle:

– Eremitten hadde flere ganger slått til mot matforrådet i en hytte brukt som sommerleir for barn. Jeg antok han ville gjøre det igjen, sa Hughes på en senere pressekonferanse.

Viltvokter Hughes fikk installert bevegelsessensorer i hytta. Natt til skjærtorsdag 4. april 2013 gikk sensorene av. Hughes kastet seg i bilen og kjørte ut til hytta der han kunne pågripe Christopher Knight uten dramatikk. Knights tenner var nesten like råtnete og oppsmuldret som dollarsedlene som hadde ligget ubrukte i lomma hans i 27 år. Tross en «vedvarende tannpine» etter år med søtsaker, potetgull og en «tilfeldig diett» ut fra hvilken mat som til enhver tid var

tilgjengelig for ham, virket Knight ellers å være i forbausende god behold.

– Han var velfødd, nybarbert og virket godt orientert om samfunnsutviklingen, sa politibetjent Diane Vance som var med på pågripelsen.

Knight selv forklarte at han i sommerhalvåret, når han beveget seg vekk fra leiren, gjorde seg flid med å fremstå presentabel for ikke å vekke mistanke dersom han skulle påtreffe noen.

– Han forekom meg ikke å være én som hadde bodd 27 år i skogen, bemerket politibetjent Vance, som la til;

– Men jeg så ingen grunn til å tvile på historien han fortalte meg. Han fremsto troverdig.

Flyttet hjem

Christopher Knight fremsto som

ENEBOERE

Vi mennesker har gjennom evolusjonen blitt tillært å søke oss til fellesskap.

– Å leve utenom forutsetter en sterk vilje og velutviklede egenskaper for overlevelse, sier psykiater Trond Heir til Vi Menn. Han er professor emeritus ved institutt for klinisk medisin i Universitetet i Oslo og forsker ved nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress.

Heir peker på syv grunnpilarer for god psykisk helse: Identitet og selvrespekt, mening i tilværelsen, mestring, tilhørighet, trygghet, deltagelse og fellesskap.

– Fravær av én eller flere av disse er vanligvis en belastning for den psykiske helsen. Noen av de som har klart seg bra i en eremittlivstilværelse ser ut til å ha kompensert med tilsvarende større vekt på gjenværende pilarer. Det kan være en ekstra sterk opplevelse av mening, for eksempel i et religiøst perspektiv, en sterk opplevelse av egen mestring, tilhørighet til en overordnet filosofisk eller religiøs overbevisning, eller fellesskap med natur eller religion, sier Trond Heir.

VANDREREN

I nærmere 40 år terroriserte innbruddstyven Terje «Vandreren» Larsen hytteeiere i Sør-Norge.

Larsen ble dømt for rundt 800 hytteinnbrudd fra han fikk sin første dom i 1979 og til sin død i 2018, men mistenkes å stå bak langt flere. «Vandrerens» spesialer var å ta seg inn i hyttene og bo der i dagevis mens han spiste mat han fant og drakk alkoholen han kunne finne.

I flere tilfeller gjorde han sitt fornodne på stuegulvet før han forlot åstedet.

– En usedvanlig hyggelig og forekommende fyr i edru tilstand. Men alkoholen tar fullstendig overhånd. Han forteller at han begår sine raid for å komme vekk fra «møkk», sa politibetjent ved daværende Ringerike politidistrikt Arne Eirik Håkonsen til Vi Menn i 2001.

Etter eget utsagn fant Larsen «en egen ro» når han vandret i fjellheimen og tok seg fra hytte til hytte.

FAKSIMILE: VI MENN

NORSK EREMITT:
Terje Larsen ble kjent som «vandreren».

en angrende synder under rettsaken mot ham høsten 2013

– Jeg kjente ingen glede ved å begå innbruddene, bedyret Knight.

Retten kom etter hvert frem til at de syv månedene Christopher Knight hadde sittet i varetekt, var fengselsstraff nok for eremitten som aldri hadde vært voldelig mot noen, kun stjal ting han behøvde for å overleve og som tross alt bare hadde ønsket å få være i fred.

Christopher Knight har i årene etter 2013 holdt en svært lav profil. Han skal ha flyttet tilbake til

barndomshjemmet og fått jobb i sin brors firma. I intervjuet med journalist Michael Finkel trykket i GQ Magazine i 2014, sa Christopher Knight:

– Da jeg gikk inn i skogen den dagen i 1986, behøvde jeg ikke lenger definere meg selv. Jeg var fri. □

Kilder:

«The Hermit», «Christopher Thomas Knight's Story», State v. Knight, idolator.com, «The Last True Hermit», «The Stranger In The Woods», maine.gov, magasinet GQ/gq.com, pressherald.com

For deg med vett
under issen

1. Denne amerikanske modellen (bildet) er kvart norsk, og har hatt stor suksess i sitt virke, som også innbefatter å lede TV-programmer og skrive bøker. Hun er politisk aktiv, og har hatt offentlige krangler med president Donald Trump. Firebarnsmoren er gift med musikeren John Legend. Hvem er vi ute etter?

2. Kommende søndag er det valg i Tyskland, og målingene peker mot at den europeiske høyrebølgen også har truffet tyskerne. Spesielt ett parti nokså langt ute til høyre kan sanke mange stemmer fra misfornøyde velgere. Hva er partiets forkortelse?

3. I hvilket fylke ligger Kvilldal kraftverk (Suldal kommune), som med en årsproduksjon på 1240 MW produserer mest strøm av landets vannkraftverk?

4. I hvilken sport kalles finalen Super Bowl?

5. Hvilken internasjonal konferanse, som ble avholdt etter første verdenskrig, resulterte i dannelsen av Folkeforbundet, med mål om å opprettholde fred og samarbeid mellom nasjoner, men som senere ble kritisert for å være ineffektiv?

6. Hvilken svensk langrennslegende skapte furor da han ble sett baksende rundt i løypene med en gigantisk stav under oppvarming til Ski-VM i Seefeld for 40 år siden?

7. Forsvaret prøver å gjøre klimaavtrykket minst mulig, og har bestemt å blande ut drivstoffet til jagerflyene med en spesiell ingrediens – hvilken?

8. Hvilken spansk øy i Middelhavet, invadert av kong Sigurd i år 1100, blir omtalt som «tidenes party-øy»?

9. Hvilken berømt oppdagelse ble gjort av den britiske arkeologen Howard Carter i 1922 – da han fant en grav i Kongenes dal i Egypt, som tilhørte en kjent farao, og som ga banebrytende innsikt i det gamle Egypts kultur?

10. Hvor mye kostet Vi Menn i løssalg i 1980?

11. Hvilket kringkastingselskap er eldst: SVT, DR eller NRK?

12. Ifølge legenden ble Roma grunnlagt av krigsguden Mars' sønner Romulus og Remus i 753 f.Kr. Det hele skal ha endt i en fryktelig krangel hvor Romulus drepte sin bror – og deretter grunnla Roma. Men hvilket dyr skal disse ha blitt oppfostret hos?

Svar: 1: Chrissy Teigen 2: AfD (Alternative für Deutschland) 3: Rogaland 4. Amerikansk fotball 5: Versailles-konferansen 6: Gunde Svan 7: Biodrivstoff, utvunnet av plantebasert olje 8: Ibiza 9: Tutankhamons grav 10: Seks kroner 11: SVT 1925, DR 1926 og NRK 1933 12: En ulv

AMME	HAND- KAP	TRÅKK		BØLGE	KILO- NEWTON	SLUMP		KONJAKK- KLASSE	UTROP
↳		TRE ION				FISK			
→								KROKEN	FIRMA
GLØR					DUM				
ANSVAR							ANMERK- NING		
TRUE					MATTEN		VRIMLE		
KAMME					TEGNE- SERIE- FIGUR			MENING	
ORKET	SER MAN DET	↓	AVTREDE	↳	DEMENTI	↓	TRYKK	DUKS STREVET	
↳			BILBÅS SELSK. FØRK.						
GRAUTET				SVIMLE SENTER- KJEDE				KVARG APPARAT	
TØYET						DANSK		GYS FORMÅR	
KELTER	FOR- VIR- RING	↓	ROM				VIGSLE STRØM		
↳			KNIS VIN			NORD- MANN	KAKLE NÆRING	LYDORD JEVN	
ALDERS- TEGN						HETTENE ARTIKU- LERTE			
SKIVE									
↳		↓		★	↳		→		↳
UBETY- DELIG					VETTE TULLES		SJOFEL	UNDER- SKUDD MILITÆR- ENHET	
BILE				FARGE		ØKE			
NORSK BY					GAP- SKRATTET JEANS				SEKS RESY- MERER
↳								FLATEN	
NYTT PRON.				DAMPE KIME		KOMMUNE I NORDLAND SETER- HUS		TILBAKE	
OVER- FLATEN	↳					DRINK HAGE- VEKST			BLOD- RENTE
↳			SPILLER				FØSSIL BYG- NINGSS- DEL	OPP- DRETT	
DORSK	★	BIBELSK NAVN KOOPERA- TIVEN		KONGE LEIES			ANLEGG LEI		
↳			MØRKE EVENTYR			STREVE MAT		DYRE- SKINN FISKE	
MAIE	BEVEGE VANN- VEIENE				MGP- PYNT				FRIS- TELSE
↳				REDSKAPS- DELEN DAN- DERES					
FØDE	KARDES STIKKE TIL				DANSK NAVN NR. 2		MUSIKK- SKIVE	↳	
↳					ELITE			OMTRENT	
							FINT		
HAS					ATTPÅ- KLATT				VEL
									★

	9		5					
7		2		3				8
		4		7	1		3	
2						1	6	3
5								4
3	4	6						2
	3		9	2		6		
6				1		4		9
					8		2	

		1						8
	4	5			6		3	
3								
7			6					
		8			5			2
9						7		
1	3	6		8				9
			9					4
	9				2	8		5

3			1	2	5			
2				9		6		
							1	
	4	5				8		
			3		8			
		8				9	6	
	9							
		4		3				7
			4	7	2			9

9		3	6	1				
		1	9		8		2	
				5				9
6		4					1	
	5			8			9	
	1					3		5
8				2				
	3		8		6	2		
				3	4	9		7

7						8		
		6	8	3	4			
5			1				4	
				9	6			8
		2	3		1	5		
1			2	5				
	2				8			6
			7	1	3	9		
		7						4

3	2	4	8	5	7	9	1	6
7	8	6	4	1	9	3	5	2
5	1	9	2	3	6	8	7	4
2	9	3	5	4	8	1	6	7
1	7	8	9	6	2	4	3	5
6	4	5	3	7	1	2	8	9
8	6	1	7	9	4	5	2	3
4	5	7	1	2	3	6	9	8
9	3	2	6	8	5	7	4	1

4	5	1	9	2	6	7	3	8
2	8	9	3	1	7	4	5	6
6	7	3	8	4	5	2	9	1
9	4	3	7	5	2	8	6	1
7	5	6	1	8	3	2	9	4
8	1	2	6	9	4	5	7	3
3	4	6	7	1	9	8	5	2
5	9	7	4	3	8	6	2	1
1	2	8	5	6	9	3	4	7

9	7	3	6	1	2	4	5	8
5	6	1	9	4	8	7	2	3
4	8	2	7	5	3	1	6	9
9	3	1	5	3	1	6	9	4
6	9	4	8	7	2	5	3	1
8	4	9	1	2	7	5	3	6
2	1	8	4	6	9	3	7	5
3	5	7	2	8	1	6	9	4
7	3	5	8	9	6	2	4	1
1	2	6	5	3	4	9	8	7

5	6	3	4	7	2	1	8	9
8	1	4	9	3	6	5	2	7
7	9	2	8	5	1	3	4	6
1	3	8	5	4	7	9	6	2
9	2	7	3	6	8	4	5	1
6	4	5	2	1	9	8	7	3
4	7	9	6	8	3	2	1	5
2	5	1	7	9	4	6	3	8
3	8	6	1	2	5	7	9	4

3	4	7	2	1
---	---	---	---	---

5	6	9	4	7	1	3	2	8	5
4	1	7	5	6	9	3	7	3	5
9	7	3	1	8	6	4	2	7	1
6	5	2	9	3	8	4	1	7	9
2	9	1	6	8	3	7	5	4	6
3	8	5	7	4	6	2	9	1	3
1	3	7	9	4	5	8	6	2	1
8	4	5	2	1	6	9	3	7	8
2	6	1	7	9	3	5	4	8	2

2	3	1
---	---	---

9	1	7	6	4	8	3	5	2
6	2	5	7	1	3	4	8	9
4	3	8	9	2	5	6	7	1
3	4	6	1	9	7	8	5	2
5	8	1	3	6	2	7	9	4
2	7	9	8	5	4	1	6	3
8	5	4	2	7	1	9	3	6
7	6	2	4	3	9	5	1	8
1	9	3	5	8	6	2	4	7

				D		U	O			
	F	Y	K	U	T	I	B	R	N	O
		R	E	I	S	E	L		D	V
			T	A	L	J	E	P	U	B
				L	D		B	A	E	R
		H	A		Ø	Y	A		O	B
				S	T	O	R	M	F	O
						F	O	R	A	T
B	A	N	K	S	A	F	E	V	E	L
D	A	U	T	A	N	D	E	M	O	F
A	R	E	R		R	I	N	G	R	E
M	I	G	A		G	A	G	A	G	
R	I	S		D	R	U	E		U	E
	N	O	T	E	R	T		A	E	G
	F	I	A		F	I	N	G	E	R
G	L	A	N	Ø	U	R	T	E	N	F
A	G	A		R	Y	R	E	N	K	Ø
S	K	R	A	P	E	N	D		A	K
K	I	L	E	N		Ø	K	T	E	
	S	E	G		D	A	R	A	K	
K	V	E	N		R	E	K	K		
E	R		Y	E	N	T		I	M	M
P	P		E	N	D	E	L	I	G	
S		D	E		A	V	L	A	T	
L	E	T	A	L		U	N	I	O	N
B		M	I	K	S		T	E		Ø
K	O	K	E	N		S	P	E	N	E
L	O	R	G	N	E	T		B	E	F

48

Liker du å løse kryssord?

Kryssord gir timesvis med underholdning, hjernetrim og avkobling.

Som abonnent får du jevnlig nye og spennende kryssordoppgaver levert rett hjem til deg - til en ekstra god pris!

Noen av våre mest populære kryssordblader:

Nybegynnerkryss

Lekende Lette Kryssord byr på underholdende oppgaver som hver for seg ikke er for store og omfattende. Velegnet for dem som ikke har all verdens erfaring med kryssordløsning. Garantert mestringsfølelse!

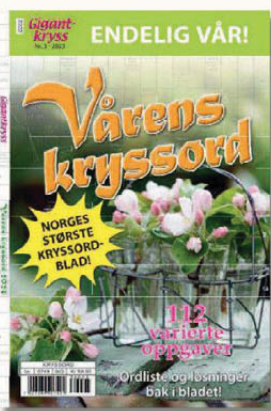
6 utgaver til
kr 249

Skann QR koden med mobilkamera for å gå til bestillingsside

Kryssord for alle

Hobbykryss er Norges største kryssordblad! Varierte oppgaver fra lett til middels vanskelighetsgrad, men også med noen vanskeligere. Mange premier i hver utgave!

Kryssord for entusiasten

Gigantkryss har hovedvekt av middels vanskelighetsgrad, men også noen mer utfordrende. Velegnet for dem som ønsker ulikartede oppgaver og varierte utfordringer. 112 sider! Ordliste med løsningsord bak.

Se alle våre kryssordblader ved å skanne QR koden med din telefon:

Abonnementet løper til oppsigelse, du kan si opp når du vil. Se bestillingsside for priser på abonnement etter introtilbud.

Tekst: **Jørgen Johannessen Kind**

Flyet landet tidlig om ettermiddagen. Ut av flyet steg en solbrun mann. Han virket påfallende malplassert i en åpen jakke, lave sko og uten hverken skjerf eller lue – enda han sto i Nuuk på Grønland

i kaldt vinterlys, 7. januar i år. Privatflyet var grått under buken og svart over ryggen, en rød stripe ledet fra nesen og bakover mot det amerikanske flagget som prydet flyhalen. Eierens navn var skrevet med store bokstaver i gull foran på flyet. Trump.

Bare turistens navn – Donald Trump jr. – var nok til å utløse

krisestemning i store deler av Skandinavia.

I manges ører var besøket et ekko fra en periode med dypt mørke over Skandinavia. For også tidligere har Skandinavia hatt besøk av stormakters mektigste menn på fredelig visitt før de kom tilbake med alt annet enn fredelige hensikter. ▸

FULL KRISE: Donald Trump jr. (innfelt) på besøk på Grønland, landet hans far og president ønsker lagt under amerikansk kontroll. Skandinavias erfaringer med stormaktsambisjoner i egne land er ytterst dårlige.

TRUENDE TURISTER

Da nazistenes krigsmaskin tok Norge i 1940, var det etter planer fra en gruppe betrodde admiraler. Men Adolf Hitler hadde vært i Norge noen år tidligere han, på tur i Sognefjorden om bord på slagskipet Deutschland.

EMIL STACH/SCANPIX/NT

PÅ SIGHTSEEING:
Adolf Hitler i Sognefjorden på slagskipet «Deutschland» i april 1934. Han kom aldri tilbake til Norge. Men soldatene sine sendte han. Og det etter at noen andre hadde satt ham på ideen om å gi blaffen i norsk nøytralitet.

Hitler i Sognefjorden

På et bilde fra april 1934 poserer Adolf Hitler på dekket av slagskipet «Deutschland», der han skuer utover Sognefjorden. Besøket var Hitlers eneste i Norge. Den gang var krig et tilbakelagt stadium i Europa – trodde man. Var det da han bestemte seg for at han ville invadere dette landet?

– Beklager, det er ikke spesielt sannsynlig. Hitler viste faktisk ingen strategisk interesse for Skandinavia før de første månedene i 1940, sier Ian Kershaw til Vi Menn.

Han er Hitler-ekspert og mannen bak en omfattende Hitler-biografi som kom ut i 2008: «Hitler – overmot og nederlag».

– Hitler var skruppelløs, men foretrakk helt klart et nøytralt Norge, skriver en annen historiker, Basil Liddell Hart.

Noe endret seg radikalt på 222 dager. For i løpet av høsten og vinteren 1939 fant noen ut at Norge måtte okkuperes av hensyn til Tysklands sikkerhet. Spesielt én mann var sentral da Norges skjebne ble forseglet.

Svekket forsvar

Da Norge våknet til nyheten om at Tyskland hadde angrepet Polen i 1939, hadde den såkalte «Danzig-krisen» preget avisene i lang tid. Aftenposten var på lederplass sjokkert da meldingen om en tysk-russisk ikke-angreps-avtale kom. Veien mot øst lå åpen for Hitler.

– Krig er uunngåelig. Men vi har store sjanser til å bevare nøytraliteten og holde oss utenfor en krig. Det er mindre fare nå enn under verdenskrigen, uttalte utenriksminister Halvdan Koht noen dager senere.

Ordene skulle snart gjøres til skamme.

Fattede nordmenn var mest opptatt av praktiske konsekven-

ser av krigsutbruddet. Regjeringen innførte rasjonering, og bøndene ble oppfordret til utvidelse av åkrene og ekstraordinær vedhugst. Folks hamstring gikk så langt at statsminister Johan Nygaardsvold uttrykte at han var oppgitt og skuffet over «mangelen på samfunnsånd».

I tider med stor arbeidsløshet hadde Arbeiderparti-regjeringene på 1930-tallet stadig kuttet i forsvarsbudsjettet. Det norske forsvaret var – som historien snart skulle vise – ikke egnet til å skremme noen. Kritikken fra høyresiden var sterk.

«Et forsvar lar seg ikke improvisere! Vi går ut fra som en selvfølge at stortingsmennene vil stille seg sammen med våre unge gutter i første linje hvis vi får ufreden over oss. De har jo selv bestemt utstyr og utdanning!» tordnet Aftenposten på lederplass i januar 1939.

Plagsom admiral

Etter at Polen hadde kapitulert, spekulerte avisene i hvilket land som ville bli «det neste Polen». Nederland, Belgia og Frankrike var åpenbart i faresonen, men også Tyrkia og landene på Balkan ble trukket frem.

Krigsfrykten i Norge økte da Sovjetunionen gikk til angrep på vårt naboland, Finland.

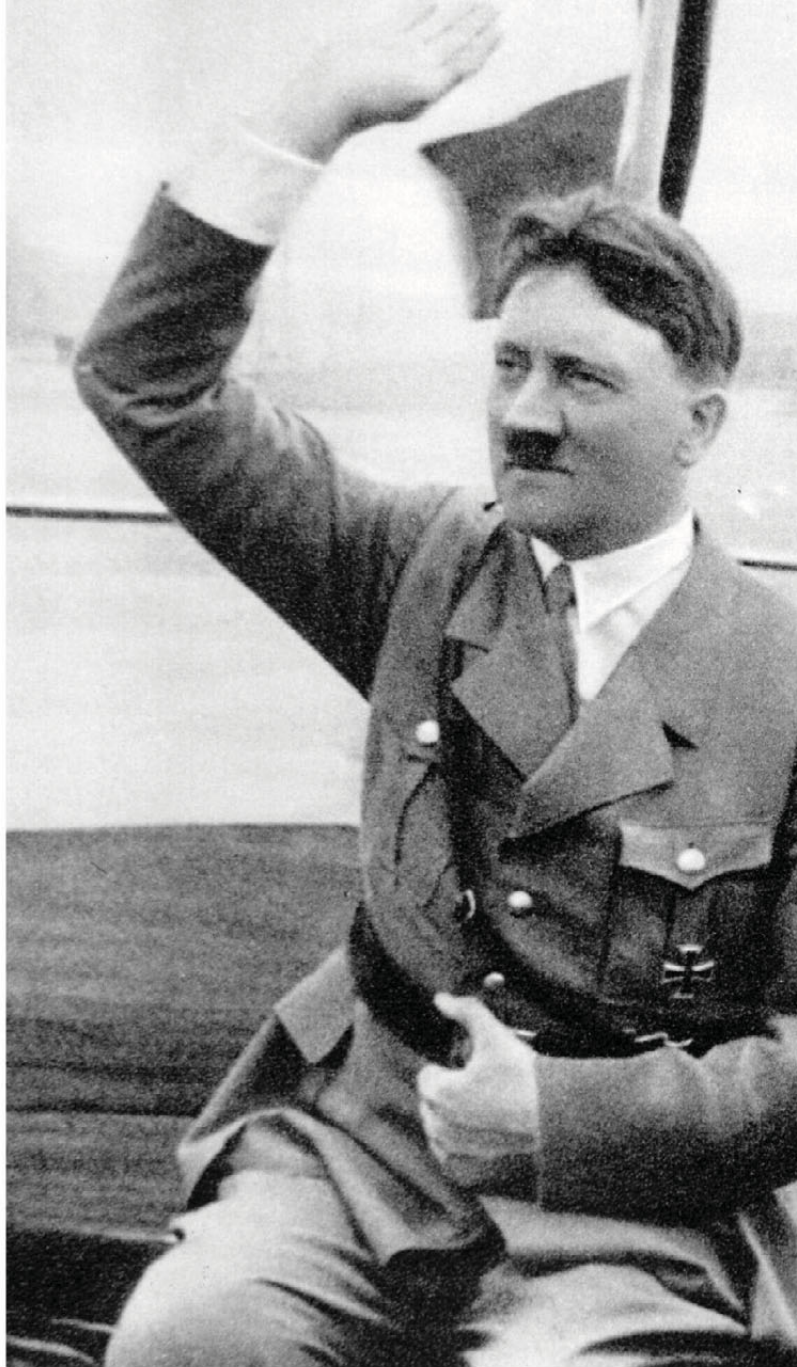
– Et nytt bevis på stormaktenes kynisme i «denne prøvelsens tid for småstatene», som Aftenposten skrev.

Samtidig begynte noen av Hitlers admiraler å mase om at de ønsket seg til Norge.

Ivrigst av dem alle var storadmiral Erich Raeder (63).

Blokade-frykt

Raeder var en garvet veteran fra 1. verdenskrig. Med effektene av den allierte blokaden i forrige krig friskt i minne, var Raeder

HVA NÅ: Nysgjerrige samler seg for å lese siste nytt om krisen i Polen. Det er den første krigsmorgenen, og de fleste nordmenn er fortsatt sterke i troen på at nøytralitetspolitikken vil holde krigen unna.

ONDE HENSIKTER: Etter krigen slo domstolen i Nürnberg fast at det ikke var Adolf Hitler som lanserte ideen om en invasjon av Norge. Derimot var det storadmiral Erich Raeder, til høyre på dette bildet.

– La notatene ligge. Jeg skal se på det.

For første gang rettet Hitler et lite blikk mot nord.

Quisling i Berlin

I desember 1939 ble Vidkun Quisling invitert til Berlin, der han hadde samtaler med Erich Raeder. Raeder fant nordmannens opplysninger såpass illevarslende at han varslet Adolf Hitler.

14. desember tok Hitler imot Quisling. Han gjentok at utenrikspolitikken i Norge var kontrollert av «jøden Hambro» (stortingspresident Carl Joachim Hambro, også president i Folkeforbundets forsamling). Han sa at britene ville foreta landganger, ikke bare for å støtte Finland, men for å sikre seg militært fotfeste på norsk grunn. Og at Nasjonal Samling, så snart et statskupp var gjennomført, ville stille baser til tysk disposisjon.

Quisling må ha gjort inntrykk på Hitler, akkurat som Raeder hadde håpet.

Etter møtet ga føreren sin militærledelse ordre om å undersøke hvordan man kunne innta Norge. Men i et nytt møte mellom Quisling, Hitler og Raeder kort etter sa Hitler at han foretrakk norsk nøytralitet.

Trolig hadde føreren allerede bestemt seg for å okkupere Norge. Men selv ikke Quisling skulle få nyss om planen.

Krigen Churchill

Hitlers admiraler hadde rett. I London var daværende marineminister, Winston Churchill, absolutt på krigsstien. Han ville stanse den tyske handelen med jernmalm fra Kiruna via Narvik og samtidig lokke den underlegne tyske marinen ut i farvann der det var lett å angripe den.

– Minelegg norske farvann. Og send en landgangsstyrke til Narvik, lød hans forslag til krigskabinetet like før jul 1939.

Fra Narvik ville Churchill komme finnene til unnsetning med allierte styrker. Planleggin- ▶

KONGENS MENN: Den norske hæren var veltrent og moderne under 1. verdenskrig. Men da den neste krig kom, hadde budsjett-kuttene gjort sitt. Her inspiserer kong Haakon og kronprins Olav (bak t.v.) soldater ved Gardermoen i september 1939.

glødende opptatt av å komme fienden i forkjøpet og sikre seg de ettertraktede norske havnene – før britene gjorde det. I en rapport går det frem at Raeder og to andre admiraler åpent hadde diskutert en okkupasjon av Norge allerede i mars 1939.

I tillegg til å sikre tilgangen til jernmalm fra Kiruna via Narvik – som var helt avgjørende for den tyske krigsindustrien – ville okkupasjon av Norge åpne porten til Atlanterhavet for tyskerne.

I et møte mellom Raeder og Hitler 10. oktober 1939 la admiralen frem sine argumenter. Hitler var lite mottagelig. Han var opptatt av det storslåtte angrepet mot vest som skulle få Frankrike i kne. Men da Raeder var på vei ut døren, ble han stanset av Hitlers stemme.

REX/NTB

NTB

gen av en slik aksjon ble autorisert av kabinettet 22. desember 1939.

Et kappløp om å invadere Norge var i gang.

Krigen krøp nærmere

Her hjemme hadde krigen krøpet nærmere. Sjømennene på handelsskipene våre levde farlig, og i Mandal ble en mann drept av en britisk sperreballong som hadde forvillet seg inn over norsk jord. Den eksploderte da mannen ville tenne pipa.

Ap-regjeringen la frem et statsbudsjett for 1940 der Forsvaret var tilgodesett med 160 millioner kroner ekstra. Nordmenn samlet inn penger og utstyr til finnene, som sloss tappert og effektivt mot overmakten, og frivillige dro til fronten.

Ved nyttår hadde Norge nøyaktig 100 dager igjen av vår egen frihet.

Dristig og overraskende

Ved nyttårstider presenterte en gruppe ledet av oberst Walter Warlimont en angrepsplan for Hitler. Planen baserte seg på overraskelsesmomentet. Målet var å ta de norske festningene intakt.

Hele krigsmaskineriet måtte sendes ut.

Planen var dristig. Men Hitler, som kanskje var litt utålmodig fordi angrepet mot vest stadig ble forsinket, likte ordet «dristig». Bare tre uker senere forelå en endelig angrepsplan. Jernbanen fra Kiruna skulle få være i fred, og Danmark skulle tas med makt fremfor diplomati.

Kamper på norsk jord

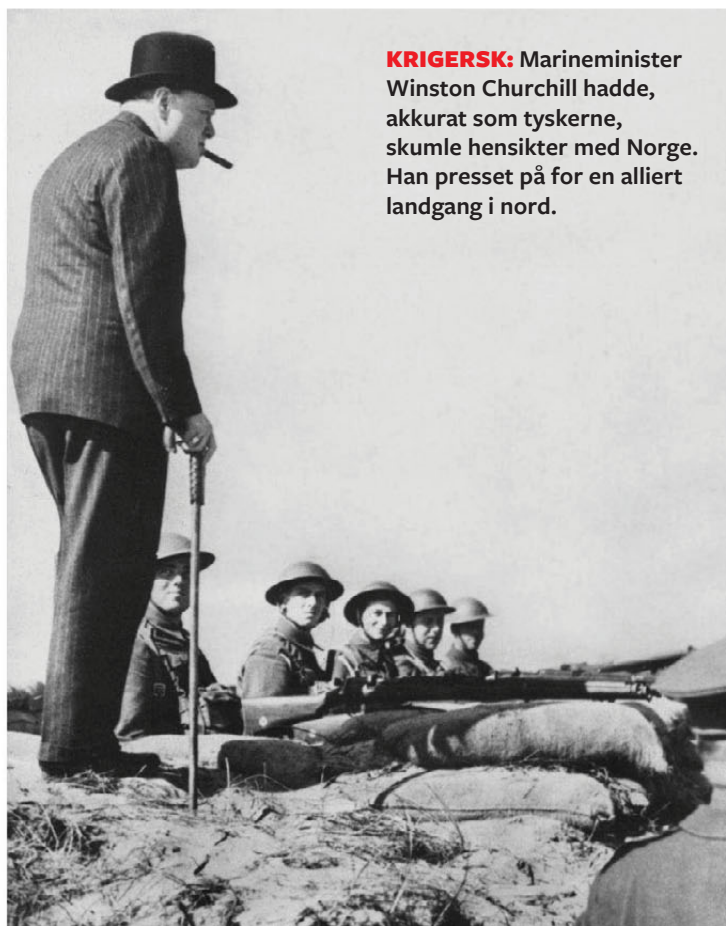
I februar 1940 skjedde trefningen som skulle få fart på Hitlers planer: Det tyske skipet «Altmark», med rundt 300 britiske krigsfanger om bord, hadde søkt tilflukt i Jøssingfjorden i Rogaland. Der gikk mannskaper fra det britiske marinefartøyet «Cossack» til angrep og befridde fangene. Syv tyskere ble drept i kampene.

Hendelsen førte til utveksling av skarpe noter på regjeringsnivå.

Churchill og britene hadde tropper klare til å dra over Nordsjøen – uten godkjenning fra Norge. At Norge dermed kunne havne på tysk side, fryktet han ikke.

ARKIVERKET

KRIGERSK: Marineminister Winston Churchill hadde, akkurat som tyskerne, skumle hensikter med Norge. Han presset på for en alliert landgang i nord.

STORMAKTSKRIG: Krigsskueplassen var Jøssingfjorden, men de kjempende var tyske og engelske. Syv tyskere på Altmark ble drept under det britiske angrepet for å befri landsmenn ombord på det tyske skipet i februar 1940.

– Vel, det blir utrivelig for dem, sa han.

Heller ikke feltmarskalk Edmund Ironside gikk av veien for å trække på norske tær.

– Vi ønsker ikke å kjempe oss gjennom Norge. Men vi lar oss ikke avskrekke av litt motstand, uttalte han.

Men britene kom aldri av gårde. Finnene ga opp kampen mot Sovjet. Da kunne ikke en alliert landgang i Narvik lenger rettferdiggjøres.

Dermed var Norges skjebne beseglet. 1. mars signerte Hitler de militære direktivene om et angrep nordover.

SCANPIX/NTB

ARKIVVERKET

NTB

KJEMPET FOR NØYTRALITET: Utenriksminister Koht redegjorde for «Altmark-affæren». «Påkjenningen er stor, men han har iallfall solid fysikk og gode nerver», påpekte Aftenposten. Statsminister Nygaardsvold prøvde fortvilet, men forgjeves, å holde stormaktene unna.

Hitlers galskap

Invasjonsplanene ble slett ikke møtt med jubel fra alle i nazistenes militære ledelse. Luftwaffe-sjefen Hermann Göring nektet å gi fra seg kontrollen over flyene sine. Øverstkommanderende i hæren, general von Brauchitsch, var enda mer grinete. Han likte ikke planene i det hele tatt. Oppsiktsvekkende nok valgte han å utebli fra Hitlers aller siste gjennomgang 2. april.

– Dette er noe Hitler og Raeder egenhendig har kokt i hop, uttalte han.

I smug ble det mumlet om «galskap». Ironisk nok hadde

også storadmiral Erich Raeder – pådriveren selv – plutselig fått betenkeligheter. Han satte tross alt nesten hele sin krigsflåte på spill, 58 skip alt i alt. Hvis britene oppdaget dem, ville det være en katastrofe.

Men Hitler var en gambler. Han ventet bare på litt dårlig vær og tåke. I begynnelsen av april var værprognosene gunstige. Om kvelden lørdag 7. april gikk krigsskipene ut fra havnene i Nord-Tyskland.

Oppløssiden

Her hjemme hadde avisene vært opptatt av helt andre ting. Men 8. april ble det rapportert om stor tysk flåteaktivitet utenfor norskekysten. Og britene la ut miner i norske fjorder.

Utenriksminister Halvdan Koht var fortørnet og redegjorde fortvilet for Norges holdning.

– Uforandret, med en absolutt vilje til nøytralitet, sa han.

Men folk begynte å bli urolige. Mange nordmenn ble oppe lenger enn vanlig denne kvelden for å høre nyhetssendingen på radio

SÅ VAR DE HER: Tyske soldater marsjerer på Karl Johans gate 9. april 1940. Det hadde gått 222 dager siden krigen startet – og Norge var nærmest totalt uforberedt.

klokken 22. Avisene utsatte trykkingen.

Litt før klokken halv fem om morgenen 9. april åpnet norske styrker ild mot en mørklagt skipsskolonne ved Oscarsborg festning i Oslofjorden. Det første skipet, en diger krysser, ble senket. Noen få norske soldater så det hele fra Håøya. Sundet var fylt av flammer og gule vester som duppet opp og ned i vannet. Hvem var det som kom?

Jammerskrikene var på tysk. Slik oppdaget soldatene hvem inntrengerne var.

Og hvem som hadde vunnet kappløpet om Norge. □

Hovedkilder: Avisartikler 1939-1940, «Norge i krig, bind 1: Overfall», «Hitler – overmøt og nederlag», Ian Kershaw, «Hitlers Pre-Emptive War: The Battle for Norway», Henrik O. Lunde.

« Dette er noe Hitler og Raeder egenhendig har kokt i hop.

222 AVGJØRENDE DAGER

1. september 1939: Tyskland angriper Polen, noe som medfører at Storbritannia og Frankrike erklærer tyskerne krig.

2. september 1939: Den tyske regjeringen uttaler at de vil respektere norsk nøytralitet.

6. oktober 1939: Polen er beseiret og deles mellom Tyskland og Sovjetunionen.

10. oktober 1939: Storadmiral Erich Raeder møter Adolf Hitler og redegjør for fordelene ved en tysk okkupasjon av Norge.

30. november 1939: Sovjet angriper Finland i det som skal bli kjent som Vinterkrigen.

14. desember 1939: Hitler møter Vidkun Quisling og gir militærledelsen ordre om å iverksette en utredning av hvordan Norge kan inntas.

22. desember 1939: Det britiske krigskabinetet godkjenner planlegging av landgang i Narvik og minelegging av norske farvann.

16. februar 1940: Mannskaper fra en britisk jager tar seg om bord i det tyske transportskipet «Altmark» i Jøssingfjorden og befri britiske krigsfanger. Syv tyskere blir drept.

19. februar 1940: Hitler iverksetter Operasjon Weserübung (angrepet på Danmark og Norge) og utnevner general Nikolaus von Falkenhorst til øverstkommanderende.

2. mars 1940: Britene henvender seg til Norge og ber om fri passasje fra Narvik for tropper til Finland. Blir blankt avvist av den norske regjeringen.

13. mars 1940: Sovjet og Finland inngår en fredsavtale. Vinterkrigen er over.

7. april 1940: Tyske krigsskip forlater sine havner og setter kursen for de norske byene Narvik, Trondheim, Bergen, Kristiansand, Arendal, Egersund og Oslo.

9. april 1940: Det tyske angrepet starter. Norge er i krig.

Spriten snakker

– Jeg fant ut noe viktig på den nyttårsfesten jeg var på.
– Og hva var så det?
– At vodka med stort hell lar seg blande med det meste, bortsett fra evnen til å sende saker fra mobilen som ikke fører til politianmeldelser for utuktig innhold!

Verdens verste tabbe

– Jeg så en gravid dame som røykte på bussholdeplassen i går.
– Jøss, fikk hun høre det?
– Gjett om hun gjorde. Og hun var ikke gravid. Det fikk JEG høre!

Tenk positivt

To gamlinger møttes i dagligstua på sykehjemmet.

Den ene så at den andre ikke var i humør, og tenkte at han skulle muntre opp kompisen.

– Du må tenke positivt, sa han, – det holder deg ung! I dag falt jeg ned trappa fra andre etasje og tenkte: Jøss, så raskt har jeg ikke beveget meg siden jeg var ungdom!

OPPGULP

Riktig, men galt

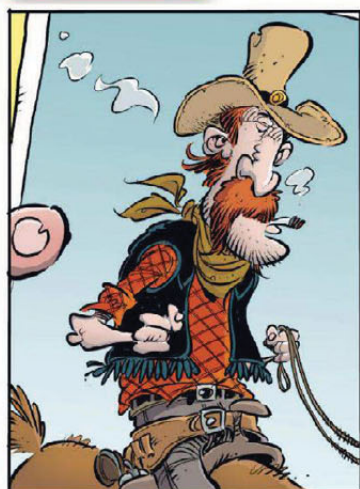
Personalsjefen: – Nå skal jeg stille deg et spørsmål, og du må svare raskt.

Jobbsøkeren: – Den er grei.

Personalsjefen: – Hva er kva-dratroten av 144?

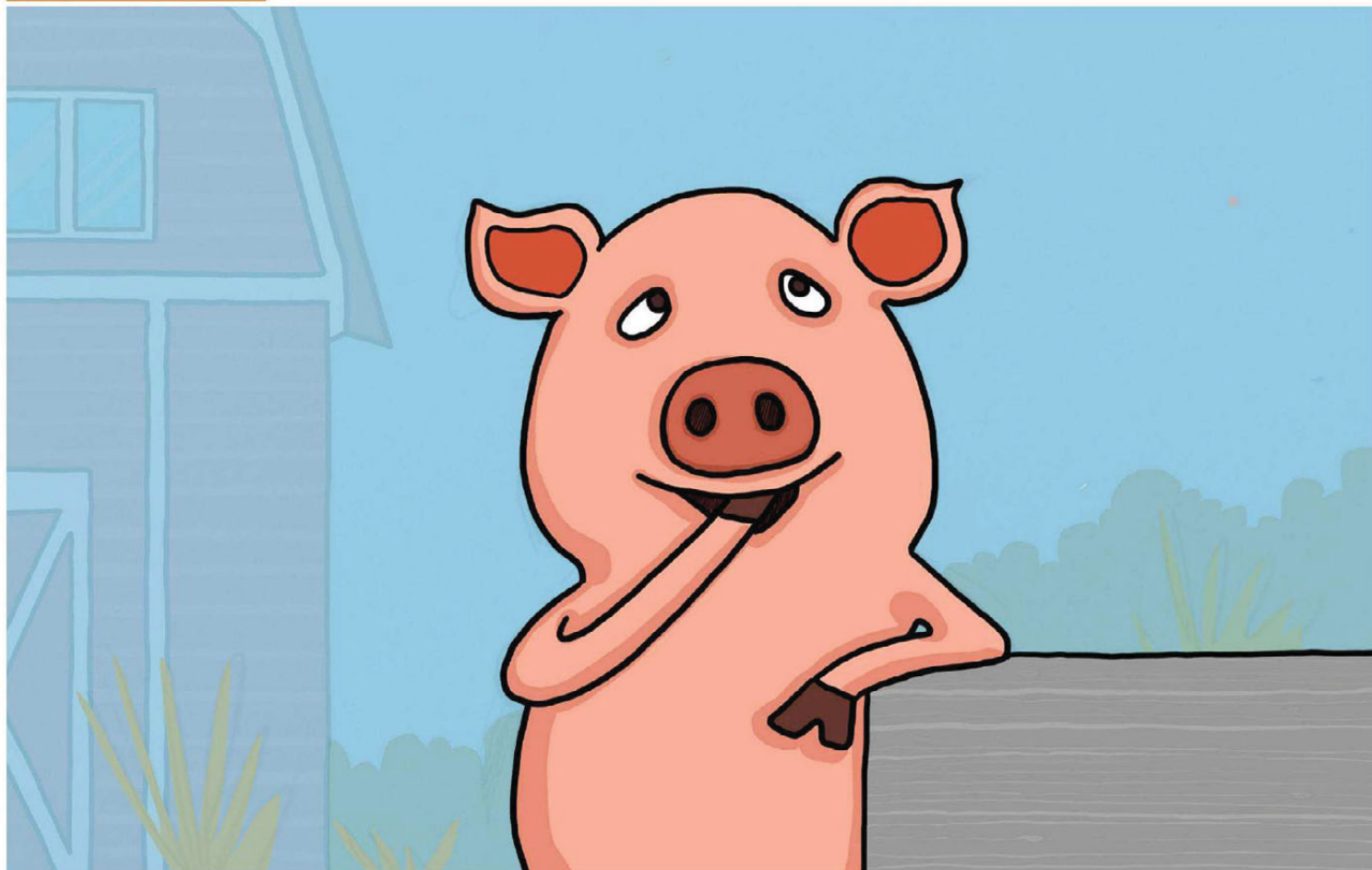
Jobbsøkeren: – Raskt!

PANOLIS

PANOLIS

Gris som plutselig fikk lyst på svinelabb

FLISESPIKKER

© Øyvind Sagåsen

Råd for døve ører

Onkel Ørjan manglet aldri gode råd til den oppvoksende slekt.

I et familieselskap var det nevøen Marius som ble offeret.

– Du må aldri la noen fortelle deg hva du kan bli og hva du ikke kan bli, sa onkel Ørjan. – Ta Beethoven for eksempel. Alle sa til ham at han aldri kunne bli komponist siden han var døv, men hørte han på dem?!

Forstokket forstoppelse

En eldre dame var hos legen på grunn av treg mage.

– Det er helt forferdelig, sa hun, – jeg har ikke hatt avføring på ei uke!

– Jeg skjønner, sa legen, – men gjør du noe med det?

– Så klart gjør jeg noe med det, sa dama, – jeg sitter en halvtime på do om morgenen, og om kvelden sitter jeg der en halvtime til.

– Det er ikke det jeg mener, sa legen, – jeg mener om du tar noe?

– Selvsagt, sa dama, – jeg tar med en god bok!

SELV ETTER AT HUN FANT UT AT ALFRED HADDE HATT SEG MED SEKRETÆREN, FORTSATTE INGRID Å STRIKKE GENSER TIL HAM HVER JUL.

Metandrifft

Berit hadde alltid stemt MDG og vært opptatt av miljøvern.

Derfor hadde hun nå investert i en gassdrevet bil, som gikk på metan. El-biler syntes hun var en uting, siden det kunne føre til utbygging av vassdrag.

Da Berit og mannen var på handlesenteret en dag, traff hun ei venninne på parkeringsplassen.

– Bilen går på metan, sa Berit stolt, – ikke dårlig, eller hva?

– Nei, sa venninna og nikket mot Berits mann, – og jeg ser at du for sikkerhets skyld har med deg reservekanne også ...?

Ett av livets mysterier

– Det er én ting jeg aldri har forstått, sa den ene fylliken til den andre.

- Og hva er så det?
- Hvordan i all verden pusser nudister brillene sine?!

Bursdag hele tiden

En mann kom inn på en bar.

Han merket seg at det var spesielt god stemning på et langbord innerst i lokalet, og spurte den blonde barten-deren hva som foregikk.

- Tja, sa hun, – jeg tror det er Tujus bursdag.
- Akkurat, sa mannen, – hvem av dem er det som er denne Tuju, da?
- Jeg aner ikke, sa blondina,
- jeg hørte bare at de sang: Happy birthday, Tuju!

Stort og smått

Det unge paret var til sengs for første gang.

Nå lå hun og betraktet ham inngående på nært hold.

- Du har veldig store øyne, Rikard, sa hun.
- Kanskje det er fordi jeg gråt mye som liten? sa han.
- Hm, sa hun, – men du tisset kanskje ikke så mye, gjorde du vel?

Vanskelig triks

- Hunder er ikke de eneste kjæledyrene du kan lære kunster.
- Har du hatt andre dyr du har lært ting også?
- Ja, jeg hadde en gullfisk som kunne breakdance på gulvteppet, men bare i cirka et halvt minutt ...

RuleTid

av Børge Lund © B. Lund/distr./strandcomics.no

Gratis kurs

En dag etter et spesielt kraftig snøfall i Tromsø, braste en kar inn på venteværelset til NAV.

– Jeg tilbyr gratis kurs i snømåking, ropte han, – ta med egen spade, oppmøte hjemme hos meg!

Borte vekk

En kar i en fossilbil fulgte etter en Tesla ut av en rundkjøring og blinket med lysene til Teslaen stoppet.

Føreren av den bakerste bilen gikk fram og fikk el-bilsjåføren til å kjøre ned ruta.

– Har du sett bilder av cockpitten til et passasjerfly, med alle de hundrevis av knappene og spakene? spurte han.

Det måtte Tesla-sjåføren bekrefte at han hadde.

– Nemlig, sa fossilbilsjåføren, – og da må vel for svarte svingende du kunne klare å finne retningsviseren?!

For glad

– Jeg lurte på å gå tilbake til eks-mannen min, sa den ene venninna til den andre.

– Hva, er du helt sprø? Ble ikke dere skilt på denne tiden i fjor?!

– Ja, men han virker så lykkelig nå at det simpelthen ikke er til å holde ut!

Ukens engelske

A German guy walks up to the Polish border.

The border official asks him the usual questions: name, home address, destination within Poland, business or pleasure ...

– Occupation? the border official asks.

– No, says the German, – just visiting.

Rekordjakt

Mål: Fly raskere enn SR-71 «Blackbird» og levere passasjerfly for hypersoniske flygninger.

Tekst: **Martin Jansen**

Det amerikanske selskapet Hermeus har som målsetting å levere passasjerfly som kan fly fem ganger lydens hastighet. Lykkes de, kan flytiden mellom London og New York ta 90 minutter i stedet for syv timer. Det er et stykke frem. Testingen er i første fase, og like før jul gjennomførte selskapet bakketester med full etterbrenner med det ubemannet flyet Quarterhorse Mk1 ved Edwards Air Force-basen i California, samme sted som det legendariske spionflyet Lockheed SR-71 gjen-

nomgikk siste del av testprogrammet for rundt 60 år siden. Quarterhorse-flyet benyttet en General Electric J85-turbojet og registrerte en bakkefart rundt 240 km/t med full etterbrenner. Quarterhorse Mk1s primære formål er takeoff og landing. Det fartsorienterte designet gir en rekke utfordringer, men ifølge Hermeus ga testen flere nyttige svar om aerodynamikk og kontroll. Neste fase er Quarterhorse Mk2, som nå bygges ved selskapets fabrikk i Atlanta. Det vil bli satt opp med en mye større Pratt & Whitney F100-motor, som benyttes i F-15 og F-16, og skal nå supersonisk hastighet. Men

LEGENDARISK: Lockheed SR-71 «Blackbird» inn for landing i 1996 på Edwards-basen der Hermeus ganske nylig gjennomførte bakketester med Quarterhorse Mk1.

HYPersonISK FLYGING: Quaterhose Mk1 ser kanskje mest ut som en skranglekasse, men det ubemannet flyet kan være første skritt mot hypersoniske passasjerflygninger.

kjernen i Hermeus' ambisiøse planer er selskapets egenutviklede Chimera-motor som skal ha potensial til å nå Mach 5. Det er enkelt fortalt en turbinbasert kombimotor. Ved lave hastigheter er Chimera i turbinmodus – akkurat som ethvert jetfly. Ved høyere hastigheter tar ramjeten over. Chimera-motoren skal etter planen benyttes i Quarterhorse Mk3 der overgangen mellom turbin og ramjet skal demonstreres til det fulle, og sette flyet i stand til å slå hastighetsrekorden satt med

SR-71 «Blackbird» i 1976. Med en toppfart på 3,5 ganger lydhastigheten var det verdens raskeste og høyest flygende jetfly helt til det ble satt på bakken for godt i 1999. Verdensrekorden for hastighet står fortsatt. Kun rakettfly har fløyet raskere. Så hvorfor ikke benytte rakettmotor i stedet for en komplisert hybridmotor? Hermeus mener rakettmotoren ikke er egnet for regulære flyginger, grunnet vedlikeholdsutgifter samt begrenset operasjonsevne og pålitelighet. □

REKORDFLY: Lockheed SR-71, her som Big Tail.

LOCKHEED

HERMEUS

MOTORUTVALG:
Quarterhorse Mk2
skal benytte en
Pratt & Whitney
F100-motor (t.v.)
i stedet for GE
J85.

RASEHEST: Testflyet er oppkalt
etter hesterasen American Quarter
Horse, kjent for sin hastighet på
korte distanser.

HERMEUS

Ved Mats Schjølberg, Ushagen

GUTTER, HVIS VI ALLE
TISSER I VANNET PÅ
LIKT, SÅ BLIR DET IKKE
SÅ KALDT!

NYTT FRA NETT

➤ HAN HER ER I GOD
RUTE, JA

memezar
Bad Bunny · NUEVAyOL

قرد D لوفي
@s400yyd

At 21 young years of age I've achieved
what a lot of ppl take 70 years to achieve:

- shoulder pain
- back pain
- knee pain
- hip problems

INSTAGRAM

Ikke så smart

Problemet med å legge seg ut med alle de
slemme barna, var at julenissene må ha væpnet
beskyttelse resten av året.

Bli abonnent på Jakt!

5 utgaver til kun kr 279*

Få
kokkekniv
fra Fiskars
i gave!

Jakt er proppfullt med gode jakttips, jakt-reportasjer fra hele landet og masse tester av børser, ammunisjon og annet jaktutstyr. For deg som allerede er jeger eller ønsker å bli det. Jakt skrives av jegere, for jegere!

Fiskars Asiatiske Kokkekniv 17 cm.

En allsidig kniv for tilberedning av kjøtt, fisk og også grønnsaker.

- 17 cm
- 107 g
- Rustfritt stål
- Hardhet: HRC 53
- Softgrip®-overflate
- Tåler oppvaskmaskin

Bestill her

Send SMS med kodeord JAKT38 til 2205 eller
skann QR-koden med mobilkamera for å komme til bestillingsside

*+ kr 49 i porto for gaven. Abonnementet løper til oppsigelse. Etter introduksjonstilbudet er neste faktura kr 342 for 5 utgaver.

**PRØVE-
KJØRT**

Citroën ë-C3 Aircross

Budsjett-SUV

Du må greie deg uten masse utstyr og solid rekkevidde, men prislappen på 260 000 kroner omfatter en praktisk og romslig bil med god bakkeklaring og super sittekomfort.

Tekst og foto: **Martin Jansen**

Citroën har lange tradisjoner for å lage rimelige biler til de brede lag av befolkningen. Det holder å nevne 2CV. I fjor kom 220 000-kroners bilen ë-C3, og snart får den selskap av den større ë-C3 Aircross. En 440 centimeter lang og høyreist bil med 19 centimeters bakkeklaring. I andre markeder kan den fås med forbrenningsmotor og med opptil syv seter. For Norges del er det utelukkende tale om den elektriske versjonen med fem sitteplasser, 460 liters bagasjerom og muligheten til å trekke henger på 350 kilo. Som ë-C3 dreier det seg om forhjulstrekk og et 44 kWt-batteri, som i Aircross' tilfelle skal gi en rekkevidde rundt 300 kilometer.

SER BRA UT: Citroën ë-C3 Aircross ser langt bedre ut enn de 260 000 kronene signaliserer

Vi prøvokjorte bilen i traktene rundt Barcelona i januar, og dersom du har en forkjærlighet for elbiler med nakkesleng-akselerasjon, så er ikke dette bilen for deg. 113 hestekrefter og et dreiemoment på 125 Nm borger ikke for all verden. 0–100 km/t på 13 sekunder er ganske sedat, men den føles kvikk nok i mellomakselerasjonen til å foreta forbikjøringer uten at det blir hasardiøst. Hvordan den ter seg med fullastet bil, er en annen sak.

Med vinterpakke

I motsetning til ë-C3, som finnes i to utstyrsversjoner, kommer Aircross-versjonen i kun én variant: Max, som er den topputstyrte versjonen. Det omfatter blant annet cruisekontroll, trådløs lading, fire USB-C-porter, to foran og to bak, og en 26 centimeter bred berøringsskjerm, riktig nok av den enkle sorten, men trådløs kompatibel med Apple CarPlay og Android Auto. ▶

KLARING: Litt over 19 centimeters bakkeklaring kan vise seg praktisk i mange tilfeller.

Filskifteholder har den også, som i likhet med fartsbrytervarslingen kan slås av med hurtigknapper. Utstyrsnivået omfatter også en vinterpakke med oppvarmet frontrute og varme i ratt og forseter.

Rundt 260 000 kroner gjør dette til mye bil for pengene, men du må greie deg uten en del utstyr. Varmepumpe, forvarming av batteri, cruisekontroll med avstandskontroll, varme i baksetene, elektrisk justering av seter, bakluke som kan åpnes elektrisk eller klima med flere soner? Glem det. Materialkvaliteten i interiøret er enkel med mye plast, men detaljer som en bred remse med stoff på dashbordet samt selve utformingen gir likevel et godt helhetsinntrykk. Instrumentpanelet er svært lettlest, gir all nødvendig informasjon og er lekkert integrert i den høyeste delen av dashbordet. Rattknappene er ukompliserte og betjeningen av klima likeså.

Enkelheten merkes

At det dreier seg om en ganske enkel bil merkes på litt hvinging fra elmotoren når man gir gass, dekkstøy på grov asfalt, vindsus og noe lyder fra hjulopphengene når fartshumpene kommer brått på. Likevel holder den bra nivå på kjøreegenskaper og demperkomfort takket være presis styring og fjæringssystemet Progressive Hydraulic Cushions, som ble introdusert med kompakt-SUV-en C5 Aircross. Der konvensjonelle fjæringssystemer består av en støtdemper, en fjær og en mekanisk endestopper, består Citroën-demperne av to hydrauliske endestopper – puter – på hver side. Én for dekompresjon og én for kompresjon. Hensikten er å bremse bevegelsen slik at man unngår brå stopp- og sprettebevegelser. Progressive Hydraulic Cushions er som er en slags fattigmanns luftfjæring, men det fungerer.

Praktisk og romslig

Liker man å sitte høyt, så skuffer ikke Aircross. Og sittekomforten er det intet simpelt over. Setene er godt polstrede og sørger for meget god bekvemmelighet både foran og bak. Batteripakkens plassering under gulvet gir ofte noe ubehagelig sitteposisjon i

REKKEVIDDE: Forholder vi oss til den oppgitte rekkevidden og tidligere erfaringer med elbiler vinterstid, så reduseres rekkevidde med rundt 30 prosent når temperaturene kryper ned mot og under null. Drøyt 200 kilometer bør være realistisk for Aircross. Det er imidlertid verdt å merke seg at bilen ikke har varmpumpe.

baksetet på elbiler. Høyden på gulvet gjør at man ikke får lårene ned på sitteputen. I ë-C3 Aircross sitter vi imidlertid komfortabelt særlig dersom man kan få føttene under forsetet. Benplassen og takhøyden er god. Seteryggen har 60:40-splitt og skiluke.

Rundt 260 000 kroner for 440 centimeter lang SUV med 19 centimeters bakkeklaring, høres ganske så besnærende. Som prisen antyder må du greie deg uten det flotteste utstyret og være beredt på beskjedne ytelser. Citroën

ë-C3 Aircross er imidlertid en praktisk og romslig bil for deg som ikke trenger masse utstyr, raus rekkevidde og høy makskladefart.

ENKELT: Materialkvaliteten i interiøret reflekterer billig bil. Remsen med stoff på dashbordet, ratt og enkelte elementer i kunstsinn, samt det stilige instrumentpanelet, løfter helhetsinntrykket.

TEKNISKE DATA

Motor:	EL
Batteri, kWt:	44
Effekt, kW/hk:	82/113
Dreiemoment, Nm:	125
Egenvekt, m/fører, kg:	1504
Lengde/bredde/høyde, cm:	440/185/166
Akselavstand, cm:	267
Bakkeklaring, cm:	19,3
Bagasjerom, liter:	460–1600
Tilhengervekt, kg:	350
Taklast, kg:	80
Standard dekkdimensjon:	215/60 R17
Rekkevidde, WLTP km:	303
Forbruk, WLTP, kWh/mil:	1,84
0–100 km/t, fabrikk, sek:	12,9
Toppfart, km/t:	132
Pris fra, kr:	Cirka 260 000

KUNDENE: En drømmebil for idealistiske akademikerforeldre med to barn som er lei av hollandsykkelen? Slettes ikke umulig.

BRA MED BENPlass: Som forsetene leverer baksetet god sittekomfort.

PLASS: Bagasjerommet har dobbelt gulv og rommer 460 liter, som er i samme klasse som Hyundai Kona og Kia EV3, og rett bak biler som Skoda Elroq og Ford Explorer.

SPLITT: Baksetene har 60:40-splitt

Tekst: **Martin Jansen**

Siden introduksjonen i Norge i 2022 er det registrert i underkant av 7000 av den elektriske SUV-en Nissan Ariya i Norge. 3772 av dem ble registrert i fjor, noe som gjorde Ariya til den sjette mest solgte bilen i Norge. Nå kommer det en versjon som neppe kommer til å sende Ariya

høyere opp på salgsstatistikken, men som øker synligheten: en Ariya som har vært til behandling hos Nissans motorsportsavdeling, Nismo.

Nismo fylte 40 år i fjor, og har siden etableringen blant annet stått bak den legendariske Gruppe A-bilen Nissan Skyline R32 GT-R, som fikk kallenavnet «Godzilla». Nismo har også levert

spesialversjoner av 350Z, GT-R og Juke. Nå er turen kommet til Ariya.

Ikke bare pynt

Nismo-versjonen av den stødige familiebilten skiller seg fra standardversjonen med røde linjer, kraftig leppe, sideskjørt, hek-kvinge, og spoiler bak som gjør den bitte litt lenger enn standard

**PRØVE-
KJØRT**

Ariya. En lekker detalj er takelyset som er en imitasjon av baklyset på en Formel 1-bil. Påbyggene er ikke bare pynt som gjør at bilen ser tøffere ut.

De er aerodynamiske grep som forbedrer kanaliseringen av luftstrømmene og øker marktrykket med 40 prosent sammenlignet med en standard Ariya. Innvendig er det også krydret med Nismo-

detaljer, og Ariyas fine interiør med solid kvalitetsfølelse har fått et ytterligere løft. Paneler er kledd med semsket kunstsinn, og det samme er deler av de komfortable setene.

Flere inngrep

Som standardversjonen med 87 kWt-batteri kommer Nismo-Ariya med to elmotorer og firehjuls-

driftsystemet e-4ORCE, men elmotorene leverer til sammen 429 hestekrefter, rundt 120 hester mer enn standardversjonen. Dreiemomentet er det samme, 600 Nm, men Nismo-versjonen skal greie 0–100 på fem sekunder, 80–120 km/t på 2,4 sekunder.

Men det er ikke motorytelsen som er det mest fremtredende med Ariya Nismo, men under- ▸

NISMO: Nissans motorsportavdeling er nå kanskje særlig fokusert på selskapets Formel E-satsing, men har også hatt en finger med i spillet i utviklingen av spesialversjonen av Ariya. Lakkfargen Stealth Gray er selve Nismo-fargen.

PRODUSENTER

Nissan Ariya Nismo

Et sus av motorsport

Den folkelige SUV-en Nissan Ariya kommer i en sportsligere Nismo-versjon som byr på mer moro – og et par ulemper.

MARTIN JANSEN

REDUSERT BARSKING: 20-tommers dekk og felger med åpen design ser tøft ut, men reduserer rekkevidden.

stellet. Den kommer blant annet med modifiserte fjærer, stabilisatorstag og støtdempere, samt fartsavhengig styremotstand. Bilen har selvsagt et eget Nismo-modus, i tillegg til «Standard», «Økonomi» og «Snø», som gir mer styremotstand, kvikkere gassrespons, mer resolute bremseser og en lett ulende Nismo-lyd.

Tilpassing som merkes

Vi Menn Bil har nylig prøvekjørt bilen i Sørøst-Frankrike, og på svingete veier rundt den store Verdon-kløften oppfører Ariya Nismo seg som en sporty SUV til tross for en vekt rundt 2200 kilo. Den mer sportslige tuningen av understellet merkes tydelig i svingene, godt hjulpet av 20-tommers Michelin Pilot Sport EV-dekk. Det tilpassede e-4ORCE-systemet gir også et ekstra dytt i svingene. E-4ORCE er utviklet basert på erfaringer hentet fra blant annet Patrol og GT-R, men i Ariya er det snakk om en helt elektronisk fordeling av kreftene. De distribueres til hjulene ved hjelp av et sensorbasert system som fortløpende registrerer aspekter som hjulvinkel og spinn. Kreftene fordeles lynraskt dit de trengs. Ifølge Nissan kan kraftfordelingen skje på et 10 000-dels sekund, som er betydelig raskere enn tradisjonelle mekaniske firehjulsdriftssystemer. I sving vil systemet typisk bremse forhjulet som har innersving samtidig som det for-

MARTIN JANSEN

ØSER KVALITET: Nissan har vært flinke med materialkvaliteten i Ariya, og det er enda finere i Nismo-versjonen. Røde detaljer og paneler kledd med semsket kunstsinn. Hele midtkonsollen kan skyves frem og tilbake elektronisk og har et stort oppbevaringsrom.

MARTIN JANSEN

KOMFORT: Ariya i den topputstyrte Evole-versjonen kan leveres med seter kledd i delvis Nappa-skin. Nismo-versjonen må nøye seg med kunstsinn. Setene er orientert mot det behagelige, og kunne gjerne hatt noe mer sidestøtte.

INN I SVINGEN: Modifiserte fjærer, kraftigere stabilisatorstag og støtdempere samt fintunet 4WD-system gjør Ariya Nismo til en morsom opplevelse på svingete vei.

deles mer krefter til hjulet i ytter-sving. I tillegg sendes enda mer krefter bakover sammenlignet med standard Ariya for å hjelpe til med å skyve Nismo-versjonen bestemt gjennom svingen.

Understellets mer sportslige oppsett har ikke gått utover hverdagskomforten, men et lite ankepunkt er at Ariya i utgangspunktet er såpass stram i dempingen at det aldri blir helt ro i bilen på ujevnt underlag. Ariya er imidlertid blant de mest støysvake elbilene vi har testet, og basert på inntrykket fra prøvekjøringen i Frankrike virker det som om Nismo-utgaven også leverer varene.

35 000 kroner dyrere

Med en prislapp på 535 000 kroner er Ariya Nismo rundt 35 000 kroner dyrere enn standard Ariya med øverste utstyrsnivå. Nismo-versjonen kommer ferdig utstyrt, noe som også inkluderer

TEKNISKE DATA

Nissan Ariya Nismo	
Motor:	2xEL
Effekt, kW/hk:	320/429
Dreiemoment, Nm:	600
Egenvekt, m/fører, kg:	2293
Lengde/bredde/høyde, cm:	460/185/166
Akselavstand, cm:	278
Bakkeklaring, cm:	17
Bagasjerom, liter:	415–1280
Tilhengervekt, kg:	---
Standard dekkdimensjon:	255/45 R20
Batterikapasitet, kWh, netto:	87
Rekkevidde, WLTP km:	417
Maks hurtiglading, kWh:	130
Forbruk, WLTP, kWh/mil:	2,45
0–100 km/t, fabrikk, sek:	5,0
Toppfart, km/t:	200
Pris, fra, kr:	535 000

Merkevarebygger

Nissan Norge har nokså beskjedne forventninger når det gjelder salg av Nismo-versjonen. Den ser barsk ut og er morsom å kjøre, men den reduserte rekkevidden er et ankepunkt for det som tross alt er en folkelig SUV for hverdagsbruk. Nissan har desto større forhåpninger om at Nismo-utgaven kan ha en fruktbar funksjon som synlighetsprodukt.

– Vi tenker at Ariya Nismo først om fremst er en merkevarebygger, og gir litt krydder til våre forhandlere, uttaler Stian Thrane, kommunikasjons-sjef i Nissan Nordic Europe.

Tester og nyheter finner du på: www.klikk.no/motor

BAKSETE-BEKVEMT: Fin sittekomfort i baksetet, og særlig benplassen imponerer med rom for lange personer både foran og bak.

22 kW ombordlader, mulighet for digitalt sladrespeil og Bose-anlegg med 10 høyttalere. Det eneste du kan velge blant er fire lakkfarger – uten ekstra kostnad.

Nismo Ariya er et forfriskende innslag og Nissan har lyktes med å lage en sportsversjon som ikke bare er dill. Men den er ikke uten ulemper. Rekkevidden er oppgitt

INSPIRERT AV FORMEL 1: Bagasjerommet tar 415 liter. Legg merke til tåkelyset midt i hekkspoileren.

til 417 kilometer, som er rundt 100 kilometer mindre enn standard Ariya med firehjulsdrift og 87 kWt-batteri. 20-tommers dekk og felger med åpent design må ta

mye av skylden for den reduserte rekkevidden. Nismo-en kan heller ikke trekke henger eller leveres med ventilerte forseter i Nappa-skin. □

TIDSKAPSEL:

Edinburgh er grå, men langt ifra kjedelig. Den gotiske arkitekturen gir byen et unikt preg.

385

Antall puber i
Edinburgs by-
kjerne

Edinburgh er konge

Skottland er mer enn bare whisky. Landet har borger og slott og golfbaner i fleng. Og masse whisky, da!

NOEN REISEMÅL gir deg følelsen av å ha reist i tid, og ikke i distanse. Edinburgh er et slikt sted. Byens gotiske arkitektur gir et særpreg og en atmosfære med en sjeldent stor grad av historisk sus.

Edinburgh er Skottlands hovedstad, men bare nest størst, med et innbyggertall som så vidt bikker 500 000. Der må byen se seg slått av Glasgow, et

annet populært reisemål blant nordmenn.

Et viktigere poeng er at Edinburgh sentrum er kompakt og lett å bevege seg rundt i. De fleste store severdighetene ligger innenfor gangavstand, slik at man kan spasere fra det ene til det andre mens man beundrer omgivelsene.

Edinburgh Castle, som troner over byen på toppen av Castle Rock, er obligatorisk. Britenes svar på kongeskipet, The Royal Yacht Britannia, som er gjort om til museum, er også vel verdt et besøk. Ellers kan man velge og vrake i kultur, whiskysmaking, shopping og historie.

Utvalget er særdeles rikt, men et besøk på puben hører med, og selvfølgelig må man prøve Skottlands nasjonalrett, haggis. Lokale patrioter hevder gjerne at retten først så dagens lys i nettopp Edinburgh. Møter man noen slike, er det nok best å unngå å nevne at historikere mener retten ble «funnet opp» i England...

EDINBURGH CASTLE: Festningen må sees, både fra avstand og nært hold.

NTB

Skotsk spa

Spa og velværebehandling står kanskje ikke øverst på listen når menn planlegger en tur til Skottland. Men, nevnte vi at det heter Gin Spa, og det tilbys «behagelige og oppkvikkende behandlinger basert på gin»?

Da høres det unektelig mer interessant ut, og noe man kan gjøre sammen med sin bedre halvdel. I tillegg til spa og behandlinger får stedets Afternoon Tea mye skryt, og det skulle forundre oss veldig om man ikke kan runde av besøket med en ørliten G&T, slik at man virkelig får senket skuldrene. Du finner The Gin Spa i Glasgow.

NTB

NTB

To hjul i Toscana

Sykkel er et glimrende transportmiddel hvis man skal se seg rundt i vakre omgivelser. Ikke minst elsykkel – som lar deg suge inn inntrykkene langs ruten uten at fysiske anstrengelser distraherer deg.

Epeak Sykkelreiser tilbyr en rundtur i Toscana fra sykkelsetet, med fleksibel avreisedato og program. I løpet av den åtte dager lange turen sykler man gjennom steder som verdensarv-byen Siena og middelalderbyen San Gimignano (bildet), og idylliske, bølgende landskap spekket med vingårder, som for eksempel velkjente Chianti. Turen består av fire-fem etapper som varierer fra 20 til 60 kilometer, noe som er en smal sak med elmotor som hjelp. Blir det litt vel mye tid på sykkelsetet, kan du også velge å slappe av ved bassenget en dag.

På skinner i Alpene

Bilferie er selvfølgelig helt ypperlig, men sjåføren går jo glipp av veldig mye. Dersom du skal se deg rundt i de mest fjellpregede delene av Europa, er det derfor tog som gjelder. Spesielt dersom man tar Escape Travels rundreise i Alpene som utgangspunkt. Den åtte dager lange turen går fra innsjøen Lago Maggiore, på grensen mellom Sveits og Italia, til Matterhorn, og inkluderer tre spektakulære togreiser; Bernina Express, Glacier Express og Gornergratbanen. Avreise er 5. september, og det er bare å begynne å spare. Prisen for reisen starter på rundt 35 000 kroner.

NTB

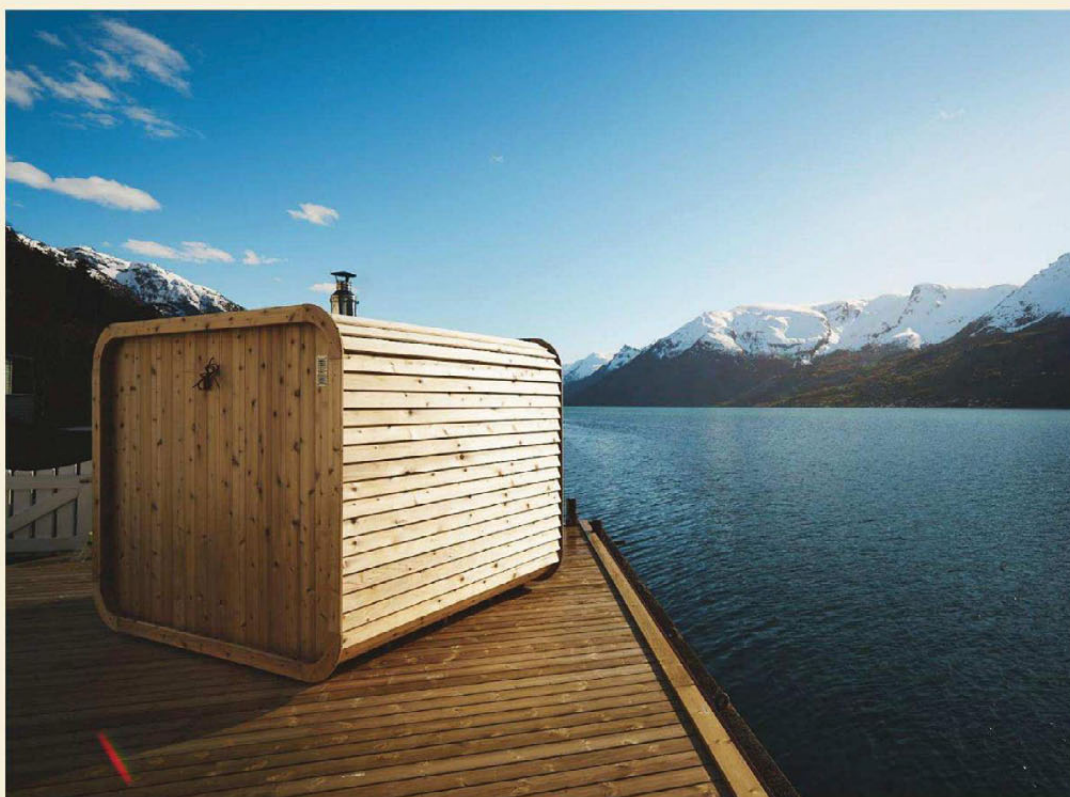
Reis til varmen

Svetten renner, og du kaster deg i havet i et desperat forsøk på å kjøle deg ned. Ikke Syden, men Heit Sørkjøfjorden Sauna i Hardanger, to-tre mil nord for Odda.

Denne badstuen, plassert ytterst på en kai med utsikt til fjord og fjell, tar imot gjester året rundt. Her blir man tatt imot av en badstumester, som sørger for at innklimaet er hett og godt. Så er det opp til deg selv å manne deg opp til et dypp i fjorden. Bedre måte å riste av seg vinteren finnes ikke!

Blir det langt å reise til Hardanger, er sjansene store for at du har et lignende tilbud (om enn ikke fullt så idyllisk) i nærheten av der du bor.

Nye badstuer spretter opp som paddehatter over hele landet, både i flytende og landfast form.

VISITNORWAY.NO

I skyggen av Ibiza

Vesle Formentera overskygges av langt mer kjente og høyrøstede Ibiza, men som DumDum Boys synger, det er deilig å sløve i skyggen.

Visste du at...
Formentera
har et areal på
drøye 83 km²?

FORMENTERA/ES

INNRAMMET: Formentera er innrammet av avlange, hvite sandstrender.

Tekst: Inge Lundereng og Jorunn Egeland

Båten ankrer opp like utenfor Formenteras hvite sandstrender. Vi – det vil si et halvt dusin sportsdykkere – ruller baklengs av båtripen, i vannet gir vi tegn om at alt er OK, tømmer vesten for luft og forsvinner. Bare få meter under overflaten dukker kalksteinsgrottene opp. Det er så kort vei til overflaten at grottene bader i forskjellige nyanser av blått. På åtte til 12 meters dyp svømmer vi gjennom flere små grotterom, alle dekorert med lysstråler fra middelhavssolen på himmelen over oss.

Du trenger ikke være sertifisert grottedykker for å delta på dette undervannseventyret. Du trenger heller ikke bekymre deg for eventuell klaustrofobi eller frykt for mørket. Det er lyst, og vannet krystallklart. Opplevelsen er som skapt for førstegangsdykkere, men også som naturkick for en med over et halvt tusen dykk. Du kan også være med på organiserte snorkel-utflukter til de samme grottene, og få en gedigen opplevelse.

Dersom vrakdykking er en foretrukket syssel, så ligger et av

NURIA PUENTES

KRYSTALLKLART: En superkort fergetur fra Ibiza ligger den bitte lille øya Formentera, som omtales som «Middelhavets Sydhavsøy». Du skjønner fort hvorfor.

Middelhavets største skipsvrak en 25 minutters båttur nord for Formentera. Det 140 meter lange cargoskipet «Don Pedro» sank i juli 2007 da det kom ut av kurs og grunnstøtte. Samtlige om bord kom fra hendelsen i live, men skipet sank i løpet av 45 minutter og ligger nå på 47 meters dyp.

Ibizas lillesøster

Ibizas lillesøster og nærmeste nabo, Formentera, er minst og den sørligste av Balearene. Øya ligger bare tre og en halv kilometer med ferge fra Ibiza, og du kan se den berømte partyøya uansett hvor du er på Formentera som bare er 20 kilometer lang og to kilometer på det bredeste. Høyeste punkt, Sa Talaïassa, er bare 192 meter høyt. Der finner du et av Formenteras mest populære besøksmål, La Mola-fyret som ligger tett på klippene 120 meter over havflaten.

Ifølge turistmyndighetene finnes det arkeologiske bevis for at det fantes permanent bosetting på Formentera allerede i bronsealderen, rundt 3000 før Kristi. I 1974 ble gravplassen Ca Na Costa oppdaget, og den er datert tilbake til perioden 2000–1600 før f.Kr. I 1980 startet utgravingen av festningsverket Can Blai, som ble bygget under Romertiden. Etter å ha vært underlagt maurerne ble Ibiza og Formentera, i likhet med øyer som Korsika og Sardinia, en del av Kongeriket Aragón i 1235. Svartedauden og sjørøveri

FORMENTERA.ES

KAJAKK: Formentera er en «lekegrind», spesielt for oss som liker å leke i det våte element. Med kajakk kan du padle rundt øye på en dag og inn i mange av grottene som omkranser øya.

FORMENTERA.ES

KALKSTEINSØYER: Siden De baleariske øyene stort sett består av kalkstein, er de hullete som sveitseroster. Noe som gjør at øyene byr på en rekke eksotiske grotter og huler med inngangspartier både over og under vann.

avfolket Formentera på 1300-tallet, og det ble ikke gjennomført forsøk på å befolke øya igjen før mot slutten av 1600-tallet.

Tradisjonelt jordbruk som ten-derte mot selverging var lenge hovednæringen på øya i tillegg til saltproduksjon. Den ble imidlertid nedlagt i 1984 på grunn av sviktende etterspørsel. På midten av 1900-tallet gikk Formentera gjennom et skifte der turisme ble den drivende kraften, og som nå er den dominerende næringsvei.

Kun fergeforbindelse

Siden Formentera er så liten, har den heller ingen flyplass, noe som bidrar til å ivareta øyas særpreg. Enkleste og beste måten å komme seg til øya på, er med

ferge fra Eivissa, Ibiza Town, med mindre du ankrer opp superyachten utenfor den vakre kysten. Fergen tar rundt en time til La Savinia, dit alle fergene går. Det er også mulig å ta hurtigbåter som bruker 30 minutter

Strandlinjen er 69 kilometer, og bortsett fra klippene består kystlinjen av deilige, hvite sandstrender omkranset av fikentrær, varmt vann og alskens tilbud om vannbaserte aktiviteter.

I tillegg til sportsdykking er det bare å velge og vrake i bading, seiling, padling, roing, brettssurfing og det som virker å være øyas siste farsott, den hawaii-inspirerte brettspadlingen hvor du står oppreist på brettet og padler, bedre kjent som SUP-brett.

Grottene langs strendene er ikke bare spennende å besøke under vann. Mange av hulene har åpninger over vannflaten. Noe som gjør dem til spennende mål når du leier en kano eller kajakk og våger deg innover i grotten. Velger du en padletur til noen av grottene på vestsiden av øya tidlig om kvelden, opplever du fantastisk fotogene solnedganger sett innenfra grottene og ut mot Middelhavet.

God atmosfære

Storebror Ibiza er legendarisk, den fremste party- og hippie-øya i hele Middelhavet. Formentera er motsatsen til Ibizas høylytte partystemning. Til gjengjeld har Formentera mye av den gode atmo-

sfæren man forbinder med 60- og 70-tallet. Formentera er så utrendy at det gjør den hot. Middelhavets sydhavsøy er lykkelig som liten. Myndighetene har selv valgt bort cruisehavn for å holde antallet turister såpass lavt at det er albuerom til alle som kommer. Er du ute etter yrende liv og svett kjøp på kveldstid, bør du derfor holde deg til Ibiza.

På Formentera lener du deg tilbake på en strandbar med noe godt i glasset når dagen glir over i kveld og nyter lyden av skvulp-ende bølger mens du ser solen synke i havet. Jeg ser med egne øyne at øya er blitt en magnet på halvgamle, men evigunge «jenter» og «gutter» som etterstreber enkle hånd-til-munn-liv hvor man gjør

Visste du at...
Frem til 1984 var
utvinning av salt en
viktig næringsvei på
Formentera?

Kort om Formentera

Formentera ligger i Middelhavet og er en del av øygruppen Balearene. Sammen med Ibiza utgjør den Pityusiske øyer. Kun to nautiske mil (omtrent tre kilometer) skiller de to øyene. Formentera har et areal på 83,3 kvadratkilometer. Til sammenligning er mer kjente Mallorca på 3640 km². Formentera har 69 kilometer kystlinje og en svært flat profil. Høyeste punktet, Sa Talaïassa på Mola-platået, ligger bare 192 meter over havet.

Slik kommer du hit

Det er ingen flyplass på øya. Du kommer dit med båt. Det raskeste er å reise fra Ibiza, en fergetur som tar 30–55 minutter avhengig av om du tar ferge eller hurtigbåt. Sjekk selskaper som Formentera Lines og Aquabus Ferry Boats. Ferger fra både Mallorca og solkysten i Spania er også mulig. På øya er det sykkel og scooter som er det foretrukne fremkomstmiddelet, og bil er ikke nødvendig. Øya er ikke stor, så du kan fint komme deg rundt uten bil.

FORMENTERA/ES

STRANDLIV: Stranden Ses Illetes ble kåret til Europas beste strand av Tripadvisor i 2016.

INGE LUNDERENG

BRETTPADLING: Å stå og padle ble først trendy på Hawaii hvor selv rockelegenden Neil Young har falt for hobbyen. Brettpadling er blitt svært populært på Formentera, i likhet med hjemme i Norge, men krystallklart vann gjør SUP-aktiviteten litt mer innbydende.

NURIA PUENTES

FISKELANDSBY: Es Caló de Sant Agustín er en tradisjonell fiskelandsby med koselig restauranter og en fantastisk havn.

HULEFORMASJONER: Cala en Baster er en vakker strand like ved landsbyen Sant Ferran de ses Roques på nordkysten av Formentera.

akkurat nok til å berge seg fra den ene dagen til den neste.

Et annet slående eksempel på at en litt svunnen tid lever i beste velgående på strendene her er

antrekket. På Formentera har den gradvis økende kyskheten vi i Nord-Europa har opplevd, ved at folk bruker stadig mer tekstiler, ikke fått fotfeste. Det er både

sjarmerende og befriende å se at her bader nudistene og de som av religiøse grunner dekker seg til fra hodet til ankene og alt imellom side om side uten at noen himler med øynene.

Unikt sjøgress

De fargerike, grunne, undersjøiske grottene er i seg selv nok til å kalle Formentera et dykkeparadis. Likevel skjuler det seg en annen og enda større attraksjon under overflaten: Sjøgresset Posidonia Oceanica, som er endemisk for Middelhavet.

Det vokser i tette bestander og er en av de viktigste faktorene til Formenteras krystallklare vann. Sjøgresset skaper oppvekstmuligheter for sensasjonelt mange arter. Dette undersjøiske gresset som vokser ned til 40 meters dyp, er 200 000 år gammelt og blant

TAPAS PÅ STRANDEN: Strandkafeene er selvsagt på plass. Denne serverer både taco og tapas.

FORMENTERAES

klodens eldste levende organisme. Noe som i seg selv plasserer et dykk i en sjøgress-eng på listen til alle som samler på opplevelser.

Sjøgresset gjør samme nytten som yngle- og oppvekstplass i Middelhavet som tareskogen langs kysten i Norge. Siden engene med sjøgress huser mange typer fisk, skjell, snegler, pigg-huder og kappedyr, føles et dykk her litt som å svømme rundt i et eksotisk akvarium. Rundt øya er det like mange sjøgress-dykkemål å velge mellom som strandlinjen er lang. I tillegg fungerer sjøgresset som en naturlig barriere som blant annet beskytter strandlinjen mot erosjon. □

GRØNT GRESS:
Yngleplass for livet i havet.

FORMENTERAES

PÅ KLIPPEKANTEN: Fyret Es Cap de Barbaria troner på klippen 100 meter over havet på Formenteras sørspiss.

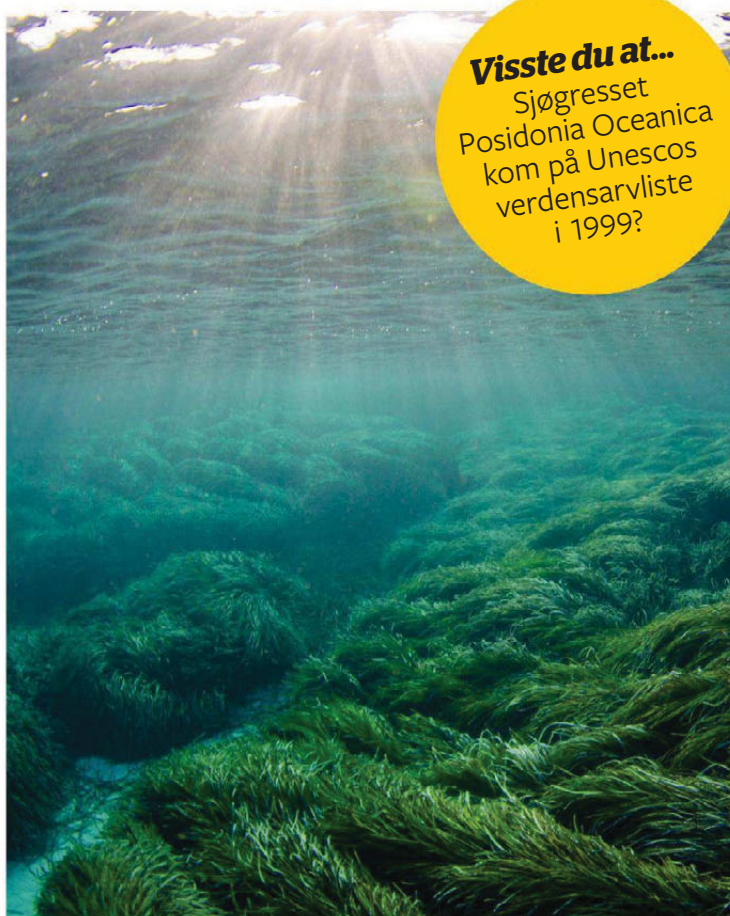

JORDI SERAPIO

INNSJØ: På nordsiden av Formentera ligger innsjøen Estany Pudent, der bading er forbudt. Innsjøen er et viktig hekkeområde med stort biologisk mangfold

Visste du at...

Sjøgresset Posidonia Oceanica kom på Unescos verdensarvliste i 1999?

FORMENTERAES

Her kan du spise

Tidligere tiders skrinne utvalg av jordbruksprodukter, men god tilgang på fisk, preger lokale spesialiteter, som ensalada payesa med Peix sec: bon-desalat med tørrfisk. Frit de polo – fritert blekksprut – og Calamars à la bruta – blekksprut stekt i eget blekk, er også spesialiteter. Det samme er Bullit de Peix, en stuung av fisk og potet.

Dette kan du oppleve

Fyrtårnene La Mola og Es Cap de Barbaria er verdt en visitt. Er du først på Es Cap de Barbaria, bør du også stikke innom Cova Foradada, en hule som fører til et utkikkspunkt. I området ligger også Torre des Garroveret, et tårn fra det 17. århundre reist for å holde utkikk etter pirater.

Formentera har også krigshistorie fra nyere tid. I 1939 fikk Franco opprettet et fengsel, Es Campament, der over 1000 mennesker ble stuet sammen. Ifølge historiske arkiver mistet rundt 60 innsatte livet som følge av mishandling og underernæring. Fengslet ble stengt i 1942, men bygningsrester finnes fortsatt.

Er du interessert i fugleliv, er innsjøen Estany Pudent verdt et besøk. Rett sør for innsjøen ligger en vindmølle fra 1700-tallet, Molí d'en Teuet, som ble brukt til å male mel. Formentera har flere slike gamle møller.

En båtekursjon til den ubebodde og sagnomsuste klippeøya Es Vedrà er også noe å få med seg. Husk badebukse, snorkel og dykkemaske.

Formentera er perfekt for en mer avslappet sykkelferie. Her finnes det 32 ruter der motor-kjøretøy ikke har adgang, og der man kan nyte omgivelsene i bedagelig tempo.

Her kan du bo

Formentera har overnattings-tilbud i de fleste priskategorier. Blant de mest eksklusive er Gecko Hotel & Beach Club på Playa Migjorn.

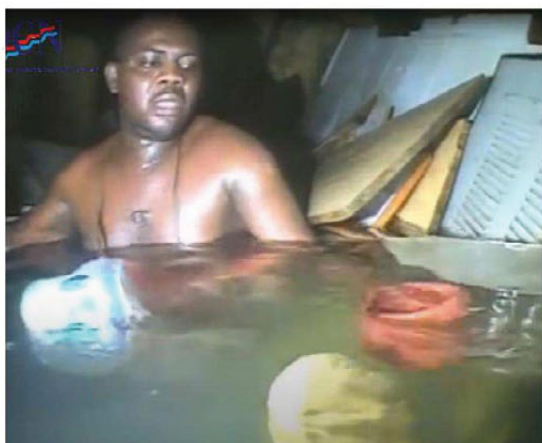

Militsene ruster opp i Trumps USA

Nå skal jeg ut og kjøpe flere våpen, sa en av de løslatte Kongress-angriperne etter president Trumps benådning. Ingen tør spå hvor de høyreekstreme i USA marsjerer. Blir militser som Proud Boys (bildet) sentrale voldsaktører i et USA på randen av borgerkrig – eller fortsetter de med mer eller mindre farlige gutteleker i utkanten av samfunnet?

Vi
menn

**Vi gir deg saker
du ikke finner andre
steder – hver uke**

Skipskokken på havets bunn

Vraket av slepebåten hadde ligget på 30 meters dyp utenfor kysten av Afrika i tre døgn. Dykkerteamets oppdrag var å hente ut de omkomne, forteller redningsmann Alex Gibbs til Vi Menn. Men der nede ventet et sjokk – og en kokk.

Verdens farligste enke

Samantha Lewthwaite står fortsatt på Interpols liste over verdens mest ettersøkte terrorister, snart 20 år etter en av Londons mørkeste dager. Jenta fra klassebildet opererte i kulissene da terroren rammet byens kollektivsystem, 7. juli 2005.

FASTE SIDER

Sløseriombudsmannen
TimeOut
Skjenkens historie
Yans 10 på topp
Blinkskudd
Kule sider
Ny viten
Bilmix
Grafikk
Kryssord
Sudoku
Vi Menn quiz
Reisemix

Drømmen om Grønland

Våren 2022 reiste Jens Kvernmo og Isak Dreyer til Grønland, hvor de levde med inuittene i over tre måneder. Sammen med fotograf Øyvind Nordahl Næss og NRK dokumenterte de sitt møte med urfolk, deres levesett og gamle fangstkultur.

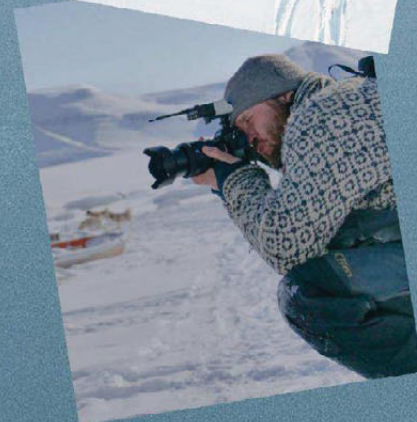
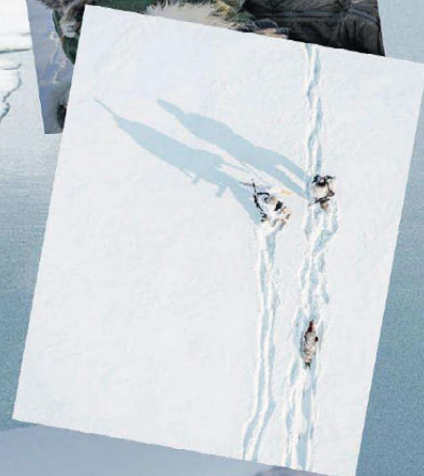
Dette var en unik sjanse til å få et ekte innblikk i vår felles fortid som jegere og sankere, og med et folk som lever i ett med naturen.

Turen inngikk i Kvernmo sitt urfolk-prosjekt, og ble en overveldende opplevelse for alle tre.

Kulturen og levesettet som er bevart i det kalde Arktis framstår på mange måter som mystisk, men er kanskje det livet mange innerst inne lengter tilbake til uten å vite det.

Boka er spekket med spektakulære bilder og skildringer av en livsstil langt fra vår egen

Den er for alle som ferdes i naturen og villmarka, men også for dem som vil ha et avbrekk fra vår hektiske hverdag.

Drømmen om Grønland

Jens Kvernmo
Isak Dreyer
Foto og tekst: ØYVIND
NORDAHL NÆSS

ÅRETS
GAVEBOK

NRK

PEOPLE
EGMONT

Returadresse:
ART AS
Postboks 209
2021 Skedsmokorset

Vital Plus +

Sirkulasjonsstimulator

Oppgradert bestselger!

Medisinsk godkjent

30 000 solgte i Sverige og Norge

**SPAR
745,-**

BESTILL I DAG!

Telefon: 69 39 90 40 - www.postshop.no

Medisinsk godkjent apparat som brukes av tusenvis av nordmenn hver dag.

Milde elektriske impulser stimulerer blodsirkulasjonen i ben og føtter.

Resultatet er at føttene og leggmusklene utvider og trekker seg sammen - på samme måte som å gå en lang tur. Meget enkel i bruk, i valgfri stilling. Behandlingen gjøres sittende i 10 - 30 minutter etter behov, mens du leser eller ser på TV.

Helt uten smerte. Passer til alle aldre.

”

- hei, jeg kan ikke få fullrost Vitalplus. Etter å ha brukt den i et par uker - 30 min. hver dag - er leggkrampene mine borte!

- er en svoren bruker av Vitalplus - smertene i bena er borte og ny blodtrykksmåling kunne konstatere at blodtrykket i bena var perfekt!

- jeg kjøpte den for 8 måneder siden. og er veldig fornøyd - kalde føtter er historie - takket være Vitalplus sirkulasjonsstimulator!

Vitalplus 1002

~~2 595,-~~
**NÅ KUN
1850,-**

ØK BLODSIRKULASJONEN I BEN OG FØTTER!

NYHET! Oppladbar og lettere

- Øker blodsirkulasjonen, og kan forhindre kalde, urolige og hovne ben
- Vil kunne bidra til å redusere stivhet i muskler og ledd, samt forebygge åreknuter - en effektiv helseinvestering
- Hvis du har pacemaker eller er gravid må lege konsulteres før bruk
- Fjernkontroll og norsk bruksanvisning • Drives på strøm • 30 dagers full returrett

GRATIS! • Verdi kr. 249,-

4 stk. pads inkludert i prisen ved svar innen 14 dager. Muskelstimulasjon og smertebehandling av bl.a. rygg, skuldre, nakke og armer. Helt uten bivirkninger. Kobles til Vitalplus 1002. Styres med fjernkontroll.

Kjøp nå.
Betal senere
med Klarna.

Klarna.

TWA-dbytes.org

Frakt etter Postens takster tilkommer Leverandør: HELGESEN ENGROS AS